

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 5

5—9 februari.

Debatter m. m.

Tisdagen den 8 februari.

	Sid.
Svar på fråga av herr Ericsson, Carl Eric, ang. den ryska territorialvattensgränsen i Östersjön	4
Interpellationer:	
— av herr Domö, om snabbare handläggning av ärenden rörande fastighetsbildning	6
— av herr Bergh, om utredning ang. redogöraransvaret inom statsförvaltningen	9
— av herr Persson, Ivar, om ändrade bestämmelser ang. ecklesiastika arrenden	10

Onsdagen den 9 februari.

Ang. nordisk samverkan på försvarets område	12
Tillfällig ökning av regeringsrådets antal	59
Statsbidrag till vissa kurser vid lantbruksundervisningsanstalter ..	63
Interpellationer:	
— av herr Sunne, ang. statsbidragen till nybyggnad av ålderdomshem m. m.	66
— av herr Ohlson, ang. missbruk av under kommissionstjänst förvärvat kunskap om näringslivet	66

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 9 februari.

Statsutskottets utlåtande nr 13, ang. utgifter å driftbudgeten: för flera huvudtitlar gemensamma frågor	59
— nr 14, ang. utgifter å tilläggsstat II: justitiedepartementet	59
— nr 17, ang. utgifter å tilläggsstat II: socialdepartementet	59
— nr 19, ang. utgifter å tilläggsstat II: finansdepartementet	59
— nr 22, ang. utgifter å tilläggsstat II: inrikesdepartementet	59

	Sid.
Första lagutskottets utlåtande nr 1, ang. tillfällig ökning av regeringsrådets antal	59
— nr 2, ang. fortsatt giltighet av lagen om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter	63
Jordbruksutskottets utlåtande nr 2, ang. utgifter å tilläggsstat II: jordbruksärenden	63

Lördagen den 5 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet *Sträng* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 18, med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål m. m.;

nr 19, angående avskrivning av visst i flottledsfonden ingående belopp; och

nr 20, angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 15, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under riksstatens första huvudtitel, avseende anslagen till hov- och slottsstaterna.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 12, angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom propriäbalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper; och

nr 14, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 15, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 9 september 1938 (nr 567) om handel med preventivmedel; och

nr 16, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 feb-

ruari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 17, med förslag till lag angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 18—20.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 29 mars 1946 (nr 113) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1946 (nr 408) om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.05 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 8 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Undén* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 22, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjuk-kassor;

nr 23, angående anslag till bidrag till sjuk-kassor för budgetåret 1949/50 m. m.;

nr 24, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å sprit-drycker; samt

nr 25, med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att föreskriva ändrade grunder för fördelning av totalisatormedel;

dels ock Kungl. Maj:ts skrivelse nr 30, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Ang. den ryska territorialvattensgränsen i Östersjön.

Med stöd av § 20 i kammarens ordningsstadga hade herr *Ericsson, Carl*

Eric, till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena framställt följande fråga: »Är Eders Excellens beredd att lämna en redogörelse för innehållet i den skriftväxling, som genom svenska ambassaden i Moskva inletts mellan Sverige och Sovjetunionen rörande frågan om sträckningen av den ryska territorialvattensgränsen i Östersjön?»

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *UNDÉN* som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde: Herr talmän! Ledamoten av denna kammare, herr Carl Eric Ericsson har till mig riktat en fråga, huruvida jag vore »beredd att lämna en redogörelse för innehållet i den skriftväxling, som genom svenska ambassaden i Moskva inletts mellan Sverige och Sovjetunionen rörande frågan om sträckningen av den ryska territorialvattensgränsen i Östersjön».

Till svar härpå får jag anföra följande:

I den presskommuniké, som utrikesdepartementet utsände den 29 december 1948, meddelades bland annat, att med anledning av nyligen inträffade fall, där sovjetryska åtgärder vidtagits mot svenska fartyg i Östersjön utanför

Ang. den ryska territorialvattensgränsen i Östersjön.

sovjetryskt område, departementet komme att genom ambassaden i Moskva begära närmare upplysningar såväl om de framkomna uppgifterna om ryska anspråk på territorialvattnets utsträckning som om de inskränkningar, som eventuellt påbudits beträffande rätten till fri passage genom det yttre territorialvattnet.

Denna démarche verkställdes av ambassadören Sohlman den 13 januari 1949. Biträdande ryske utrikesministern Zorin, till vilken framställningen avlämnades, svarade att saken komme att underställas Sovjetunionens regering. Herr Sohlman betonade å sin sida angelägenheten av ett snart svar samt underströk vikten av att våra fiskares samt övriga sjöfarares intressen vunne beaktande.

Något ryskt svar på démarchen har ännu icke kommit utrikesdepartementet till handa.

Herr **ERICSSON, CARL ERIC**: Herr talman! Jag ber att få tacka hans excellens utrikesministern för det svar, som jag har fått på min fråga. Av detta svar framgår, att den démarche, som omförmäles i utrikesdepartementets presskommuniké av den 29 december, verkställdes av ambassadör Sohlman i Moskva hos biträdande ryske utrikesministern Zorin den 13 i förra månaden. Det framgår också, att den ryske utrikesministern har lovat att framlägga denna fråga för den ryska regeringen. Ärendet är så till vida tillfredsställande behandlat från vårt utrikesdepartement. Jag kan egentligen inte tänka mig, att utrikesdepartementet skulle kunnat handla på annat sätt än som skett. Däremot kan man knappast säga, att förhållandena nere i de farvatten, som det här rör sig om, äro tillfredsställande. Någon ändring i de bestämmelser, som den ryska staten eller myndigheterna i dessa trakter utfärdat rörande territorialgränsen, har veterligen inte vidtagits, och såväl fiskare som andra sjöfarande veta inte riktigt, vad de ha att rätta sig efter. Fallet »Saima», som ju utgör anledningen till den fråga, som jag har till-

lätit mig att ställa till utrikesministern, belyser vad som kan hända. Jag är övertygad om att Ers Excellens har reda på den presskampanj, som har uppstått i anledning av fallet »Saima», och jag tror nog, att saken har väckt ganska stor uppmärksamhet, särskilt inom de kretsar av sjöfartsvärlden, som äro berörda av dessa förhållanden.

Ändringen i territorialgränsen medför betydande inskränkningar i fiskerätten i dessa farvatten, där fiskarna sedan lång tid ha haft fiskerätt. Blekingefiskarna ha särskilt i sitt vårfiske sökt sig till dessa trakter. De ha där haft ett mycket givande laxfiske, som nu går ifrån dem, och detta kommer att menligt inverka på deras ekonomi.

Utsträckningen av territorialgränsen har också den nackdelen med sig, att på vintern med de svåra stormar, som ju ofta råda där, och de besvärliga isförhållandena fiskarena och andra trafikanter ha svårt att hålla sig i avsedda positioner. De kunna mycket lätt komma in i farvatten, där de inte äro säkra, och där kunna de, såsom skedde med »Saima» och som inträffat även med andra fartyg, bli uppbringade och införda i ryska hamnar, eller kanske rättare sagt ryskdirigerade hamnar. Det är emellertid inte nog med att båtarna uppbringas och föras in där. Även besättningarna bli utsatta för olika svårigheter och trasslerier, som många gånger göra, att man drar sig till minnes de gamla historierna om sjöröveri och piratväsendet förr i världen.

Ett snart klarläggande av dessa förhållanden är önskvärt. Om jag inte missar mig, har även fiskeristyrelsen gjort en hemställan till utrikesdepartementet i samma riktning. Jag tror, att det skulle vara mycket tacknämligt, om utrikesdepartementet kunde vidta någon åtgärd för att få fram ett snabbt svar på den démarche, som gjorts i Moskva den 13 januari. Det skulle säkerligen hälsas med mycket stor tillfredsställelse av de parter, som äro berörda av dessa ändrade förhållanden.

Justerades protokollen för den 1, 2 och 5 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bilagda läkarintyg anhåles härmed om förlängd ledighet från riksdagsgöromålen.

Gävle den 6 februari 1949.

Hemming Sten.

Redaktören *Hemming Sten*, Gävle, är på grund av sjukdom fortfarande oförmögen till arbete under en månad, vilket härmed intygas.

Gävle den 5 februari 1949.

G. Brun.

Med. dr.
Lasarettsläkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, varunder herr Sten av den i läkarintyget omförmälda anledningen vore oförmögen till arbete.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades vidare herr *Schlyter* för tiden den 7—den 16 i denna månad.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 18, med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 19, angående avskrivning av visst i flottledsfonden ingående belopp; och nr 20, angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 13, 14, 17, 19 och 22, första lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 2.

Föredrogs Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade skrivelse nr 30, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av nämnda kungl. skrivelse inhämtades, att Kungl. Maj:t prövat lämpligt, att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordning till riksdagen gjordes meddelande rörande mellan Sverige, Danmark och Norge förda underhandlingar angående en samverkan på försvarets område, ävensom förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena.

Herr talmannen yttrade, att han i anslutning till den nu föredragna skrivelserna finge tillkännagiva, att enligt överenskommelse med hans excellens herr statsministern det i skrivelsen avsedda meddelandet komme att lämnas vid sammanträde, som komme att hållas under morgondagen med början kl. 11 förmiddagen.

På sedermera gjord proposition beslöts att förevarande kungl. skrivelse skulle läggas till handlingarna.

Interpellation om snabbare handläggning av ärenden rörande fastighetsbildning.

Herr **DOMÖ** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Det är sedan länge känt, att den procedur för fastighetsbildning å landet och i tätorter, som infördes med 1926 års jorddelningslag, i praktiken visat sig vara synnerligen tungrodd och leda till långa dröjsmål för även i och för sig tämligen enkla ärenden. Trots att statsmakterna vid skilda tillfällen haft sin uppmärksamhet riktad på saken — bl. a. vid tillsättandet av 1939 års fastighetsbildningssakkunniga för revision av jorddelningslagstiftningen och därmed sammanhängande spörsmål — ha ännu icke tillräckligt rationaliserande åtgärder vidtagits. Snarare synas på sista tiden svårigheterna för landsbygdens del ha blivit alltmer markerade med påföljd att ett ständigt stigande missnöje med nu rådande förhållanden gör sig märkbart.

Interpellation om snabbare handläggning av ärenden rörande fastighetsbildning.

Riksdagens år 1945 församlade revisorer lämnade i sin berättelse bl. a. en redogörelse för vissa iakttagelser rörande arbetsbalansen inom lantmäteriväsendet. Utredningen visade, att inom såväl lantmäterikontoren som lantmäteridistriktet en avsevärd arbetsbalans förelåg. Enligt revisorernas den gången uttalade mening borde undersökas, om inte åtgärder i rationaliserande syfte skulle kunna bidra till att nedbringa balansen. Därvid framhölls särskilt förenkling av det omständliga förfarings sättet vid avstyckningsförrättningar, legalisering av sämjedelningar utan fullständigt skiftesförfarande samt åtgärder för undvikande av dubbelarbete på lantmäterikontoren.

Sedan ifrågavarande berättelse avgavs, har en genomgripande omorganisation av lantmäteriet ägt rum. Genom beslut av 1947 års riksdag har sålunda det s. k. sportelsystemet avskaffats och personalen vid lantmäteriets distriktsorgan inordnats under de avlöningsbestämmelser, som gälla för statens befattningshavare. I samband med omorganisationen har även beslutats viss ändring i den tidigare gällande distriktsindelningen i syfte att möjliggöra en rationell arbetsorganisation och ett effektivt utnyttjande av den lantmäteriutbildade personalen.

Tros denna omorganisation har under de sist förflutna åren arbetsbalansen oavslutligt ytterligare stegrats. Balansen av icke avslutade förrättningar och uppdrag överstiger sålunda nu 30 000 i hela riket. Enbart distriktsorganisationens arbetsbalans motsvarar en arbetstid som av riksdagens revisorer beräknas till omkring 1 000 arbetsår.

Inför den ytterligare belastning av lantmäteriet, som inom den närmaste tiden främst genom jordbruksrationaliseringen och den nya byggnadslagstiftningen kan förväntas, måste den rådande situationen betecknas som kritisk.

De senaste årens utveckling på fastighetsbildningens område kännetecknas av stränga restriktioner av jordpolitisk och planpolitisk art och av en skärpt kontroll över efterlevnaden av dessa re-

striktioner. Fastighetsbildningsproceduren har emellertid sedan gammalt uppbyggts med utgående från att initiativet skall komma från enskilda jordägare. Inkopplingen av kontrollen från det allmännas sida över att fastighetsbildningen sker på riktigt och lämpligt sätt har därför givit till resultat en i vissa avseenden synnerligen komplicerad administrativ procedur, kännetecknad bl. a. av att flera olika statliga myndigheter utöva beslutanderätt i fastighetsbildningsfrågor. Vid sidan av jorddelningsmyndigheterna verka särskilt de jordbrukspolitiska organen, främst lantbruksnämnderna, samt planmyndigheterna, d. v. s. länsstyrelser och länsarkitekter.

Då många av de statliga myndigheterna äro överhopade med ärenden, är det icke ovanligt, att genomförandet även av tämligen enkla åtgärder kräver synnerligen lång tid. Den tunga och tidskrävande proceduren är givetvis till stor olägenhet för allmänheten. Jag behöver icke närmare gå in på vad detta betyder i fråga om dröjsmål, osäkerhet och kostnader för en person som vill bygga ett bostadshus och som är beroende av lagfart och inteckning för att kunna ordna erforderliga krediter.

I detta sammanhang förtjänar erinras om de bestämda varningar, som vid upprepade tillfällen rests mot att — i nuvarande ansträngda ekonomiska läge — forcera fram beslut om långtgående omdaningar inom olika näringar. Tyvärr ha emellertid dessa varningar illa hörsammats med påföljd att vi nu på ett flertal områden försatts i ohållbara lägen, där bristen på arbetslokaler, personal och rationellt genomförd samordning av arbetsåläggandena skapar ständigt nya problem. Missnöje, irritation och onödigt krångel har i vissa fall blivit det mest framträdande resultatet av vad man sålunda genomfört utan hänsyn till det praktiska livets krav.

Frågan har emellertid även en andra sida. De olika myndigheternas sysslande med samma ärende föranleder nämligen ett icke obetydligt kostnadskrävande dubbelarbete. Myndigheternas

Interpellation om snabbare handläggning av ärenden rörande fastighetsbildning.

kompetensområden äro icke klart avgränsade från varandra. Granskningen kommer därför ej sällan att avse samma sak, varvid det lätt kan inträffa, att olika myndigheter ha olika meningar. Följden härav blir, att ärendena gå på förnyad remissvandring med ytterligare dröjsmål. I vissa fall uppställas härvid krav på ytterligare utredning med skriftväxling och omgång som följd.

Myndigheternas granskning av hithörande ärenden är icke tillfredsställande organiserad, och det torde starkt kunna ifrågasättas, om kostnaderna för densamma stå i rimlig proportion till vad som vinnes genom kontrollen. Någon varaktig förbättring av dessa förhållanden torde inte kunna nås med mindre än att beslutanderätten i fastighetsbildningsfrågor koncentreras till jorddelningsmyndigheterna.

En dylik regel medför, att alla rutinärenden kunna avgöras på enklaste möjliga sätt och utan onödig omgång. I de fall, där samråd med andra myndigheter anses erforderligt eller önskvärt, bör samrådet komma till stånd efter enklaste möjliga regler — helst utan skriftligt remissförfarande. För närvarande beröras även vid en tämligen enkel avstyckningsförrättning förutom den ansvarige förrättningsmannen ofta byggnadsnämnden på platsen, länsarkitekten, vägförvaltningen, distriktsingenjören för vattenförsörjning och avlopp, länsbostadsnämnden, överlantmätaren och länsstyrelsen. Den orimliga arbetsbalans, som härigenom uppstått inom lantmäteriorganisationen, understryker ytterligare betydelsen av förenklingar och rationaliseringar.

Principen om den odelade beslutanderätten borde med fördel kunna tillämpas även i fråga om en annan stor och viktig grupp av ärenden, nämligen sådana jordförvärvsärenden, som sammanhånga med fastighetsbildningsåtgärder.

Om en jordägare önskar genomföra ett kompletteringsförvärv till redan innehavd fastighet, har han enligt gällande bestämmelser dels att hos lantbruksnämnden begära tillstånd till förvärvet,

varvid en prövning äger rum, som huvudsakligen tager sikte på sökandens personliga kvalifikationer och avsikten med förvärvet liksom förvärvets betydelse för jordbruksnäringen eller för näringslivet i orten, dels även att hos lantmätaren begära förrättning för prövning av fastighetsbildningsärendet enligt härför gällande lagregler.

Vid flertalet avstyckningar och sammanläggningar för jordbruksändamål föreligger sålunda denna dualism i prövningen, vilket medför avsevärd fördröjning i ärendenas handläggning och en onödig merbelastning av de berörda myndigheterna. Tillståndet kompliceras ytterligare av att ett jordförvärvsärende fullföljes den administrativa vägen till Kungl. Maj:t i jordbruksdepartementet, medan ett jorddelningsärende fullföljes domstolsvägen.

Enligt min uppfattning kunna jordägarna resa berättigade anspråk på att bedömningen av ett ifrågasatt förvärv skulle kunna ske genom hänvändelse till en myndighet och endast undantagsfallen medföra, att förrättningen förklarades vilande i avvaktan på yttrande från annan myndighet. Statsverkets kostnader för denna kontroll skulle härigenom givetvis kunna nedbringas väsentligt.

Det rent jordpolitiska och fastighetsbildande problem, som 1939 års fastighetsbildningsakkunniga ha att överväga, är sålunda för fastighetsbildningen, jordbruksrationaliseringen och lantmäteriet av en utomordentligt stor betydelse. Det vore utan tvekan bäst, om alla de föreliggande frågorna kunde givas en rationell lösning i ett sammanhang. Den föreliggande situationen inom lantmäteriväsendet är emellertid som här påtalats sådan, att man snarast genom rationaliseringar och förenklingar av förrättningsproceduren måste komma fram till arbetsformer, som medgiva snabbare handläggning av ärenden och onödiggör nuvarande kostnadskrävande dubbelarbete. Det synes därför nödvändigt att vissa partiella reformer i denna riktning genomföras utan att man avvaktar det slutliga förslaget i fråga om hela fastighetsbildningsverksamheten.

Interpellation om utredning ang. redogöraransvaret inom statsförvaltningen.

Nu rådande förhållanden på hithörande område synas kräva omedelbar översyn i rationaliserande och kostnadsbesparande syfte, om icke hela fastighetsbildandet i landet allvarligt skall fördröjas och hotas av permanent snedvridning.

För praktiskt folk är det också självklart att strävan efter förbättringar icke får hejdas av byråkratisk tungroddhet och omgång. Vi ha icke råd till en stagnation som djupast sett beror på en icke verklighetsgrundad politik och dess följder i administrativt avseende.

Med stöd av vad sålunda anfördes håller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande frågor:

1. Har herr statsrådet observerat de många praktiska svårigheter som speciellt på landsbygden — bl. a. till följd av bristande samordning mellan olika administrativa myndigheter — göra sig gällande även vid tämligen enkla avstyckningsförrättningar?

2. Vilka omedelbara åtgärder är herr statsrådet beredd att vidtaga för att möjliggöra enklare och snabbare förfarande vid handläggning av ärenden inom fastighetsbildningsväsendet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om utredning ang. redogöraransvaret inom statsförvaltningen.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr BERGH, som yttrade: Herr talman! Om en ämbets- eller tjänsteman, som har statlig medelsförvaltning om hand, s. k. redogörare, gör en felaktig utbetalning, kan han genom beslut av riksräkenskapsverket eller annan revisionsmyndighet förpliktas att ersätta kronan vad han felaktigt utbetalt. Frågan om detta redogöraransvar har vid flera tillfällen tagits upp till diskussion. Att redogöraren bör vara ersättningskyldig, då den felaktiga utbetalningen har sin grund i vårdslöshet eller för-

summelse från redogörarens sida, har ingen velat bestrida. Däremot kan man ställa sig tveksam till frågan huruvida redogöraren bör vara återbetalningsskyldig, även om han icke gjort sig skyldig till sådan vårdslöshet eller försummelse och alltså icke kan straffas för tjänstefel.

I lag eller författning finnes icke reglerat, under vilka omständigheter redogöraransvar inträder, utan detta ansvars utkrävande grundar sig helt på den praxis som utbildat sig i de s. k. anmärkningsmålen. Att av denna praxis utläsa några klara regler för redogöraransvaret ställer sig svårt. Den felaktiga utbetalningen kan t. ex. ha stått i överensstämmelse med en av de reviderande myndigheterna tidigare godkänd tolkning av författningarna. Även om den bestämmelse, som redogöraren feltolkat, varit så otydlig, att domstolarna haft olika uppfattning om tolkningen, har i praxis redogöraransvar ansetts kunna inträda.

Ett flertal nackdelar, som äro förbundna med det nuvarande systemet för redogöraransvar, skulle kunna nämnas. Må det här vara nog att erinra om att det vid flera tillfällen i motioner, utlåtanden från myndigheter m. m. har uttalats, att redogöraransvaret ofta framstår såsom obilligt och att det är konstruerat på ett sätt som är föga tidsenligt.

I anledning av motioner vid riksdagen 1945 (nr 282 i första kammaren av herrar Carlström och Siljeström samt nr 442 i andra kammaren av herrar Larsson i Karlstad och Sefve) beslöt riksdagen efter hemställan av första lagutskottet (utlåtande nr 50 av den 12 juni 1945) att i skrivelse till Konungen av den 30 juni 1945 (nr 532) anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående redogöraransvaret inom statsförvaltningen jämte därmed sammanhängande frågor samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Frågan om redogöraransvar är fortfarande aktuell och en reform synnerligen önskvärd. Någon utredning synes ännu icke ha kommit till stånd; i var-

Interpellation om ändrade bestämmelser ang. ecklesiastika arrenden.

je fall ha icke några förslag till reformering av det nuvarande systemet för redogöraransvaret förelagts riksdagen.

På grund av vad sålunda anförts an- håller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Har den i riksdagens skrivelse av den 30 juni 1945, nr 532, begärda utredningen om ämbets- och tjänstemännens redogöraransvar föranlett någon statsrådets åtgärd och i så fall vilken? När kan riksdagen vänta sig att de förslag, som utredningen kan ge anledning till, föreläggas riksdagen?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Interpellation om ändrade bestämmelser ang. ecklesiastika arrenden.

Herr PERSSON, IVAR, fick nu ordet och anförde: Herr talman! I propositionen nr 346 till 1943 års riksdag fram- lades förslag till vissa ändringar i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom. Förslaget viktigaste del avsåg genomförandet av en special- lagstiftning av social karaktär för vissa permanenta arrenden. I samband med remissen till lagrådet av lagförslaget ut- talade departementschefen, att en revi- sion av arrendelagstiftningen syntes böra medföra, att de särskilda författningar, som reglerade förhållandena vid bl. a. ecklesiastika arrenden, underkastades en översyn i syfte att bringa dem i när- mare överensstämmelse med de ändra- de stadgandena i arrendelagen. Lagrå- dets yttrande innebar bl. a., att då de ecklesiastika arrendena ej fölle under den särskilda lagstiftningen, det vore lämpligast, att frågan om arrende av så- dan jord, reglerades i särskild ordning. Departementschefen ansåg sig böra bi- träda vad sålunda förordats och förkla- rade sig alltså förutsätta, att arrenden av hithörande slag skulle bli föremål för särskild reglering, vilken i huvudsak borde ansluta sig till de föreslagna sär-

skilda bestämmelserna i nyttjanderätts- lagen. Vid behandling av propositionen underströk riksdagens tredje särskilda utskott bl. a. departementschefens sist- nämnda uttalande. Riksdagen godkände slutligen utskottets utlåtande i denna del.

Genom tillkomsten av kungl. stadgan den 29 juni 1945 angående stiftsnämnds förvaltning av ecklesiastik jord har den sociala lagstiftningen beaktats för vissa fastigheter av ecklesiastik natur, men dessa utgöra ett försvinnande fåtal — högst ett hundratal — vid jämförelse med antalet övriga ecklesiastika fastig- heter.

Det ecklesiastika fastighetsbestånd, för vilket ännu icke utarrenderingsbe- stämmelserna omarbetats med hänsyn till tillkomsten av den sociala arrende- lagstiftningen, består av följande kate- gorier:

Fastigheter, vilka utgöra avlöningstill- gång för pastoraten vid avlöandet av prästerskapet (prästerskapets könebo- ställen).

Över 50 hektar åker		397 stycken
15—50 » »		1 509 »
5—15 » »		771 »
0—5 » »		302 »

Domkyrkofastigheter.

113 stycken i Lunds stift och 10 stycken i övriga stift, varav 6 byggnads- tomter.

Storleken av fastigheterna i Lunds stift:

25—50 hektar åker		53 stycken
10—25 » »		42 »
0—10 » »		18 »

Domkyrkosyssломannaboställen.

5 stycken, av vilka 2 utgöra byggnads- tomter.

Kyrkohemman och kyrkolägenheter i Skåne, Blekinge och Halland.

Över 10 hektar åker		94 stycken
5—10 » »		140 »
Under 5 » »		707 »

Kyrkohemman och kyrkolägenheter i övriga Sverige.

Interpellation om ändrade bestämmelser ang. ecklesiastika arrenden.

325 stycken, av vilka det stora flertalet eller 190 stycken äro åsatta ett taxeringsvärde av mindre än 2 000 kronor.

Skolhemman.

Över 50 hektar åker		2 stycken	
25—50 » »		12 »	
10—25 » »		17 »	
0—10 » »		3 »	

Utarrenderingen av prästerskapets boställen är reglerad i särskild lag — ecklesiastik boställsordning. För övriga fastigheters utarrendering gälla för de i Skåne, Blekinge och Halland belägna — det stora flertalet av dessa fastigheter — av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter av mycket ålderdomlig beskaffenhet. Huruvida av Kungl. Maj:t utfärdade utarrenderingsföreskrifter äro gällande för fastigheter av sist angivna natur belägna inom övriga delar av landet torde vara oviss.

Enligt ecklesiastik boställsordning finnes möjlighet för pastoraten att lägga nybyggnadsskyldigheten å vederbörande arrendator. I praktiken torde emellertid detta knappast förekomma. I de föreskrifter, som normera utarrenderingen av övriga här ovan berörda fastigheter, skall byggnadsskyldigheten läggas å arrendatorerna. Även i ett betydande antal andra utarrenderingsfrågor avvika nu gällande föreskrifter högst avsevärt från den sociala arrendelagstiftningens motsvarande bestämmelser. Då i samstämmiga uttalanden från såväl departementschef som utskott och riksdag vid tillkomsten av 1943 års lagstiftning uttalats, att den sociala arrendelagstiftningens principer skulle tillämpas även för nu ifrågavarande ecklesiastika fastigheter, är det därför förklarligt, att från arrendatorshåll stor oro förmärkts, att denna fråga icke ännu fått sin slutliga lösning.

Jag har inhämtat, att inom ecklesiastikdepartementet förslag finnas utarbetade angående utarrendering av dessa fastigheter. Även om jag är fullt införstådd med de svårigheter, som äro för-

bundna med anpassningen av nu gällande utarrenderingsföreskrifter till den sociala arrendelagstiftningen, måste jag dock framhålla behovet av skyndsammaste möjliga lösning av frågan för infriandet av de löften, som härutinnan givits av departementschef och riksdag.

I detta sammanhang tillåter jag mig erinra om att herr Pehrsson-Bramstorp vid 1948 års riksdag efterfrågade nya utarrenderingsföreskrifter för domkyrkofastigheter, domkyrkosysslomannaboställen, kyrkohemman och kyrkojordar samt att vederbörande statsråd i svar härå uttryckte förhoppningen om att reglering av dessa frågor av provisorisk natur skulle kunna ske före 1948 års utgång.

Utöver de fastighetskategorier, som innefattades i herr Pehrsson-Bramstorps fråga, har jag även ansett prästerskapets löneboställen och skolhemmanen böra upptagas till behandling i detta sammanhang. För prästerskapets löneboställen torde tillkomma — utöver anpassningen till den sociala arrendelagstiftningen — en rad andra frågor om utarrenderingen som kräva sin skyndsamma lösning.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

När avser statsrådet att vidtaga sådana åtgärder att utarrenderingsbestämmelserna för här ovan berörda fastigheter av ecklesiastik natur i princip komma att överensstämma med den sociala arrendelagstiftningen?

Även denna anhållan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.25 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 9 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet *Sträng* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 21, angående livränta till Anna Söderkvist m. m.;

nr 26, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 4 förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank, m. m.;

nr 27, angående avvecklingen av 1941 och 1942 års krislån; samt

nr 31, angående inrättande av en försöksgård i Sunne socken, Värmlands län.

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

På sätt vid kammarens sammanträde under gårdagen tillkännagivits skulle nu det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 30 avsedda meddelandet rörande mellan Sverige, Danmark och Norge förda underhandlingar angående en samverkan på försvarets område framföras av hans excellens herr statsministern.

Ordet lämnades till hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som anförde: Herr talman! I kommunikén från mötet i Oslo den 29 och den 30 januari mellan representanter för Danmarks, Norges och Sveriges regeringar och riksdagar framhölls det att, även om vid mötena i Karlstad och Köpenhamn en vidsträckt enighet hade konstaterats, det för närvarande icke vore möjligt att uppnå erforderlig samstämmighet om förutsättningarna för och konsekvenserna av ett alliansfritt försvarsförbund mellan de skandinaviska länderna. Det tillfogades i kommunikén att i dagens läge tillräcklig grundval icke fanns för avslutandet av ett dylikt ömsesidigt förpliktande försvarsförbund. Då förhand-

lingarna alltså icke lett till det positiva resultat, som varit den svenska regeringens förhoppning, är det regeringen angeläget att nu lämna riksdagen en sammanhängande redogörelse för behandlingen av denna för Nordens folk så utomordentligt betydelsefulla fråga.

Under en utrikespolitisk debatt i riksdagen för nästan jämnt ett år sedan hade regeringen tillfälle redogöra för sina synpunkter på Sveriges utrikespolitik. I ett anförande av utrikesministern framhölls bl. a., att enligt regeringens övertygelse en överväldigande majoritet av det svenska folket icke önskar ansluta sig till något stormaktsblock vare sig genom ett uttryckligt alliansfördrag eller genom ett tyst samförstånd om gemensamt militärt uppträdande i händelse av en konflikt. Ifall Förenta Nationerna fungerar enligt sitt program, sades det vidare, bestämmes Sveriges hållning i sådana lägen under beaktande av de förpliktelser, som medlemskapet ålägger oss. Om den nya säkerhetsorganisationen skulle förklaras genom oförenliga motsättningar mellan de ledande makter, på vilkas förmåga till samverkan hela organisationen vilar, och om till följd härav världen splittas i mot varandra stående blockbildningar, måste vårt land förbehålla sig rätten att självt välja medlen att trygga sin fred och sin nationella existens och att, i fall krig skulle utbryta, ånyo pröva neutralitetens väg.

Då ordet »stormaktsblock» användes i detta sammanhang, var det i avsikt att undantaga block av jämbördiga mindre stater. Ett skandinaviskt försvarsförbund är icke ett stormaktsblock. Det nyss citerade uttalandet innebar därför intet avståndstagande från ett skandinaviskt förbund. Då emellertid möjligheten av ett sådant försvarsförbund icke särskilt omnämndes, var orsaken den, att regeringen vid den tidpunkten icke ansåg frågan aktuell. Det var visserli-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

gen uppenbart att på längre sikt en samverkan på försvarets område framstod som en naturlig utbyggnad av det skandinaviska samarbetet, men dittills hade endast ett militärt samarbete av mycket begränsad räckvidd upptagits bland aktuella uppgifter på det skandinaviska programmet.

Att frågan om ett skandinaviskt försvarsförbund under våren 1948 aktualiserades, får ses mot bakgrunden av den internationella oro, spänning och diplomatiska aktivitet, som kännetecknade februari och mars månader förra året, sedan under den föregående tiden en fortgående skärpning av motsättningarna mellan öst och väst kunnat iakttas. Under senare delen av februari kom den tjeckoslovakiska revolutionen, som gjorde slut på landets dittillsvarande demokratiska statskick och bragte en s. k. »folkdemokratisk» regim till valdet i Tjeckoslovakien. Uptakten kort efteråt till de rysk-finska underhandlingarna om ett försvarsavtal framkallade också åtskillig oro i världen. Den 17 mars undertecknades i Bryssel ett avtal om försvarsförbund mellan Storbritannien, Frankrike, Belgien, Nederländerna och Luxemburg. Samma dag höll Förenta staternas president ett tal, vari han gav sitt lands stöd åt det västeuropeiska konsolideringsverket. Han meddelade, att Förenta staterna med lämpliga medel skulle ge de fria nationerna det stöd situationen krävde och att dessas beslutsamhet att skydda sig själva skulle motsvaras av en liknande beslutsamhet från amerikansk sida att hjälpa dem att göra det.

Dessa och övriga händelser inom den internationella politiken fingo helt naturligt återverkningar också i våra länder. Starkast kändes oron i Norge. Här om vittnade den norske utrikesministern i ett tal, som han höll den 20 april och vari han gav en återblick på stämningar och uppfattningar, som gjort sig gällande i Norge efter februarihändelserna. Han framhöll, att tilldragelserna i Tjeckoslovakien och den ryska hänvändelsen till Finland jämte inrapporterade rykten från olika håll hade ställt nor-

ska regeringen inför spörsmålet, om det var nödvändigt att räkna med nya riskmoment för Norge. Han berörde i sitt anförande tillkomsten av det nyss omnämnda Brysselavtalet och framhöll, att parterna i detta avtal icke hade några planer på att anmoda Norge att ansluta sig till avtalet, om inte Norge uttryckligen önskade detta. Han tillade, att han lade stark vikt på att om möjligt nå fram till en politik, som de tre nordiska länderna kunde enas om. Det skulle vara tungt vägande skäl, som förmådde Norge att välja en linje, som kunde föra bort från Danmark och Sverige eller från ett av dessa länder. Å den andra sidan finge man vara på det klara med att de militärpolitiska problem och de säkerhetsproblem, som vart och ett av de tre länderna stode inför, icke vore identiska och att detta faktum kunde skapa vissa svårigheter vid försöken att finna en gemensam lösning.

Även i Danmark hade februarihändelserna väckt oro. Denna stämning åter speglas i ett tal av danske utrikesministern i folketinget den 10 mars. Angående Danmarks hållning i det uppkomna läget uttalade utrikesministern, att Danmark ämnade uppfylla sina förpliktelser som medlem av Förenta Nationerna. Men om det skulle inträffa, att denna organisation bryter samman, skulle ansträngningarna från dansk sida gå ut på att skona landet för ett framtida krigs olyckor.

Svenska regeringen upptog vid denna tid till övervägande frågan om möjligheterna att åstadkomma ett skandinaviskt försvarsförbund såsom ägnat att stärka de tre länderna utåt och att sammanhålla dem på en gemensam huvudlinje i utrikespolitiken. Våra tre länder hade dittills efter krigets slut intagit samma allmänna utrikespolitiska hållning, även om självfallet vartdera landet hade sina särskilda utrikespolitiska problem att lösa. De hade accepterat de förpliktelser, som följa av medlemskapet i Förenta Nationerna. Därutöver hade de inte räknat med internationella engagemang, som kunde föra dem in i något allianssystem. Då nu en påtaglig

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

tendens framträtt i Norge att revidera den dittills följda utrikespolitiken, föreföll det svenska regeringen angeläget att pröva, om icke en utrikespolitisk splittring i Skandinavien kunde undvikas. Regeringen tänkte sig möjligheten att våra länder förenade sig i ett försvarsförbund och i förhållande till andra makter framträdde såsom en självständig grupp, utan alliansförbindelser med någon utomstående makt. Ett skandinaviskt försvarsförbund borde enligt denna tankegång ha till program att stärka de deltagande staternas motståndskraft i händelse av anfall mot någon av dem, att hålla dem utanför en allmän konflikt och att i fredstid stå utanför andra maktgrupper orh därigenom i möjligaste mån förebygga att våra territorier indragas i stormakternas militära kalkyler med därav följande misstänksamhet och friktioner. Möjligheten av ett försvarsförbund mellan de tre skandinaviska länderna hade tidigare visserligen åtskilligt debatterats i tidningspressen och i broschyrer men aldrig upptagits till mera ingående undersökning. Enligt regeringens mening borde det nu utrönas, huruvida i första hand utrikesnämndens ledamöter, i andra hand de norska och danska regeringarna vore intresserade av att en utredning av problemet komme till stånd.

Ärendet behandlades i utrikesnämnden den 22 april. Därvid lämnade militära fackmän översikter över det militära läget och de försvarspolitiska problemen. Resultatet av rådplägningen med nämnden blev positivt. Regeringen hade utrikesnämndens stöd, när den ville uppta överläggningar i saken med de danska och norska regeringarna. Från skilda håll i nämnden hade dock betonats, att frågan nu gällde endast företagandet av en objektiv utredning, vars resultat i sinom tid finge prövas fritt och obundet.

Den 3 maj besökte utrikesministern Oslo för att inhämta norska regeringens synpunkter i saken. En vecka senare sammanträdde i Stockholm representanter för de danska, norska och svenska regeringarna. Under dessa konversa-

tioner framhölls från svensk sida, att det inom svenska regeringen och i riksdagens utrikesnämnd fanns intresse för en gemensam skandinavisk utredning av problemet om ett försvarsförbund, varvid emellertid förutsattes, att programmet skulle vara att hålla de tre länderna utanför krig. Det visade sig, att man på norsk sida livligt uppskattade det svenska initiativet och var intresserad av en utredning. Men man hade invändningar mot att godtaga vad man kallade en ovillkorlig neutralitetspolitik såsom grundval för det ifrågasatta skandinaviska förbundets hållning i händelse av krig. Spörsmålet diskuterades ingående. Dessa första kontakter ledde icke till resultat.

I ett tal i Malmö den 4 juni yttrade den norske utrikesministern, att det var lika bra att konstatera, att det inte fanns någon gemensam nordisk linje i de utrikespolitiska, huvudspörsmålen, i varje fall på kort sikt. Han tillade, att det dock fanns så mycket som är gemensamt i vår uppfattning även bakom skiljaktiga formuleringar av ståndpunkterna, att vi inte borde uppge hoppet, att det skulle vara möjligt för oss att arbeta ihop oss.

På svensk sida fasthöll man vid att det svenska intresset för utredningens verkställande var knutet till den förutsättning, som betecknades som neutralitetslinjen. Det fanns ingen utsikt till att de svenska statsmakterna skulle godtaga ett avtal om försvarsförbund, om syftet vore, att förbundet skulle ingå såsom led i ett större säkerhetssystem med karaktären av en stormaktsallians. Den svenska riksdagen gav ett tydligt uttryck för sin ståndpunkt härutinnan genom godkännandet den 21 juni av ett utskottsutlåtande rörande vissa försvarsfrågor, vari utskottet uttalat sig mot en anslutning till något stormaktsblock, vare sig genom ett uttryckligt alliansfördrag eller genom ett tyst samförstånd om gemensamt militärt uppträdande i händelse av en konflikt.

Under sommaren förhandlades ytterligare mellan regeringarna om förutsättningarna för en utredning, och spörsmålet diskuterades därjämte i det svenska

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

utrikesutskottet. Resultatet blev, att samförstånd nåddes därom, att utredningen skulle begränsas till problemet om en försvarssamverkan, sådant detta problem tedde sig under förutsättning att våra länder eftersträva att i händelse av en konflikt hålla sig utanför kriget. Vi utgingo vidare från att våra länder under pågående utredning icke skulle upptaga förhandlingar med utomstående stater angående försvarssamverkan. Skulle någotdera landet på grund av inträffade händelser anse sig nödgat att upptaga dylika förhandlingar, borde meddelandet därom lämnas de övriga, som då bleve i tillfälle att taga ställning till det sålunda uppkomna läget. Under sommaren igångsattes dessutom i Sverige vissa interna utredningar av militär natur, avsedda att förbereda den blivande gemensamma utredningen.

Vid utrikesministermöte i Stockholm den 8—9 september bekräftades, att enighet nåtts om utredningens igångsättande, och ett meddelande härom gavs i den kommuniké, som utfärdades. Under ett skandinaviskt försvarsministermöte i Oslo den 15 oktober utarbetades närmare direktiv för utredningen, varjämte man enades om utredningskommissionens sammansättning.

I direktiven för den skandinaviska försvarskommittén angavs, att kommittén skulle utreda två alternativa former av försvarssamverkan mellan de tre länderna, nämligen dels ett försvarsförbund, dels ett partiellt försvarssamarbete i fred utan förbund. Som utgångspunkt för utredningen av alternativet försvarsförbund gällde enligt direktiven bland annat, att länderna icke skulle uppgiva någon del av sitt område till en angripare utan väpnad strid och att varje militärt angrepp skulle mötas med väpnat motstånd. Som utgångspunkt skulle vidare gälla, att länderna voro eniga om att försöka hålla sig utanför krig och icke på förhand hade ingått några militära avtal med andra makter.

I sina huvuddrag förelåg kommitténs betänkande färdigt redan vid årsskiftet, och de tre regeringarna hade före Karlstadsmötet orienterats om betänkandets

innehåll. Det är därför naturligt, att samtalet i Karlstad knöto an till de av kommittén framförda synpunkterna, och av denna anledning kan det också vara lämpligt, att jag här nämner något om dessa.

Kommitténs ingående undersökningar av de olika problem, som stå i samband med ett gemensamt skandinaviskt försvar, hade givit vid handen, att ett samfällt uppträdande i icke ringa mån skulle öka de tre ländernas motståndskraft. De fördelar, som skulle kunna vinnas, bestå bland annat i möjligheterna till ett strategiskt utnyttjande av det skandinaviska områdets större geografiska utsträckning, gemensam planläggning, standardisering av krigsmateriel m. m. samt ökade möjligheter att förhindra en avspärning av tillförseln utifrån. En direkt samverkan mellan de tre ländernas militära styrkor skulle också enligt kommitténs åsikt kunna inledas inom vissa geografiska områden, t. ex. Öresundsområdet, Kattegatt och Skagerack samt vissa svensk-norska gränsområden. Flygstridskrafterna skulle genom sin rörlighet få viktiga uppgifter att fylla inom ett gemensamt försvar.

Kommittén konstaterade, att den samverkan, varom jag nu talat, skulle i huvudsak kunna genomföras även inom ramen för ett skandinaviskt försvarssamarbete utan solidaritetsförpliktelser men att den i sådant fall icke skulle kunna drivas lika långt som inom ett försvarsförbund och icke heller i krig kunna utlösas lika snabbt och bli lika effektiv. Även om således Skandinaviens försvarsmöjligheter i viss utsträckning skulle ökas genom gemensamma förberedelser för samverkan, skulle dock enligt kommitténs åsikt därmed icke behovet bortfalla av viss krigsmaterielimport för försvarets uppbyggnad i fredstid liksom av väpnad hjälp, om länderna skulle angripas.

Under sina diskussioner av Skandinaviens försvarsmöjligheter tog kommittén också upp frågan om de olikheter i omfattning, som bestå mellan de skandinaviska ländernas nuvarande försvarsförberedelser, och uttalade, att den mås-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

te anse det rimligt, att ett avtal om försvarsförbund innehölle bestämmelser om att Danmarks och Norges försvar skulle utbyggas, i första hand för att de i förbundet deltagande länderna skulle bli i stånd att lösa de strategiska uppgifter, som borde åvila dem. Därvid förutsatte kommittén, att de ekonomiska bördor, som vart och ett av de tre länderna skulle påtaga sig för försvarsändamål, skulle stå i rimligt förhållande till varandra och till ländernas ekonomiska bärkraft. Kommittén förutsatte vidare, att Sveriges försvar skulle upprätthållas åtminstone i sin nuvarande styrka.

Vid sin allmänna bedömning av Skandinavians militärpolitiska läge kom kommittén till det resultatet, att ehuru det skandinaviska området otvivelaktigt erbjuder ett betydande strategiskt intresse, det dock icke vore givet, att detta område under alla omständigheter måste dragas in i en stormaktskonflikt. Kommittén har självfallet icke haft möjlighet att närmare angiva, hur pass stor sannolikheten är för den ena eller andra utvecklingen.

Vid ett sammanträffande mellan de tre ländernas statsministrar i samband med Uddevallas jubileum den 18 december ägde ett ingående meningsutbyte rum angående möjligheten att finna en gemensam skandinavisk lösning av trygghetsproblemet. Man var ense om att överläggningarna skulle fortsättas, så snart försvarskommitténs betänkande förelåg. Ett möte mellan regeringsrepresentanter borde för detta ändamål sammankallas snarast möjligt efter mottagandet av betänkandet.

Innan ännu försvarskommittén hade avlämnat sitt betänkande, föreslog norska regeringen ett ministermöte för överläggning i dessa frågor. Mötet ägde som bekant rum i Karlstad den 5 och 6 januari detta år. Den direkta anledningen till mötet var, att man på norsk sida ansåg det brådskande att komma till ett resultat beträffande det ifrågasatta skandinaviska försvarsförbundet med hänsyn till att förhandlingarna i Washington om en Atlantpakt hade fortskridit snabbt och Norge och Danmark enligt mottagna

informationer kunde jämförelsevis snart vänta en förfrågan, huruvida respektive regeringar önskade deltaga i dessa överläggningar. Det ansågs på norsk sida angeläget att, om samförstånd icke kunde nås om ett skandinaviskt förbund, Norge snarast bereddes möjlighet att ta del i förhandlingarna om den planerade Atlantpaktens.

Vid mötet i Karlstad ansågo sig de svenska representanterna kunna ställa i utsikt, att den svenska riksdagen skulle vara villig acceptera ett försvarsförbund mellan de tre länderna på grundvalen av den skandinaviska försvarskommitténs utredning. Man förutsatte därvid från svensk sida, att Danmark och Norge åtog sig att snarast bygga upp sitt försvar, men avtalets ikraftträdande skulle icke behöva uppskjutas till den framtida tidpunkt, då Norge och Danmark genomfört sin upprustning. Detta meddelande mottogs med livligt intresse av de danska och norska representanterna.

Under överläggningarna framträdde emellertid samma skiljaktigheter som tidigare mellan svensk och norsk uppfattning. Den principala norska ståndpunkten var, att ett skandinaviskt försvarsförbund inte kunde bli en tillfredsställande lösning på Norges säkerhetsproblem, om det icke infogades i det större säkerhetssystem, som Atlantpaktens var avsedd att utgöra. Den svenska ståndpunkten var liksom tidigare, att ett skandinaviskt försvarsförbund kunde bli en acceptabel lösning på Sveriges trygghetsproblem endast om det stod fristående i förhållande till stormaktsblocken och inriktade sig på neutralitet i händelse av konflikt. Den danska uppfattningen överensstämde närmast med den svenska.

En särskild fråga diskuterades ingående under Karlstadsmötet. Förenta staternas regering hade meddelat att, med hänsyn till den starka efterfrågan på krigsmateriel, regeringen måste tillse, att sådan materiel i första hand finge förvärfvas av de länder, som vore bundsförvanter eller gentemot vilka Förenta staterna hade särskilda förpliktelser. Både från norsk och dansk sida fram-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

hölls, att ett försvarsförbund mellan de skandinaviska länderna inte kunde bli tillräckligt effektivt, om icke Norge och Danmark bereddes möjlighet att importera krigsmateriel från Förenta staterna med prioritetsträtt och på överkomliga finansiella villkor. Från svensk sida medgavs det berättigade i denna ståndpunkt. Samtidigt hävdades att, i fall våra länder bleve eniga om att bilda ett försvarsförbund med utfästelser om ömsesidig hjälp, ett nytt läge hade inträtt. Den amerikanska ståndpunkten i fråga om försäljning av krigsmateriel kunde inte antagas vara så fixerad, att jämkningar däri i ett ändrat läge vore uteslutna. I varje fall borde man inte låta tanken på ett fristående skandinaviskt förbund förfalla utan att ha närmare undersökt krigsmaterielproblemet och den amerikanska inställningen till detsamma.

Ehuru åsikterna om det tilltänkta försvarsförbundets program alltjämt gingo i sär, kunde vissa missuppfattningar skingras under dessa öppenhjärtiga och förtroliga samtal.

De i mötet deltagande ministrarna kommo till den slutsatsen, att förhandlingarna borde fullföljas. Man var enig om att frågan om möjligheterna för Danmark och Norge att anskaffa den för upprustningen erforderliga krigsmaterielen inte hade tillräckligt undersökts. Tanken på ett fristående eller »alliansfritt» skandinaviskt försvarsförbund avisades inte från norsk sida. Det bör också erinras om att den skandinaviska försvarskommitténs betänkande ännu inte förelåg färdigt men kunde väntas bli överlämnat före mitten av månaden. Ett arbetsprogram för den fortsatta behandlingen av frågan blev antaget. Tanken var att, därest enighet på övriga punkter kunde vinnas, de tre ländernas regeringar genom sina sändebud i Washington och London skulle närmare informera sig om därvarande regeringars intresse för ett fristående skandinaviskt försvarsförbund och deras villighet att medge förvärv av krigsmateriel med den nödvändiga tidspriori-

teten och på överkomliga ekonomiska villkor.

När den nyssnämnda utredningen överlämnats, skedde föredragningar av ärendet inför utrikesnämnden, varjämte nämnden erhöll redogörelse för Karlstadmötet. De i nämnden företrädde riksdagspartierna informerades därefter genom respektive partiledares försorg, och vid förnyat sammanträde med nämnden konstaterades, att samtliga dessa partier i princip anslutit sig till det i Karlstad överenskomna programmet. I enlighet med den där samtidigt avtalade planen för de fortsatta förhandlingarna sammanträdde därefter den 22 januari i Köpenhamn delegationer för de tre länderna. I delegationerna ingingo nu ej blott regeringsmedlemmar utan också, i enlighet med ett från dansk sida framställt förslag, representanter för parlamenten.

Under Köpenhamnsmötet diskuterades ingående hela problemet. Man kom så småningom fram till en mera preciserad utformning av de olika ståndpunkterna. På norsk sida önskade man att i samband med den planerade hänvändelsen till Förenta staterna och England i krigsmaterielfrågan upptaga till överläggning med västmakterna spörsmål om deras hållning till de skandinaviska länderna i händelse av en konflikt, om den hjälp som dessa senare kunde påräkna m. m. Från svensk sida hävdades, att försvarsförbundet skulle vara ett i realiteten fristående, alliansfritt förbund. Alliansfriheten borde sålunda enligt svensk uppfattning utesluta en militär samverkan med utomstående stater och icke endast ta sig uttryck däri, att man undvek ett ömsesidigt engagemang. Olikheterna i ståndpunkter voro alltför markerade för att kunna jämkas ihop. De gällde försvarsförbundets hela karaktär, icke endast formuleringar.

Trots att det sålunda icke hade varit möjligt att i Köpenhamn finna en gemensam linje, beslöt man dock att efter förnyad kontakt med de politiska partierna i resp. land åter samlas till ett möte, denna gång i Oslo. Vi hade där-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

igenom tillfälle att redogöra för vad som förekommit dels i utrikesnämnden, dels ock genom partiledarnas försorg i de riksdagsgrupper, som äro företrädde i utrikesnämnden.

När de tre delegationerna den 29 januari möttes i Oslo, kunde vi blott meddela, att den grundligt övervägda svenska ståndpunkten icke hade ändrats. Någon ingående debatt i själva sakfrågan ägde inte rum i Oslo. Ståndpunkterna stodo emot varandra väsentligen på samma sätt som vid det förra mötet, även om man från norsk sida sökt ge en något annan utformning av sin syn på de omstridda frågorna i syfte att tillmötesgå svenska synpunkter.

Under Oslo-mötet överlämnades från svensk sida ett utkast till avtal, utgörande en omarbetning av ett tidigare under hand överlämnat svenskt utkast. Med den utgång förhandlingarna fingo ifrågasattes ingen sakbehandling vare sig av denna text eller av de utkast, som tidigare överlämnats från dansk och norsk sida. Jag vill emellertid ge en översikt över avtalsutkastets innehåll.

Enligt utkastet skulle ett angrepp mot ettdera landet betraktas som ett angrepp mot samtliga och omedelbart utlösa den militära hjälpförpliktelsen. Planer för gemensamt försvar skulle utarbetas omedelbart efter avtalets ikraftträdande. Parterna skulle i avtalet förklara sig eftersträva att i händelse av krig hålla sig utanför, såvida de inte indragas däri genom väpnat anfall mot någon av dem eller beslut om sanktioner fattas av F. N:s säkerhetsråd. Under ett krig, vari parterna ej deltaga, skulle de samråda i fråga om neutralitetsreglernas tillämpning och neutralitetens upprätthållande. Arten och omfattningen av parternas försvarsanstalter skulle tid efter annan göras till föremål för gemensamma överläggningar. Det förutsattes i utkastet, att försvarsanstalterna utformas i anslutning till de uppgifter, som parterna åtaga sig enligt planerna för gemensamt försvar, och att parterna inom skälig tid åstadkomma en sådan proportion beträffande omfattningen av respektive länders rustningar, som svarar mot län-

dernas behov av rustningar med beaktande tillika av deras ekonomiska bärkraft. Ett gemensamt försvarsråd skulle inrättas. Ett nära samarbete inom utrikespolitiken skulle äga rum. Ingen av parterna skulle under avtalets giltighetstid äga sluta militärt förbund med tredje makt. Avtalet skulle gälla för en tioårsperiod. Envar av parterna skulle ha rätt att, därest enligt dess uppfattning väsentliga förändringar inträtt i förutsättningarna för avtalet, begära överläggningar om dess fortsatta bestånd och eventuellt uppsäga avtalet med en kortare uppsägningstid. Avtalet skulle vara tillämpligt inom en närmare angiven zon, som icke omfattade de fjärranliggande territorierna.

Planen på ett skandinaviskt försvarsförbund innebar ur svensk synpunkt visserligen ett avsteg från neutraliteten och ett betydande avsteg. Men med det program för försvarsförbundet, som vi på svensk sida hela tiden hävdade, skulle detta förbund såsom helhet betraktat betyda en utsträckning av den i förhållandet utåt alliansfria zonen till att omfatta alla tre länderna. Därmed skulle huvudtanken i den svenska politiken bevaras. De skandinaviska länderna skulle i försvarshänseende betrakta sig som en enhet och solidariskt värja sitt oberoende. I art. 51 av Förenta Nationernas stadga är rätten till sådant kollektivt självförsvar erkänd. Förbundet var tänkt såsom en regional grupp av den typ som avses i art. 52—54 i stadgan. Art. 52 förklarar uttryckligen, att ingen bestämmelse i stadgan utesluter regionala avtal rörande upprätthållande av fred och säkerhet under förutsättning att dessa avtal äro förenliga med Förenta Nationernas ändamål och grundsatser. Vi hade från svensk sida varit beredda att, om samförstånd därom nåddes, underställa säkerhetsrådet det skandinaviska avtalet i syfte att erhålla en förklaring att det nämnda villkoret i art. 52 var uppfyllt.

Då neutraliteten anges som program för försvarsförbundet enligt den svenska uppfattningen, kan detta ord misstydvas. Meningen var inte, att avta-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

let skulle i något hänseende strida mot bestämmelserna i Förenta Nationernas stadga. De begränsningar av rätten till neutralitet, som däri stipuleras, skulle givetvis respekteras, vilket framgår av det nyss sagda. En vanlig missuppfattning är också, att ett neutralitetsprogram betyder någon skyldighet till »andlig neutralitet». Det är den nazistiska propagandan som drivit satsen, att en nation, som vill hålla sig utanför krig såsom neutral, därmed ålägger sig »neutralitet» i ord och åsikter. Neutralitet i politisk och folkrättslig bemärkelse innebär ingalunda, att en nation avstår från rätten för dess medborgare att ta parti i debatterna om internationella frågor eller att föra demokratiens och frihetens talan. För övrigt är neutralitet ett begrepp som hänför sig till förhållanden under krigstid. När man talar om neutralitet under fredstid, kan man blott mena, att en stat, som vill eftersträva att under krig hålla sig utanför konflikten, icke i fredstid binder sin handlingsfrihet genom alliansfördrag, som omöjliggöra neutralitet i krigstid. Över huvud finns det i den offentliga debatten tendenser att karikera neutralitetsbegreppet. Det är därför ordet ibland undviks och ersättes med alliansfrihet eller andra omskrivningar. Under diskussionerna med våra danska och norska vänner ha vi sökt förebygga, att de misstolka vår mening, när vi redogjort för den svenska ståndpunkten.

Förhandlingarnas strandande innebär för Sveriges del, att vi stå kvar på den ståndpunkt vi hittills ha intagit. Det svenska folket känner sig lika litet nu som tidigare manat att ställa upp i en frontställning som markerar, att vi engagera oss i det »kalla krig» som pågår. Det faktum, att Sverige kunnat bibehålla freden i 135 år, har otvivelaktigt en stark psykologisk verkan på den svenska allmänhetens inställning till säkerhetsproblemet. Under denna långa period har Europa skakats av våldiga krig utan att vårt land blivit invecklat. Förklaringen till att vi undgått

krigen må vara vilken som helst; vårt folk kan i varje fall inte lätt övertygas om att dess trygghet nu skulle kräva att vi kasta bort neutraliteten som en förfelad och förlegad politik.

På många håll betraktas visserligen neutralitetspolitiken som en flykt från verkligheten och som ett uttryck för en obenägenhet hos ett folk att ta på sig de försvarsbördor och solidaritetsförpliktelser, som läget i världen fordrar. När Sverige inte överväger anslutning till en stormaktsallians, är det inte därför att vi vilja undandra oss bördor och förpliktelser. Tvärtom blir vårt ansvar för det egna territoriet större. Man talar om de mindre staternas skyldighet att sluta upp på en frontlinje och åtaga sig solidariska förpliktelser, men glömmer då ofta, att dessa stater redan på grund av sina begränsade resurser måste se som sin huvudsakliga plikt att försvara sitt eget territorium, inte att bistå andra. Då Sverige varit berett att åta sig solidaritetsförpliktelser gentemot de andra skandinaviska länderna, ha vi ansett att denna utsträckning av vår ansvarighet är även ur försvarspolitisk och militär synpunkt berättigad.

När vi försöka lösa vårt trygghetsproblem på vårt eget sätt, äro vi naturligtvis medvetna om att det inte finns någon lösning, som i nuvarande läge skänker full tillfredsställelse. Problemet innefattar många irrationella och känslomässiga element. Statsmakterna måste söka finna en ändamålsenlig kombination av politik och försvar. Politiken bör enligt vår mening gå ut på att hålla vårt territorium pacificerat i den mening, att det inte ställes till någon annan makt disposition för militära förberedelser. Vi böra inte påtaga oss sådana förpliktelser eller träffa sådana avtal med den ena maktgruppen, att den andra maktgruppen anser vårt territorium upplåtet för motpartens framskjutna stöddepunkter. Denna alliansfria politik ställer stora krav på försvaret. Vi ha sannerligen inte valt den för att komma billigare undan i fråga om bördor.

Det är med djupt beklagande den

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

svenska regeringen måst komma till den slutsatsen, att de svenska och norska ståndpunkterna för närvarande inte kunna förenas. Vi anse oss ha på svensk sida sträckt oss långt, när vi förklarar oss beredda att godtaga ett automatiskt förpliktande skandinaviskt försvarsavtal. Riksdagens ledamöter känna väl till att detta anbud till en början på sina håll i riksdagen och hos allmänheten betraktades som en alltför radikal ändring i vårt lands ställning och att somliga också funnit tiden för knapp för att bilda sig en välgrundad uppfattning i en så invecklad fråga. Men intresset för en utbyggnad av det skandinaviska samarbetet till att gälla också försvaret har varit så levande och starkt, att betänkligheterna på de flesta håll inom riksdagen fått vika. En utrikespolitisk splittring bland de skandinaviska länderna har dessutom uppfattats som ett svaghetstecken och en fara för framtiden. Ytterligare har beaktats, att den planerade samverkan skulle ur militär synpunkt erbjuda Sverige vissa direkta fördelar.

När vi uttala vår besvikelse i anledning av dessa förhandlingars misslyckande, böra vi dock tillägga, att dessa förhandlingar fördes i en anda av uppriktighet, saklighet och god vilja. Vi respektera varandras ståndpunkter och finna det naturligt, att varje land följer de riktlinjer som det självt finner svara mot dess syn på trygghetsproblemet. Något avbräck i det skandinaviska samarbetet på andra fält kommer förhandlingarnas utgång säkerligen icke att medföra. På svenskt håll känna vi också tillfredsställelse över att den svenska delegationen kunnat till Danmark och Norge framföra ett anbud om ett försvarsförbund, ett erbjudande uppbyggt av en nästan enhällig riksdag. Detta anbud är i och för sig en insats i det nordiska samarbetet, som kan få varaktig betydelse. För det stöd, som riksdagens samtliga större partier givit regeringen vid ställningstagandet till försvarsförbundet och under förhandlingarna i övrigt, känner sig regeringen djupt tacksam.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Jag har ingenting att tillägga till den redogörelse som hans excellens herr statsministern nu har lämnat. Dess innehåll föranleder dock från min sida måhända ett par randanmärkningar, som jag kan få tillfälle att upptaga under det fortsatta resonemanget.

Grundvalen för den utrikespolitiska och försvarspolitiska diskussion, som har förts under det senaste året, är givetvis den förändring i Sveriges läge, som har inträffat genom kriget och genom den utveckling som därefter har ägt rum. Sverige liksom hela Norden ligger i skärningspunkten mellan två fronter, inte bara militära fronter, utan också ideologiska. Alla i vårt land äro på det klara med att vår nationella tillvaro inte längre är någon idyll, så tjuvande och oskyldig att ingen nämns störa den. Vilja vi bevara friheten, så få vi vara beredda att värna den.

Under sådana förhållanden är det självfallet att diskussionen har kommit att beröra Sveriges möjligheter att i händelse av en konflikt, i vilken Sverige drages in, värna sig mot en angräpare, och denna diskussion har fört fram till ganska skiftande bedömningar av vilken utrikespolitik som från svensk och nordisk sida bör föras. Skiftningarna ha kommit till synes såväl inom den svenska opinionen som i de olika linjer som ifrån svensk och norsk sida ha redovisats under överläggningarna om den nordiska försvarssamverkan.

Jag konstaterar att man har nått enighet om att en nordisk samverkan under försvarsförbundets förpliktande form under vissa förutsättningar skulle innebära en avgjord förstärkning av Nordens försvarsmöjligheter. Det är först på ett senare stadium som skiljaktigheterna inställa sig, och de båda ståndpunkter, mellan vilka skiljaktigheter ha uppstått, karakteriseras av att man på ena sidan vill utforma en nordisk samverkan inom ett alliansfritt förbund, medan man på andra sidan vill utöver den nordiska samverkan åstadkomma en i fredstid förberedd samverkan med andra makter i sådan omfattning och av sådan art, att

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

försvarsförbundet i realiteten, om också inte formellt, skulle framstå såsom mer eller mindre fast inlemmat i ett större regionalt block.

Jag har för min del anslutit mig till den förra ståndpunkten, och jag finner det angeläget, herr talman, att ge en redogörelse för de synpunkter som därvid för mig ha varit bestämmande och som jag vet delas av det alldeles övervägande antalet anhängare av det parti, jag här företräder.

Jag skall inte taga upp någon lång och uttömmande debatt om hela denna sak. Jag skall hålla mig till huvudpunkten, det som för alla är det helt dominerande intresset i denna fråga, nämligen tryggandet av Sveriges och hela Nordens säkerhet, dess utsikter att undgå krig och dess möjligheter att värna sig, om kriget dock bryter in över dess territorium.

Det centrala problemet i denna diskussion är givetvis, huruvida ett nordiskt försvarsförbund under alla omständigheter är tillräckligt för att trygga Nordens säkerhet och i händelse av angrepp skydda dess integritet. För min del hysar jag ingen tvekan om att den frågan måste besvaras nekande. Ett Norden, utlämnat åt sig självt, skulle betyda en ohållbar position i händelse av en konflikt som gör dess territorium till ett eftertraktat område för en stormakt. Den nordiska försvarskommitténs uttalande om denna sak refereras i statsministerns redogörelse på detta sätt: »Även om således Skandinavians försvarsmöjligheter i viss utsträckning skulle ökas genom gemensamma förberedelser för samverkan, skulle dock enligt kommitténs åsikt därmed icke behovet bortfalla av viss krigsmaterielimport för försvarets uppbyggnad i fredstid liksom av väpnad hjälp, om länderna skulle angripas.» Jag har det intrycket, att detta är ett mycket vagt referat, som inte ger rättvisa åt den mycket centrala plats som denna erinran hade i försvarskommitténs bedömande av försvarsförbundets förutsättningar och möjligheter.

Men problemet är inte så enkelt, att det kan lösas enbart genom detta konsta-

terande av den bristande militära motståndskraften. Flera faktorer måste tagas med i beräkningen: bedömningar av politisk art, av de politiska konsekvenserna av det eller det handlingssättet. Det är således frågor, som måste ställas upp bredvid och komplettera de militära synpunkterna. Naturligtvis inverkar vid detta bedömande den principiella uppfattningen om Sveriges läge vid en eventuell stormaktskonflikt. För min del har utgångspunkten varit en önskan att hålla Sverige och Skandinavien utanför krig, utanför den förödande sammandrabbning mellan öst och väst, som alla befara och hysa förskräkelse för. Jag kan känna respekt för den på moraliska grunder vilande uppfattning, som säger att intet land i en sådan avgörande strid bör eller får hålla sig utanför, även om så kan ske, men jag kan inte dela den uppfattningen. Jag ser alljämt som den främsta uppgiften för en ansvarsmedveten statsledning att hålla landet utanför kriget. Jag skulle tro att den uppfattningen också bäst motsvarar den svenska opinionens inställning, även där den är oense om de utvägar som ge bästa möjligheten därtill. Det kan inte få råda någon tvekan om att varje aggressiv avsikt är fullkomligt främmande för Sveriges folk.

Första ledet i en politik, som på detta sätt avser att hålla Skandinavien utanför kriget, är givetvis att så stärka Skandinavians försvar, att det för en eventuell angripare blir ett svårt hinder att övervinna. Jag behöver inte fördjupa mig i några spekulationer om den betydelse, som ett samordnande av de nordiska ländernas försvarsåtgärder därvid har. Den har blivit tillräckligt belyst under den diskussion, som har förts, och den redogörelse som här lämnats. Därvid har särskilt påpekats, vilken vikt som från Norges och Danmarks sida har tillagts en sådan förstärkning av det danska och norska försvaret, att det skulle bli i stånd att lösa de uppgifter, som det borde lösa i ett gemensamt skandinaviskt försvarsförbund. Ordalagen kunna möjligen ge en föreställning om att man från svensk sida har undervärderat betydelse-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

sen därav. Detta är i varje fall icke ett uttryck för den mening, som omfattades av den nordiska försvarskommittén. Där betraktades förstärkningen av det danska och norska försvaret såsom varande av avgörande betydelse för försvarsförbundets effektivitet, liksom också att tillgodoseendet därav förutsatte leveranser utifrån. Jag tror att den uppfattningen också har en mycket stark förankring i svensk opinion och i den svenska riksdagen. Jag skulle i sammanhang härmed vilja ge uttryck åt den meningen, herr talman, att varje möjlighet, som kan föreligga för Danmark och Norge att erhålla en förstärkning av sitt försvar, är detsamma som en vinning för hela Norden, eftersom det i varje fall innebär en förstärkning av de svaga länkarna i den nordiska försvarskedjan.

Det andra ledet i en sådan trygghetspolitik har enligt mitt förmenande varit att skapa klarhet om vilket innehåll den frihet har, som de skandinaviska länderna äro beredda att försvara i händelse av ett angrepp. Det är inte svårt att här komma med en definition. Lika naturligt som det är att ett nordiskt försvarsförbund skulle ingå som ett led i strävandena att skapa fred i världen, lika uppenbart måste det vara att det aldrig skulle kunna göras till verktyg för en aggression, som skulle rikta sig mot den demokratiska frihet, som är västerlandets ideal. Det kan inte få råda någon ovisshet om i vilken atmosfär det svenska folket vill dväljas. Det är i den demokratiska frihetens atmosfär. Det är bara den som är mättad med det syre, som gör det möjligt för oss att andas och leva som ett fritt folk. I det tal, varmed den norske statsministern avslutade förhandlingarna i Oslo, konstaterade han på alla tre ländernas vägnar, att det demokratiska samhällsidealet är djupt rotat hos våra folk och binder oss med starka band till den demokratiska världen. Jag tror att det är ett riktigt uttryck även för den svenska frihetskänslans innehåll och för den ideologiska solidaritet, som vi känna med omvärlden.

En sådan solidaritetsförklaring borde

inte kunna lämnas utan avseende av de likasinnade makter, vilkas förståelse är nödvändig för att skapa förutsättningar för ett försvarsförbunds effektivitet. Då Skandinavien rustar sig för att trygga freden, försvara friheten och värna demokratierna, främjar det samma syfte som det, vilket anges som målet för hela den demokratiska världens strävanden. Nordens strävan att genom ett gemensamt försvar öka sin trygghet och stärka sina försvarsmöjligheter bör således kunna ske med de västliga demokratiernas förståelse. Jag vill tillägga, att så måste ske för att ett nordiskt försvarsförbund skall erhålla den materiella styrka, som är en förutsättning för dess effektivitet. Det gäller inte bara leveranser av vapen i nuvarande stund, utan också de kontakter till modern forskning på området, som äro så betydelsefulla.

Men då frågar man sig: Om de skandinaviska intressena äro gemensamma med de västliga demokratiernas intressen, varför då inte inlemma Norden såsom en del av det säkerhetssystem, som dessa hålla på att bygga för att trygga freden och värna demokratierna? Den frågan ger, herr talman, anledning att belysa det tredje ledet i en nordisk trygghetspolitik.

Jag skulle först vilja erinra om att ännu ingen vet, vilken ökad trygghet för de nordiska länderna en sådan anslutning till en större regional pakt skulle innebära. Diskussionen därom har varit ganska oklar. Man har talat om en i fred förberedd samverkan utan att göra klart för sig, vad man menar därmed — om den skulle begränsa sig till lärorika samtal mellan staberna eller utvidgas till överenskomna, om också inte av främmande trupper besatta, basområden. Man har inte försökt klargöra de materiella möjligheterna för en främmande hjälpare att i tid ingripa med sådana styrkor, att en eventuell ockupation kan förhindras. Diskussionen har mest rört sig om de fördelar, som en skandinavisk anslutning skulle få, men inte om de förpliktelser, som den skulle föra med sig. Man har inte tillräckligt

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

beaktat alternativet att fördelarna och säkerheten inte kunde vinnas, med mindre än att man från skandinavisk sida iklädde sig risker av mycket långt gående art.

För min del är jag inte benägen att underskatta det militära värdet av ett inlemmande i det stora försvarssystemet, både ur vad man kunde kalla förebyggande trygghetssynpunkt och framför allt med hänsyn till den ökade kraft, som en i fred förberedd militär samverkan kunde få i farans stund. Men emot dessa militära fördelar väga de politiska nackdelar, som skulle följa och som man också måste ta hänsyn till. Det tredje — och viktigaste — ledet i en nordisk trygghetspolitik måste nämligen vara att så långt som möjligt hålla Norden utanför det internationella spänningsområde, där en kollision mellan stormakterna när som helst kan utlösa en katastrof. Ingen form av allianspolitik, vare sig den begränsas till de nordiska länderna eller vidgas till delägar-skap i en större regional sammanslutning, kan i och för sig rädda Norden från att dragas in i ett krig. Om Skandinavien förvandlas till ett för stormakterna angeläget intresseområde, bryter krigsvägen samman över oss, därest den reses. Dess förödande och långvariga inverkan kan bedömas olika, men den kommer. Det angelägnaste måste därför vara att söka förhindra, att Skandinavien blir ett sådant intresseområde. Lyckas man därmed, har man vunnit mer för tryggheten och säkerheten än genom några hägrande och ovissa divisioner.

Vi veta inte, om detta är möjligt ens med den linje, som den svenska regeringen har gjort till sin. På sina håll tror man, att ett alliansfritt nordiskt försvarsförbund från rysk sida betraktas med lika stort misstroende som en anslutning till västpakten. Det är klart, att olika meningar kunna råda härom, och det är nödvändigt, att var och en försöker bilda sig en något så när bestämd uppfattning om vad som i detta avseende kan vara det mest antagliga. För min del finner jag ett dylikt antagande osannolikt. Det måste även av en stormakt

bedömas annorlunda, om tre olika stater sluta sig samman för att själva med egna krafter värna sitt territorium, än om de också träffa avtal med andra makter, vilka därigenom bedömas erhålla fördelar, den andra maktgruppen till ogagn.

För min del tror jag således, att möjligheterna att hålla Skandinavien utanför stormakternas intresseområde skulle bli mindre, om Skandinavien inlemmas i ett säkerhetssystem, som har andra och längre gående syften än att enbart trygga Skandinavien fred. Ett alliansfritt Skandinavien begränsar för Skandinavien del problemet till att gälla endast Skandinavien trygghet och försvar. Ett Skandinavien, inlemmat i en förpliktande storallians, kastar oss in i ett händelseförlopp, där vårt läge och vår roll kunna och komma att bedömas ur helt andra synpunkter. Det räcker inte med att vi själva äro medvetna om vår oskuld. Vi måste också få andra att tro på den.

Jag skulle vilja tillägga, att en sådan fristående ställning för de nordiska folken borde ha utsikter att vinna förståelse hos båda de rivaliserande stormaktsblocken. För båda borde det vara ett intresse att emellan sig ha ett neutralt område — jag tillägger inte ordet »neutral» någon annan betydelse än vad det har i vanligt språkbruk — som icke ovillkorligen måste bli en krigsskådeplats omedelbart efter det att en konflikt har utbrutit. En sådan säkerhetszon borde ur båda stormakternas synpunkter, såvitt jag kan bedöma saken, vara en fördel, tillräckligt stor för att en dylik inställning från vår sida borde vinna förståelse från båda sidor.

När jag emellertid, herr talman, på detta sätt har vägt emot varandra de militära fördelarna av en anslutning västerut och de politiska nackdelarna därav — den ökade politiska risken för en aggression, insatt redan nu och omedelbart verkande i händelse av en väpnad konflikt — har jag i nuvarande läge ansett de senare skälen väga tyngre. Jag har ansett det vara möjligt att inkassera de fördelar, som ett nordiskt försvars-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

förbund skulle medföra för Nordens gemensamma försvar, utan att vi samtidigt behövde eller borde ikläda oss de ökade risker, som en anslutning västerut skulle ha i släptåg. Jag har därför för min del inte haft svårt att ansluta mig till den linje, som den svenska regeringen har gjort till sin. Jag har inte heller i dag någon anmärkning att rikta mot den principiella uppläggningsen därunder.

Den fråga, som många nu med oro göra sig, är givetvis denna: Vad skall nu ske? Enligt mitt förmenande är sikten ännu alldeles för oklar för att man skall kunna ge uttryck för någon bestämd uppfattning därom. Intet av de nordiska länderna är ännu helt klart med sin väg. Tillns vidare få vi väl vänta och se — kanske med den största tonvikten lagd på »se» — och således följa händelseförloppet och de möjligheter, som det erbjuder, med den allra största vaksamhet. Den närmaste tidens utveckling är givetvis av den allra största betydelse för Sveriges inställning. Det finns åtskilliga tecken, som tyda på att Norden kan råka in under det kalla krigets tryck. Skulle detta föranleda ett framflyttande av positionerna ända in på våra gränser, så lär väl detta inte kunna undgå att inverka på den svenska opinionen och på de överväganden, som alltför måste ske. Det är givetvis av betydelse, att de svenska ståndpunkterna nu utvecklas med sådan otvetydig klarhet, att inga missförstånd kunna uppstå eller dröja kvar. Det är möjligt, att det finns utrymme för ett beklagande av att så inte kunnat ske tidigare, men i varje fall böra de möjligheter, som nu yppa sig, noggrani tillvaratagas.

Huruvida de förhoppningar, som man på sina håll lär hysa, att de skandinaviska diskussionerna komma att återupptagas, ha någon möjlighet att infrias, kan jag inte uttala någon uppfattning om. Jag hänger mig i varje fall inte åt några drömmier i den vägen. Jag skulle dock vilja uttala ett par önskemål.

Det ena är att man, även om tanken på det nordiska försvarsförbundet fortfarande måste skrinläggas, inte helt för-
gäter det andra alternativ, som angavs

i direktiven för den gemensamma utredningen: en försvarssamverkan i fred utanför ett förpliktande försvarsförbund. Allt kan inte vinnas på den vägen, men åtskilligt kan vinnas, som kan vara av värde, för den händelse Nordens folk måste spänna sina krafter till ett gemensamt försvar.

Vidare vill jag uttala önskemålet, att det bud, som Sverige nu har givit sina grannländer, självfallet skall stå kvar, om omständigheterna skulle föranleda, att det åter blir aktuellt. Förhandlingarnas strandande innebär för Sveriges del, hette det i statsministerns redogörelse, att vi stå kvar på den ståndpunkt, vi *hittills* intagit. Uttalandet kan vara dunkelt, och jag skulle vara glad för en precisering. Jag hoppas för min del, att det innebär inte blott en bekännelse, att Sverige vill hålla sig utanför stormakternas blockbildningar, utan också en förklaring, att regeringen är beredd att vidhålla sin försats att i samverkan med Norge och Danmark söka trygga och värna vår fred och vår demokratiska frihet utan att därför ansluta sig till ett större regionalt block. Enligt mitt förmenande är det också angeläget, att man alltjämt erinrar sig det sammanhang, som råder mellan våra intressen och problem och dem, som gälla för demokratien i hela världen. Målet för Sveriges utrikespolitik borde enligt mitt bedömande vara att söka hålla vårt land utanför stormakternas blockbildningar utan att avskära eller försvaga de starka band, som förena oss med Nordens övriga stater och med demokratierna i världen.

Herr talman! Liksom regeringen beklagar jag djupt, att de svenska och norska ståndpunkterna inte kunde förenas, och jag hör till dem, som känna djup besvikelse över utgången. Men jag instämmer också i den försäkran, som regeringen tror sig om att med goda skäl kunna avgiva, att det som nu skett inte får och inte kan alstra någon bitterhet mellan de nordiska länderna. Det finns alltjämt möjligheter till samarbete, även på det militära området. Nordens folk ha för mycket gemensamt för att misslyckandet skall föra med sig oöverstig-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

liga skiljelinjer. Den tanke, som vi nu syssla med, har en rymd, som spänner över århundraden. Hittills har man inte lyckats realisera den — den har ibland tvärtom vänts i sin motsats — men det har alltid visat sig, att »det skilte böjer sig sammen». Jag har den förhoppningen, att så skall ske även nu. I varje fall kan ingen säga, att hoppet därom ännu har gått förlorat.

Herr NERMAN: Herr talman! Det är inte beroende på min framfusighet att jag tar till orda så här före partiledarna, det beror på deras egen oböjliga blygsamhet i detta fall.

Jag hade i det längsta hoppats — om också med ett mycket ringa hopp — att det alliansfria skandinaviska försvarsförbundet skulle kunna bli en verklighet, och jag tillät mig i årets remissdebatt säga, att det hade varit det för oss trevligaste att få gå den rätta vägen i två steg. Det lyckades nu inte. Felet är väl fleras: Amerikas, som väl måste sägas ha handlat opsykologiskt — sista ordet är kanske ändå inte sagt — själva den skandinaviska geografiens och i någon mån Sveriges. Nu äro vi redan i ett nytt läge: Norge har gått till västmakterna och därmed fått väntade men också högst opsykologiska vänskapsbetygelser österifrån. Danmark står ännu obestämt. Sverige fasthåller vid en obönhörlig neutralitet.

Vår regering är i dagens utrikespolitik i den alldeles sällsynt lyckliga ställningen att kunna tala svenska folkets sak med en auktoritet som väl aldrig förr. Den har bakom sig inte bara ett praktiskt taget enhälligt parti, utan också ett så gott som enhälligt folk, alla de fyra demokratiska partierna plus — jag ber om ursäkt, men jag rör inte för det — de två femtekolonnerna, den kommunistiska och den nazistiska. Det är en nästan hundra procentig samling för den absoluta neutraliteten.

När jag trots den förkrossande majoriteten ber att få något förlänga debatten, är det i känslan av det ansvar som varje medlem av riksdagen har att re-

dovisa en avvikande mening i vad han anser vara en livsviktig fråga. Jag skall inte här komma med någon skandinavistisk romantik — jag hade annars möjligen tänkt att erinra om det diktardord som herr Elon Andersson citerade i slutet av sitt anförande. Jag skall inte heller komma med någon som helst sentimentalitet eller idealitet över huvud. Nej, jag skall hålla mig till den rena brutala »iskalla egoismen», för att citera en berömd och lyckosam svensk statsman. Jag skall ideologiskt ställa mig i centrum av den krassaste, mest realpolitiska materialismen — låt mig säga mitt i bondeförbundet.

Jag vill till att börja med uttrycka min tacksamma respekt för regeringens formella handläggning av ärendet. Den har föredömligt öppet delgivit de demokratiska riksdagsgrupperna sina åtgärder. Jag vill starkt understryka min känsla av tacksamhet för statsministerns allvarliga och ansvarsfulla syn på läget. Han känner starkt vad han har kallat vår nordiska »ödesgemenskap» och har vederbörligt gett den andliga defaitismen och isolationismen en allvarlig tankeställare. Jag vill alldeles särskilt tacka honom för att han i dag har pekat på att neutralitet inte betyder att vi äro tvungna att vara andligt neutrala. Jag vill också betyga min respekt för regeringens konsekvens i fullföljandet av den linje den har valt och konsekvensen i dess strävan att söka hindra Norge att glida ifrån oss och över till västmakterna — så ha ju västmakterna uppfattat svensk politik, och det har ju inte varit alldeles oriktigt. Jag kan också förstå regeringens tanke, att den absoluta neutraliteten även med ett fullkomligt isolerat Sverige är det mindre onda. Det är utan tvivel en standpunkt, en liten, liten bräddel av ett hopp att få vara i fred kan ju alltid tänkas teoretiskt. Men jag tror inte, att den vägen är det mindre onda. Jag tror också att den bräddelen av ett hopp försvinner undan för undan. Jag skall tillåta mig att här i korthet redovisa, hur jag ser vårt läge. Jag skall göra det genom att anförda tre punkter som för

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

mig äro axiom — tills jag blir överbevisad att de inte äro det. Jag talar kanske både här och i fortsättningen något oförsiktigt, men det må förlåtas mig, om jag talar med en odiplomatisk natur's oskuld.

Jag tror inte på krig i nära framtid. Men krigsfaran finns, och den *kan* öka. Om det kommer ett storkrig öst—väst och om Sverige då inte får vara i fred utan absolut tvingas att välja sida i det kriget, finns det för oss alla — här i salen och i hela landet, med undantag för Stalins manskap — bara *en* möjlighet, jag är viss om att det gäller även för regeringen: att tillsammans med västmakterna försvara Västerlandet och det vi utgöra av Västerlandet. Ingen av oss kommer att gå under Stalins överkommando mot norrmän, danskar, engelsmän o. s. v. Vår ställning i detta yttersta nödfall är för mig *axiom nr 1*. Vi gå med folken i väster, inte därför att vi anse dem idealiska — i den praktiska politiken finnas inga hundra procentiga människor och grupper, bara bättre och sämre — men det vore ansvarslöst att stämpla båda sidor som lika goda eller lika dåliga. Vi veta att vi ha det väsentliga, det viktigaste gemensamt med Västerns folk och att vårt liv som folk och vår frihet som individer, hela vår tillvaro, skulle gå under med västmakterna. Det lär inte lyckas att kommendera en svensk bataljon att skjuta på norrmän. Valet är — i yttersta nödfall, alltså när vi inte kunna undgå att ta ställning; jag utelämnar den tänkbara möjligheten att vi kanske kunna slippa göra det — fullkomligt klart, ett *axiom*. Vi äro ju också redan med Västerlandet i hushållningen, i Marshallpolitiken, som ryssarna och deras företrädare ursinnigt bekämpa och vars politiska aspekter de mycket riktigt ha uppfattat. Och vi lura sannerligen inte ryssarna att vi äro neutrala, om det verkligen gäller. Det är bortkastad möda att söka övertyga dem om det. De ha rätt i sin misstro och äro konsekventa i sin inställning, då de inte heller godta det alliansfria skandinaviska försvarsförbundet, som rege-

ringen föreslog och som jag menar hade varit det bästa för ögonblicket, om det bara kunde klara vapentillförseln. Ryssarna räkna oss i alla fall som en imperialistisk makt, sammansvuren med de andra. Det var för att vi inte ville skriva under det som jag och en del andra kommunister år 1929 placerades utanför den kommunistiska internationalen och vännen Linderot tog ledningen — han visste, att Sverige var en imperialistisk makt.

Mitt *axiom nr 1* är alltså, att vi alla, utom Stalins ombud, när det gäller det yttersta valet äro på Västerlandets sida.

Mitt *axiom nr 2* lyder: Det finns bara en makt som kan komma i fråga som krigsfall, som angripare. Ingen enda människa i de demokratiska partierna, ingen i regeringen eller riksdagen, ingen militär, ingen i den skandinaviska försvarsutredningen har en sekund räknat med att Norden skulle angripas av någon annan makt än Ryssland.

Mitt *axiom nr 3* är att alla, militärer som civila, äro fullständigt ense om att ett isolerat Sverige icke kan försvara sig mot Ryssland annat än en mycket kort tid, ett s. k. uppehållande försvar. Även de mest andligt neutrala vänta sedan hjälp, — och hjälp från väster, från U. S. A. som man förmenar ändå har eget intresse av att påtvinga oss sin hjälp, hur vi än avvisa all hjälp därifrån, alla förbindelser med Västern. Den enhälligt godtagna försvarsutredningen räknar med nödvändig hjälp utifrån, just från väster. Men det underliga, det paradoxala, jag kan nästan säga det abnormalt är, att man vill inte i förväg förhandla om eventuell hjälp, inte på minsta vis förbereda den — av hänsyn till att den enda beräknade angriparen skulle tycka illa vara! Vad en oförberedd improviserad hjälp är värd, fick Norge erfara 1940, och det är väl förlåtligt, om norrmännen inte ha glömt den läxan.

En sak som vi nu med vår isolerade ställning få vara beredda på, vilket ju också statsministern i dag har antytt, är att det blir en storm av krav på avsevärt stärkt försvar, nyrustningar som väl komma att stoppa allt fortsatt socialt

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

reformarbete. Det blir svårt att säga nej till den stormen, om vi nu skola kunna få en sådan militär uppsättning att vi, som det har antytts, kunna rikta kanonerna åt alla håll, allra helst om vi nu isolera oss från den materiel från väster som vi inte kunna undvara. Däremot kunna vi kanske uppbringa den tillbörliga ideologiska morskheden, i varje fall en tid. Jag tror att det vore bäst, om vi mobiliserade den redan i dag.

Jag upprepar de tre påståendena, som inte uttömma hela frågan men som för mig äro axiom, så länge ingen bevisat att jag har fel:

1. Vi kunna inte tänka oss på annat än den demokratiska västra sidan — om det absolut gäller.

2. Ryssland är den enda tänkbara angriparen.

3. Sverige kan inte klara sig utan hjälp västerifrån.

Jag kan också uttrycka mig så: Svenska folket är enigt om följande:

1. Svenska folket skall rusta för att försvara sig.

2. Svenska folket kan inte i längden försvara sig ensamt.

3. Svenska folket får inte skaffa sig bundsförvanter.

Förlåt mig, om jag är dålig matematiker, men för mig är den ekvationen olöslig.

Till mina tre axiom vill jag lägga en fjärde synpunkt.

I dag är Ryssland sämre i stånd att angripa oss än senare — om det nu skulle vilja, vilket jag inte tror. Med västmakternas ökade fasthet har Stalin måst övergå till defensiven i Europa. Stalin är säkert lika rädd för öppet krig som hans motståndare, ja, jag tror att han är räddare: han törs ju inte ens längre ge oss sjöfartsunderrättelser. Mot Norge kommer han säkert inte att börja krig. Det blir bara ett nervkrig för att göra norrmännen ängsliga; då bli ju folk möra, lättare att hantera. Men i fråga om norrmännen tror jag han bedrar sig. Överfaller, det gör Stalin bara, när han har bundsförvanter — vi komma ihåg överfallet på Polen i samråd med Hitler, ja, som det uppges enligt *avtal* med Hit-

ler. Om jag har rätt i att Stalin inte kommer att angripa Norge, inte vågar angripa Norge, då, menar jag, är det mindre farligt för oss att tillsammans med Norge och Danmark i dag knyta an till västmakterna — allt inom FN:s ram. — Ryssarna bilda ju för övrigt block utan att vi våga knysta. — Genom att bekänna färg med en dylik anslutning skulle vi stärka västmakterna och därmed fredsgarantierna. Om Amerika hade vänt ryggen åt oss 1940 eller 1945, undrar jag verkligen, hur det hade sett ut i Europa 1949! Risker finns det i all politik. Att handla är alltid ett vägspel. Men att huka är också en handling.

Jag är alltså övertygad om att det är mindre farligt för Sverige att ta steget nu och farligare om några år, då Ryssland kan vara starkare — det kan ha atombomber, och vi kunna t. ex. få en stor kris i väster och bli mera uppluckrade av Stalins femte kolonn — och då kanske diktaturens egen dynamik tvingar Ryssland till anfall. I dag är jag viss om att ryssarna frukta krig och ärligt vilja slippa det. Det vill säga, Stalin vill inte heller ha fred. Han vill varken ha krig eller fred, han vill ha det kalla kriget, det tjänar han mest på. Och vi skola aldrig tro, att han är imponerad av den svenska neutralitetens vackra blå ögon. Nej, bakom vår fredsvilja måste vi ha en makt som imponerar.

Vår svenska neutralitet — tala vi inte om ett ganska tvetydigt helgon, när vi tala om den? Var Sverige egentligen neutralt under andra världskriget? Voro vi det, när vi 1939 hjälpte Finland rätt så effektivt mot Ryssland? Voro vi det, när vi 1940 hjälpte Hitler mot Norge—Danmark och västmakterna? Voro vi neutrala, när vi 1941 hjälpte Hitler med transitering mot Ryssland? Voro vi sedan neutrala, när vi kastade om och i krigets slutskede i hemlighet hjälpte Danmarks och Norges frihetskamp med vapen? Och 1949 ha vi alltså nu varit beredde att bryta neutraliteten för upp rättandet av ett nordiskt block, vilket ju, som vi hört, inte är neutralt. Jag höll för övrigt på att glömma bort kullagren till England! Var det inte ett stycke

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

oneutralitet också, när vi betalade syndapengar, beräknade till en miljard, till Ryssland? Jag erkänner att jag själv röstade för det rysk-svenska avtalet, utan att jag dock anser mig ha del i synden. Det är vidare kanske inte alltför opasande att fråga: Hur är det — säljer inte Sverige allttjämt vapen åt allehanda makter i väster men inte åt Ryssland? Jag vet inte, jag bara frågar.

Sverige är nu en randstat, och jag är rädd att det kanske håller på att bli ett nytt Finland. Men det få vi finna oss i, och vi måste i tid dra lärdom av finnarnas misstag men också av deras seghet. Jag tror heller inte att vi behöva möta det nervkrig, som kommer också mot oss — vi ha kanske ett vänligt paktförslag att vänta, vi också, endera dagen — med pessimism. Fasthet är det enda som imponerar. Och jag tror att den norske demokraten professor Wilhelm Keilhau inte har så orätt, då han säger, att Norge inom Atlantunionen blir en vinst även för Sverige. Norge har häktat fast skandinaviska halvön vid dess naturliga vänner, ställt halvön under västmakternas skydd, och isen är bruten. Jag tycker att Norge är värt vårt tack för det. Sedan är det också en lugnande sak, att Norge och Danmark på västmaktssidan kunna spärra inloppen till Östersjön och, om så behövs, släppa in brittiska flottan. Detta är inte neutralt sagt av mig, men jag är, herr talman, inte neutral till friheten, och jag är glad att jag här i landet får fritt säga det.

Misslyckandet med det skandinaviska försvarsförbundet var först ohyggligt dystert. Men jag tror inte att vi behöva vara alltför förtvivilade. Folkens djupa led ha tydligen inte tagit så starka intryck av någon brytning, och av den gemensamma kommunikén med dess tal om »för närvarande icke» och »icke i dagens läge» vill det synas, som om man inte alldeles saknade chans till nya förhandlingar — pressen antyder också en viss diplomatiskt verksamhet i Washington. Jag tror nog det går bra till sist. Trumpeterstråle kommer med på rätta sidan, så småningom, även om han

först måste protestera inför all världen. Nya erfarenheter österifrån komma att hjälpa honom av med hans hämningar. Jag är allttjämt optimist. Jag litar på utvecklingen — och på Stalin.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:
Herr talman! Herr Elon Andersson sade, att den sak, som det här gäller, inte är enkel, men herr Nerman gjorde den nog enklare än vad den förtjänar att göras. Herr Nermans inlägg skulle nästan ha kunnat betecknas som uttryck för en blågul svensk romantik, om det bara inte hade varit så, att den svenska ståndpunkten helt föll bort i hans anförande.

Herr Nerman talade om imperialism. Det är första gången jag hört någon kalla den svenska ståndpunkten för imperialistisk. Vi här i Sverige ha alltid, hur vi än ha ställt oss, inriktat oss på att vara så litet imperialistiska som möjligt. Herr Nerman tog ett stort kliv ut i världspolitiken, som ju regeringen och nästan alla partier här i landet ha sökt att hålla oss utanför.

Saken är naturligtvis inte så enkel. Vi kunna inte bedöma, hur det militära läget i framtiden kan komma att gestalta sig för Sverige, ty därom veta vi ju intet. Om vi visste, hur det militära läget i framtiden kan komma att bli för vårt land, skulle vi naturligtvis redan nu kunna inrätta oss efter detsamma. Om vi visste, att vi i en framtid komma att anfallas, skulle vi givetvis, såsom herr Nerman här förordade, skaffa oss allierade i öster eller väster. Men vi veta absolut ingenting om hur situationen kan komma att bli. En del tidningar yttra sig visserligen med sådan tvärsäkerhet och hetsighet om de skandinaviska försvarsproblemen, som om vederbörande exakt kände till, hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Det veta vi, jag höll på att säga gudskelov, icke. Därför måste vi också försöka handla så klokt som vi över huvud taget kunna.

En rimlig ståndpunkt är väl — åter en avis till herr Nerman — att man utgår ifrån att det inte skall bli krig och att vi inte vilja ha krig. Om alla stater

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

bara rusta och rusta för ett kommande krig, blir det till slut krig, men om alla länder i det längsta försöka hålla kriget borta, blir det heller inte krig. En rimlig och klok ståndpunkt är att räkna med att om vi inte äro fientligt inställda åt något håll, behöva vi inte riskera att själva få några fiender. Den ståndpunkten ha vi ju också intagit, vilket man nu på sina håll tycker är naivt. Och jag vill här genast göra en reservation: naturligtvis *kan* det gå så illa att vi bli anfallna, även om vi inte själva ha några onda avsikter mot något annat land. Norge, Danmark och Finland blevo ju överfallna under det senaste världskriget, trots att dessa länder från början inte hade några planer att gå med i kriget. Därför måste vi, trots att vi utgå från att vi inte ha några fiender, rusta oss, som om vi hotades av fiender från alla håll.

Det är också, ha vi ansett här i Sverige, en sund ståndpunkt att icke inveckla oss i stormakternas förehavanden. Man kan för all del säga, att Amerika väl inte kommer att anfalla Sverige, men absolut säkert är det inte. Om Amerika råkade i krig med Ryssland och Sovjetunionen upprättade baser i Norge, skulle det amerikanska flyget troligen komma att överflyga svenskt territorium på väg till sina mål. Men i stort sett kan man naturligtvis utgå ifrån att Amerika inte har några fientliga planer mot Sverige, utan bara kan hjälpa oss, såsom herr Nerman sade. Varför skola vi då inte, frågar man sig på en del håll, redan nu kasta oss i amerikanarnas armar? Amerika kommer ju, säger man, att bli vår trogna och säkra bundsförvant, om ett krig skulle utbryta. Så kan man naturligtvis resonera, och så resonerar herr Nerman. Amerikanerna å sin sida resonera själva, åtminstone mellan skål och vägg, på följande sätt: Varför skall Amerika hjälpa Europa, om Europas folk inte själva vilja bli hjälpta och således redan under fredstid inställa sig för att mottaga den amerikanska hjälpen under krig och göra erforderliga förberedelser härför? Förenta staterna har na-

turligtvis rätt från sina utgångspunkter. Vi i Sverige ha emellertid vår egen linje. Vi tro, att om Sverige inlemmas i en internationell organisation med krigiska syften och blir vad herr Nerman ville göra oss till, en imperialistisk stat, så är detta en alltför riskabel ståndpunkt för våra små förhållanden. Det skulle vara riskabelt inte bara för oss utan för världen i övrigt, således även för Amerika. Det har varit svårt att få amerikanerna att inse detta, men jag har en känsla av att den uppfattningen numera börjar slå rot även i Amerika.

Herr Nerman sade vidare, att vi givetvis böra ställa oss på Västerlandets sida. Vi ha, förklarade han, en västerländsk kultur och kunna därför i ett eventuellt kommande krig inte ta parti mot Västerlandet. Men, herr Nerman, i första hand böra vi väl ända ställa oss på *Sveriges* sida mot vilken part det vara må.

Jag delar naturligtvis regeringens uppfattning, att den sundaste utvecklingen hade varit att en skandinavisk försvarspakt kommit till stånd. Den tanken har emellertid inte kunnat förverkligas. För Sveriges del innebär väl utvecklingen, av allt att döma, att vi hänvisas till att återgå till vår gamla neutralitetsståndpunkt. Den kringskäres visserligen i någon mån genom att Sverige anslutit sig till Förenta Nationerna, men Förenta Nationerna har väl inga planer på att anbefalla oss att delta i några krigiska företag.

Hurdant har läget egentligen varit under förhandlingarna om en nordisk försvarsallians? Man har framställt saken så, som om vi bara hade två alternativ att välja på: en skandinavisk pakt eller Atlantpikten. De som resonera på detta sätt veta mycket litet om hur det svenska folket tänker. Det stora alternativet till en skandinavisk pakt har nämligen inte varit anslutning till Atlantpikten utan *neutralitet*, vilket ju är den ståndpunkt som Sverige nu har fallit tillbaka på. Det verkliga motståndet mot tanken på en skandinavisk pakt har kommit från dem som ha ansett, att även en skandinavisk pakt skulle utgöra ett livs-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

farligt engagemang som Sverige bör hålla sig borta från. Vi böra inte, har denna meningsriktning sagt, binda oss åt något håll, således inte heller genom en pakt med våra skandinaviska grannländer.

Den meningsriktning, som ivrar för anslutning till Atlantpakten, har tydligen nu fått en anhängare i herr Nerman. Tidigare har det varit en meningsriktning som visserligen haft ett par ledare men inga trupper. Ett par tre tidningar i landet ha agiterat för denna ståndpunkt, men inga partier här i riksdagen ha försvurit sig åt den uppfattningen.

Det är enligt min mening en oriktig ståndpunkt att under hänvisning till neutralitetssynpunkten vända sig mot ett nordiskt försvarsförbund. De skandinaviska folkens intressen äro så intimt förknippade med varandra, att det inte går att dra oöverstigliga gränser mellan våra folk. Man kan visserligen säga, att neutralitetspolitiken visade sig medföra ett lyckligt resultat för Sverige under det senaste världskriget, medan däremot Norge, Danmark och Finland invecklades i krig och fingo känna svedan därav. Nu upprepa sig naturligtvis aldrig händelserna under den historiska utvecklingen exakt lika. Under det första världskriget ansåg Norge, att det stod helt utanför avgörandet, och Norge lyckades den gången också bevara sin neutralitet. Under det andra världskriget däremot drogs Norge in i kampen, trots att normännen hade räknat med att det skulle bli Sverige och icke Norge som skulle komma med i kriget. Hade vi före det andra världskriget haft en skandinavisk försvarspakt och varit väl rustade i enlighet med dess ändamål, hade antagligen varken Norge eller Finland blivit angripna.

När vi i remissdebatten sysslade med dessa problem, erinrade jag om våra engagemang gentemot Finland. En tidning, Expressen, skrev då, att jag talade med falskt patos. En annan tidning skrev, att jag talade alldeles för sakta, för lugnt och sansat, vilket således strider mot Expressens omdöme. Jag tillåter mig nu att fråga, om inte just det som har inträffat, sedan vi hade remissdebatten,

vittnar om att den fara, som jag ville erinra om genom hänvisningen till Finlands intressen, t. o. m. är större än vad man då kunde tro.

Genom de händelser, som ha följt efter avslutandet av de nordiska förhandlingarna, har saken ytterligare satts på sin spets. Norden har kommit i förgrunden på ett sätt som inte tidigare varit fallet. Vi måste kanske ta parti på något sätt. Herr Nerman har ju gjort detta från sina synpunkter, men jag vill inte ansluta mig till hans ståndpunkt, som jag anser vara den sämsta möjliga.

Man frågar sig nu med spänning, hur Norge kommer att ställa sig. Med den ståndpunkt, som den norska regeringen har intagit, kommer Norge säkerligen att svara nej på det ryska erbjudandet om en nonaggressionspakt. Vad innebär för övrigt en nonaggressionspakt? De erfarenheter, som vi ha från början av det senaste världskriget, ge oss närmast anledning att antaga, att det är rena pudret. Norge hade visserligen ingen nonaggressionspakt, men Finland och de baltiska staterna hade dylika pakter med Sovjetunionen, och Danmark hade en nonaggressionspakt med Nazityskland. Ingen av dessa pakter hindrade det övervåld mot dessa stater, som begicks av de båda stormakterna. Man måste därför onekligen fråga sig, vilken trygghet Norge skulle kunna få genom att inlåta sig på en nonaggressionspakt med Sovjetunionen. Ryssland å sin sida har väl ansett, att den erbjudna nonaggressionspakten skulle utgöra ett alternativ till Norges anslutning till västpakten. En nonaggressionspakt med Sovjetunionen skulle emellertid, såvitt jag förstår, inte medföra någon trygghet alls för Norge. Om ett nytt krig blossade upp, komme Sovjetunionen säkerligen, om det funne det med sina intressen förenligt, att anfälla Norge trots förekomsten av en nonaggressionspakt.

Man måste givetvis också fråga sig, vilken trygghet en anslutning till västpakten skulle kunna ge Norge. Det är svårt att svara härpå, men faktum är att vid de resonemang, som under hand ha ägt rum med ministrar och andra,

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

har Förenta staterna icke kunnat lova något ögonblickligt inskridande till Norges hjälp och inte ens ett inskridande inom ganska lång tid. England och Frankrike kunde inte hjälpa Norge 1940, och Förenta staterna skulle säkerligen inte heller i ett eventuellt kommande krig kunna ge Norge någon omedelbar verklig hjälp. Amerika har visserligen atombomben, men vad det betyder, veta vi inte riktigt. Jag har läst i amerikanska tidningar, att fem atombomber skulle kunna förstöra New York, en stad med omkring 10 miljoner invånare. Uppenbarligen skulle det behövas än färre bomber för att förstöra sådana städer som Moskva och Leningrad. Men även Norge riskerar att bli ödelagt under ett bombkrig. Innan man vet ordet av, kunna även ryssarna ha bombat åtminstone de större orterna. Vad Amerikas innehav av atombomben betyder för Sveriges, Finlands och Danmarks säkerhet, kan inte heller med bestämdhet sägas.

Jag vidhåller därför, att det bästa för oss här i Sverige hade varit, om vi hade kunnat få till stånd en nordisk pakt. Naturligtvis hade vi inte heller då varit absolut skyddade, utan fått klara oss med egna resurser, åtminstone i början. Ett krig mellan oss och en annan makt komme emellertid med säkerhet att ganska snart utveckla sig till ett världskrig därigenom att de stater, som vore vänligt sinnade gentemot våra förhållanden, skulle inskrida på vår sida. Jag är övertygad om att detta kommer att ske, även om vi inte ha någon pakt med dessa länder.

Om vi hade en skandinavisk försvarspakt, skulle vi säkerligen inte heller bli erbjudna någon nonaggressionspakt med Ryssland. Det farligaste som kan tänkas för en stat är att vara »skyddad» av den ena eller andra stormakten. Under det senaste kriget var det just de stater, som voro särskilt »skyddade», som först fingo släppa till skinnet.

Från vissa synpunkter är det oroväckande att det är en nordisk stat som denna gång allra först har fått erbjuda

om en nonaggressionspakt. Det väcker minnen från tiden före senaste världskriget. Man frågar sig: Befinna vi oss kanske i dag åter på Münchenstadiet, på tröskeln till ett nytt krig? Samtidigt måste man dock erkänna, att det ur den nuvarande situationen kan letas fram vissa hoppgivande tecken. När Sovjetunionen inbjuder till ingåendet av en nonaggressionspakt, ger det ändock något mera positivt än vad den ryska politiken hittills har inneburet. Ett dylikt erbjudande öppnar vissa möjligheter och vägar. Den ryska politiken hittills har annars under lång tid varit ganska svärgenomskäddlig och dunkel. Man har sannerligen inte av Sovjetunionens politik kunnat få något intryck av att den syftar till att skapa fred i världen, utan snarare motsatsen. Ingen kan veta, vad som ligger bakom Sovjetunionens erbjudande till Norge. Kanske det är en fälla som läggs ut, inte bara för Norge utan för Norden och hela den västliga världen. Om det skulle komma ett dylikt erbjudande till Sverige, skulle vi helt säkert med stor nationell enighet avböja detsamma. Sverige vill icke vara »skyddat» i den mening som innefattas i en dylik nonaggressionspakt. Vi ha intet annat alternativ än *neutralitet*. Vi vilja vara för oss själva, vara neutrala. Norge har strängt taget intagit en något olikartad ståndpunkt, och normmännen få nu tillfälle att redovisa denna ståndpunkt.

Det ryska erbjudandet kan emellertid också tänkas bli utnyttjat i positiva krafters tjänst — om det nu finns några dylika krafter i världen. Om avsikterna i Moskva innehålla bara hälften eller tredjedelen av den goda vilja, som man gärna skulle vilja söka i det ryska erbjudandet, finns det kanske en möjlighet att det kan utnyttjas på positivt sätt. Finns icke den goda viljan, äro dystra möjligheter tänkbara.

Det gäller nu för oss att fastställa den politik, som Sverige skall föra. Den svenska linjen har hela tiden ända sedan det andra världskrigets slut varit klar och tydlig. Det har inte funnits den minsta rämna i den svenska linjen, bortsett

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

från de två, tre tidningar som jag nyss talade om. Vi vilja föra en obrottslig fredspolitik och vara neutrala åt alla håll. Detta är inte uttryck för räddhåga eller feighet, utan för den klokhet som alltid har präglat det svenska ståndpunktstagandet i utrikespolitiska frågor. Om våra grannländer gå andra vägar än vi, få vi gå vår väg ensamma, samtidigt som vi stärka våra krafter till det yttersta. En stark moralisk och militär kraft här i Norden är förutsättningen för ett effektivt försvar av hela Nordens frihet. Det hade varit för oss lyckligast, om den kraften hade kunnat mobiliseras av de nordiska staterna gemensamt och i Kooperation mellan dem. I likhet med herr Nerman önskar jag mer än jag önskar leva, att det skall bli möjligt att åter förena de vägar som brötos av efter Oslomötet för någon tid sedan. Men hur det än går, äro vi här i Sverige beredda att med den förmåga, som vi förfoga över, bli en bölja som med sin egen kraft vandrar genom världen.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN:** Herr talman! Efter den utförliga redogörelse, som hans excellens statsministern givit här i dag rörande förhandlingarna om ett nordiskt försvarsförbund och alla de faser, som dessa förhandlingar genomgått, och den ståndpunkt som intagits av den svenska regeringen, den svenska riksdagen och den svenska opinionen liksom även av regeringarna i våra skandinaviska grannländer, torde det vara överflödigt att här ingå på några längre betraktelser över dessa förhandlingar och det resultat vartill man kommit, i synnerhet som de svenska politiska partierna i stort sett varit eniga i denna fråga. Jag vill emellertid ändå göra några kommentarer.

Inom vida kretsar av vårt folk hade man nog väntat att de förhandlingar, som förts för åstadkommande av ett skandinaviskt försvarsförbund, skulle leda till resultat. Det utrikespolitiska läget är nu sådant, att det manar vart och ett av de skandinaviska länderna att

vidta åtgärder för bevarandet av sin frihet och sin självständighet. De långvariga överläggningar, som förts mellan representanter för regeringarna i de olika länderna, ha ju endast haft till syfte att genom samarbete och gemensamt uppträdande stärka möjligheterna för bevarandet av Nordens fred och frihet. Varför kom då icke ett försvarsförbund till stånd? Kanske denna fråga kom väl hastigt på, den hade icke hunnit mogna tillräckligt. Och äro inte förutsättningarna för ett militärt försvar inom de skandinaviska länderna ganska olika? Det är väl detta senare som närmast var orsaken till att de svenska och norska ståndpunkterna icke kunde förenas. Normännen ansågo att ett skandinaviskt försvarsförbund icke skulle ge en tillfredsställande lösning för deras säkerhet, om det icke infogades i Atlantpakten, medan den svenska ståndpunkten var den, att det skulle vara ett alliansfritt skandinaviskt förbund utan militär samverkan med utomstående stater. Skälen för denna ståndpunkt ha ju här utvecklats, varför jag inte nu behöver ingå på dem.

Denna svenska ståndpunkt överensstämmer med den som utrikesministern för ett år sedan gav uttryck åt i riksdagen och som i dag återgivits av statsministern. Den innebär att ett skandinaviskt försvarsförbund kan bli en acceptabel lösning för Sveriges trygghetsproblem endast om det står fristående i förhållande till stormaktsblocken och inriktar sig på neutralitet i händelse av konflikt. Denna ståndpunkt har ju också vunnit riksdagens bifall. De politiska partierna ha också vid olika tillfällen anslutit sig till densamma.

Det var dock ganska långt gående förpliktelser som, om förbundet kommit till stånd, skulle ha åvilat de i förbundet ingående länderna. Enligt förslaget skulle angrepp mot ettdera landet betraktas såsom ett angrepp mot samtliga och omedelbart utlösa den militära hjälpförpliktelsen. För Sveriges del kunde det, innan Danmark och Norge rustat upp sitt försvar, ha inneburit betydande förpliktelser och påfrestningar.

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

Inom den grupp jag tillhör är det många som äro betänksamma även mot ett sådant förbund och som anse att varje sådant förbund, hurudant det vara månne, kan ge anledning till förvecklingar. Den långvariga fred, som vårt folk har haft, och den neutralitet, som det sökt upprätthålla, är en väsentlig orsak till att det iakttar försiktighet i fråga om ingående av förbund, som man icke kan överblicka varthän de kunna leda och som naturligtvis alltid kunna ha sina risker.

Det har dock i stort sett varit enighet omkring det av den svenska regeringen framförda förslaget, vilket visar, att vi voro villiga att åtaga oss gemensamma förpliktelser för de skandinaviska ländernas säkerhet. De förhandlingar, som förts då de parlamentariska delegationerna voro närvarande, ha också kunnat föras i bästa anda och samförstånd. Och om nu icke, till tryggnad av Nordens frihet, något försvarsförbund kom till stånd, så har icke det goda förhållandet mellan dessa länder försvagats utan, vill jag hoppas, stärkts, till gagn för ett samarbete i fortsättningen mellan samtliga våra länder även på andra områden.

Herr OSVALD: Herr talman! Efter de föga lovande förhandlingarna i Karlstad och Köpenhamn var det väl inte många i vårt land som hyste några större förhoppningar om ett positivt resultat av Osломötet. Men trots detta kan man väl säga, att misslyckandet i Oslo väckte en djup förstämning i vida kretsar, och man har på många håll frågat sig, om det ändå inte hade varit möjligt att genom ömsesidiga eftergifter i Oslo uppnå ett resultat.

Det har sagts, att det svenska kravet var en alliansfri nordisk pakt i samförstånd med västmakterna, under det att det norska kravet var ett förbund, som reellt men inte formellt var anslutet till Atlantpakten. Det förefaller mig som om dessa två ståndpunkter dock inte skulle ha varit omöjliga att förena, i all synnerhet om man i ordet samför-

stånd inte bara vill lägga in en platonisk sympatiförklaring, utan verkligen vill låta det innebära en realitet, någonting som åtminstone liknade den norska linjen. Det har också sagts, att det kanske största hindret för en sammanjämkning mellan den svenska och den norska linjen skulle ha varit, att norrmännen framför allt ville en förberedd samverkan med västmakterna. Alla, även de som tala om neutraliteten såsom det enda riktiga, räkna ju ändå med att man skall få hjälp i händelse av krig, och därför förefaller det mig som om det norska kravet på en förberedd samverkan är ett mycket realistiskt krav. Men då man talar om förberedd samverkan är det många som tänka på upplåtande av baser, gemensam överbefälhavare o. s. v. Det svar, som norrmännen gävo på den första ryska noten, torde visa att norrmännen ingalunda lade in denna betydelse i begreppet förberedd samverkan.

Hans excellens statsministern yttrade för en stund sedan i fråga om det svenska folkets inställning, att en överväldigande del av det svenska folket inte önskar någon anslutning till ett stormaktsblock. Det kan ju tänkas, att detta uttalande är riktigt, om man ger det formuleringen »anslutning till ett stormaktsblock», men om man inte ger det denna skarpa formulering, undrar jag, om hans excellens statsministerns uttalande om det svenska folkets inställning är riktigt. För min del är jag övertygad om att den övervägande delen av det svenska folket efter de senaste årens händelser har en instinktiv känsla av att neutraliteten är en bräcklig grund att bygga framtiden på, liksom man också har klart för sig, att vår egen kraft inte förslår länge, då det gäller att värna vår frihet.

Den uppfattning, som jag nu har uttalat, kan för övrigt styrkas med sifferuppgifter. Hösten 1948 — det var i december vill jag minnas — gjordes en Gallupundersökning om svenska folkets inställning till utrikespolitiken, där folket fick uttala sig för eller emot västsamverkan. Det visade sig vid detta till-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

fälle, att inte mindre än 52 procent av de tillfrågade inte hade någon åsikt i denna fråga. Den slutsats jag tycker att man kan dra av detta är, att svenska folket är desorienterat i utrikespolitiskt hänseende. De 52 procenten tveksamma delade inte den uppfattning, som regeringen har gjort till sin, men de hade inte tillräckliga möjligheter att själva bilda sig en uppfattning.

Sedan förhandlingarna om det skandinaviska försvarsförbundet misslyckats har det sagts, att det även i mindre skala skulle vara önskligt med en samverkan mellan övriga skandinaviska stater, t. ex. en rent militärteknisk samverkan. En sådan skulle även vara ett svenskt intresse, ty det är alltså ett svenskt intresse att ta upp försvaret av den skandinaviska halvön både i Nordnorge och i Danmark. Av den anledningen skulle det vara, har det sagts — och jag menar också med rätta — ett intresse för alla tre länderna att samarbeta på det militärtekniska området. Men om nu både Norge och Danmark erhålla vapen från Amerika, måste ju en sådan fråga som den om militärteknisk samverkan komma att erbjuda en hel del komplikationer.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja säga ett par ord om samverkan inom Norden för övrigt. Det sades nyss från denna plats att de förhandlingar, som förts om ett militärt förbund, skulle ha ökat möjligheterna för ett samarbete även på andra områden. Jag betvivlar inte att de, som gjort dessa uttalanden, uppriktigt tro på dem, men mig förefaller det mest sannolikt, att misslyckandet i Oslo kommer att ha ett ofördelaktigt inflytande på samarbetet inom andra fält än dem som berördes under överläggningarna om pakten. Jag tror att man tyvärr måste säga, att om man inte inom en nära framtid når ett resultat kommer misslyckandet i Oslo att riva ned mycket av det som tidigare har byggts upp.

Det skrämmande i den situation, som nu uppkommit, är att vårt land synes bli isolerat på sin neutralitetslinje. Den notväxling, som under de sista dagar-

na ägt rum mellan Ryssland och Norge, har helt säkert också givit många svenskar onda aningar, och mången, som tidigare varit tveksam, har sannolikt nu fått klart för sig att det inte längre går för oss att stå ensamma. Vi måste, även vi, söka stöd någonstans. Och var det stödet skall sökas tror jag också att alla ha klart för sig.

Den nuvarande situationen på den euro-asiatiska kontinenten kan sägas vara den, att de europeiska demokratiska kulturfolken sitta kvar på uddar och halvöar av denna stora kontinent. Vad är det som gör att de sitta kvar, att de inte blivit undanträngda eller uppslukade? Anledningen, det veta vi alla, är helt enkelt den potentiella styrka, som finns på andra sidan om Atlanten. Det viktigaste för oss alla synes mig i en sådan situation vara att vidtaga alla de åtgärder, som krävas, för att vi också i framtiden skola få vara där vi för närvarande äro och kunna bevara vår fred och vår frihet. För mig står det därför klart att vi liksom Norge måste söka vårt stöd genom samverkan med de västliga demokratierna och med För-enta staterna.

Hans excellens statsministern sade nyss, att småstaterna på grund av sina begränsade resurser i första hand måste tänka på att försvara sina egna territorier, ej på att hjälpa andra. Jag är fullt överens med hans excellens om detta, och då det tillades, att den nordiska pakten skiljer sig från en västmaktsallians därigenom att den just skulle tjäna dessa syften, är jag även på den punkten beredd att instämma. Men man skulle kunna tillägga, att hela den motivering, som förts för den nordiska pakten, alla de skäl, som dragits fram, och den korta motivering, som hans excellens nyss gav, med samma rätt kunna framföras till stöd för en samverkan med västmakterna.

Stå vi ensamma på vår neutralitetslinje, krävs det, såsom statsministern i dag har framhållit, ett starkt försvar, ett starkare försvar än om vi samverka med andra makter. Det är alldeles riktigt. Men även om vi med de resurser,

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

som vi själva förfoga över, bygga upp ett mycket starkt försvar, blir det ändå icke på långt när tillräckligt. Därför skulle jag vilja säga, att en isoleringspolitik, som avstänger oss från möjligheterna att följa den militärtekniska utvecklingen och som tvingar oss att i en eventuellt kommande konflikt arbeta med en omodern utrustning, tyvärr kan bli en groningsgrund för defaitistiska stämningar. Det förefaller mig vara det kanske allvarligaste resultatet av denna isoleringspolitik.

Händelserna under de allra senaste dagarna ha därför i viss mån inneburit, om jag så får uttrycka det, en hoppfull utveckling. Jag syftar på uppgifterna om att man lyckats återknyta kontakten mellan de nordiska länderna, åtminstone enligt de upplysningar som lämnats i pressen. Herr Nerman var också inne på denna fråga. Visserligen är det en kontakt efter delvis andra linjer, men det kan ändå inte hjälpas, att meddelandet härom tänt en stråle av hopp. Det är, såsom här tidigare sagts, kanske ett önsketänkande, och jag vill heller inte lägga alltför stor vikt vid det som för närvarande pågår, men om man skulle lyckas återuppta de avbrutna förhandlingarna om samverkan mellan Nordens stater, skulle det vara av största värde.

När man diskuterar frågan om neutralitet eller samverkan med västmakterna, görs det ofta gällande, att en samverkan med dessa skulle komma att öka krigsriskerna för Skandinavien, eller med andra ord, att den alliansfria politiken skulle minska krigsriskerna, därför att man på detta sätt skulle undgå att dragas in i spänningsfältet mellan stormakterna. De sista dagarnas händelser på det storpolitiska området torde emellertid visa, att Skandinavien i vilket fall som helst ligger just i detta spänningsfält och att det är hopplöst för oss att försöka att under någon avsevärd tid stå utanför de konflikter, som kunna tänkas i en framtid. I vilket fall som helst förefaller det mig vara en överflödsåtgärd att numera diskutera var riskerna äro störst, ty sedan Norge

valt sin väg mot väster är därmed, såsom här har sagts, Skandinavien genom Norge sammankopplat med västmakterna, och därmed är frågan om var riskerna äro störst eller minst av ett underordnat intresse.

Det har också sagts, att en svensk avslutning till västmakterna skulle innebära risker för freden. För min del har jag en helt annan uppfattning. Jag menar nämligen att en samverkan med västmakterna skulle vara en åtgärd i syfte att trygga freden. Ju flera som kunna samlas på denna demokratiernas gemensamma front, desto större möjligheter har man att kunna bevara freden. Vi kunna inte tänka oss, att vi skulle kunna fortleva som ett kulturfolk, om de övriga europeiska demokratierna skulle gå sin undergång till mötes. Det synes mig därför vara vår skyldighet mot oss själva, mot det kulturarv, som vi fått att förvalta, och mot den kulturkrets, utan vilken vi inte kunna leva vidare, att delta i samarbetet för att stärka demokratiernas fredsfront.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr Domö: Herr talman! Det är från min sida inte mycket att tillägga till den redogörelse för förhandlingarna om det nordiska försvarssamarbetet, som här föredrogs av statsministern. Man kan naturligtvis beklaga, att förhandlingarna mellan de nordiska länderna inte togos upp på ett tidigare stadium och att en underhandsundersökning rörande den engelsk-amerikanska inställningen till ett tänkt regionalt skandinaviskt försvarsförbund icke kunnat genomföras. Man kan också uttala sitt beklagande över att förhandlingarna i sitt slutskede måste forceras på det sätt som skedde. Men att tala om allt detta nu tjänar ju ingen positiv uppgift.

Regeringen och kanske framför allt statsministern har tagit med allvar och energi på den föreliggande uppgiften, och jag känner mig pliktig att här ge statsministern en ärligt menad och varm

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

honnör för det arbete, som han har lagt ned för att få resultat av dessa förhandlingar. Att ett påtagligt resultat inte har kunnat nås beror väsentligen på omständigheter utanför svensk kontroll. Detta bör sägas, även om man delvis förstår att utrikesministerns ordval och vissa nyanser i hans framställningar kunna ha medverkat till en viss svalhet mot vårt land både inom och utom Skandinavien.

Jag vill göra kammaren uppmärksam på att den redogörelse, som statsministern föredrog, kanske slutade litet för hastigt. Den stannade vid Oslo. Jag skulle tro att när man överlägger om utrikespolitiska problem är det nödvändigt att sikta litet längre framåt. I det hänseendet tyckte jag nog att statsministerns uttalande kunde ha varit litet utförligare, men därom kanske något mera sedan.

Någon tidning har talat om fiaskot i Oslo. Detta uttryck är missvisande. Vid Osloförhandlingarna skapades inga motsättningar. Där konstaterades endast, att de skandinaviska utrikesledningarna sågo de utrikespolitiska problemen på i viss mån skiljaktigt sätt.

Det är möjligt att dessa skiljaktigheter i en nära framtid komma att visa sig mindre djupgående än man hittills frukat. Vid Osloförhandlingarna förelåg ingen klarhet om innebörden i den Atlantpakt, till vilken norrmän och i viss mån danskar satte sin lit. Klarhet kommer väl emellertid att vinnas, förmodligen rätt snart. Om då förutsättningar för ett förpliktande skandinaviskt försvarsförbund på nytt skulle visa sig föreligga, böra vi naturligtvis vara beredda att taga upp hela frågan igen i former, som kunna visa sig ägnade att befordra ett positivt resultat. Det finns — som jag förstått — icke några prestigehänsyn eller andra hindrande omständigheter. Vårt anbud bör stå fast. Jag noterade därför med glädje statsministerns uttryck »för närvarande», då han beklagade, att de norska och svenska ståndpunkterna inte kunnat enas. Redan därav utläser jag, att det även på regeringshåll finns en viss förhoppning om att man skall kunna komma till resultat.

Personligen har jag den uppfattningen, att ett av de största tillfällena att skapa ett intimt samarbete här i Norden har tappats bort, när vi inte kunnat komma till ett resultat i fråga om det nordiska försvarsförbundet. Det skulle ha skapat en enighet bland Nordens folk för långa tider och på olika områden, som enligt min mening inte kan skattas högt nog. Det är dock klart, att vi allt fortfarande måste försöka på allt sätt befrämja samarbetet mellan de nordiska länderna såväl på försvarets som på andra områden. Det är mycket som inte rör försvaret som vi skulle kunna komma till rätta med genom ett intimare samarbete här i Norden, på det kulturella området, på det ekonomiska, rättsliga o. s. v.

För att återgå till förhandlingarna om ett försvarsförbund hävdade vi i Köpenhamn och Oslo den av samtliga demokratiska partier enhälligt omfattade mening, att Sverige måste driva en i förhållande till stormakterna alliansfri utrikespolitik. Måhända finns det skäl att i detta sammanhang understryka statsministerns uttalande, att denna ståndpunkt i viss mån innebär en från vår traditionella utrikespolitik avvikande linje. Det är dock ett vittnesbörd detta om att tiderna och krigsmedlen så förändrats och att världsförhållandena i stort sett äro sådana, att man inte nu på samma sätt som tidigare kan bara lita till en viss hävdvunnen linje i svensk politik. Inte minst det rådande militärpolitiska läget i Norden talar för en fördomsfri prövning av alla de åtgärder, som kunna trygga vår nationella frihet.

Vår alliansfria linje har från några håll misstolkats. Den har givits en innebörd som den icke har och uttolkats på ett sätt, som illa rimmar med verkligheten. Vår alliansfria linje innebär helt enkelt, att vi i den nuvarande situationen finna övervägande skäl tala mot anslutning till något system av stormaktsallians. Vi binda icke vår handlingsfrihet genom åtaganden eller förpliktelser av mer eller mindre automatisk art. Detta betyder ingalunda att vi skulle förneka behovet av organiserad solidaritet

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

mellan de nationer, som hävda demokratiens ideal — ej heller att vi skulle förringa nödvändigheten av gemensamma ansträngningar, som syfta till att lösa ett i långa stycken gemensamt säkerhetsproblem. Vår alliansfria linje betyder, som jag tolkar den, icke något ståndpunktstagande *mot* dessa strävanden eller tankar. Vi måste bedöma vårt eget läge realistiskt. Vi måste också, som jag nyss antydde, söka bedöma våra säkerhetsproblem på något längre sikt. Allt detta leder till öppenhet och försök att tränga igenom olika alternativ. Vi kunna således icke underskatta vare sig vårt eget lands beroende av viss import västerifrån för försvarsändamål eller dess behov av solidariskt stöd i alla former vid angrepp mot vårt territorium eller vid försök att under hot tvinga oss att avstå vår självständighet eller ge upp vår integritet.

Herr talman! En utrikespolitisk diskussion får icke förvandlas till allmänt teoretiserande eller till önsketänkande i allmänna formuleringar. Vi äro skyldiga att se läget som det är och att ta våra ståndpunkter under intryck av den verklighet i vilken vi leva. Det ligger en viss fara i att människorna äro obenägna att tänka igenom de problem, som höra samman med ett utrikespolitiskt ställningstagande. Jag fäste mig vid att i statsministerns redogörelse här fanns en ton av resignation — folket är inte med på annat än så och så. Naturligtvis måste vi ta all hänsyn till den allmänna folkmeningen. Det är glädjande att vi här ha kunnat enas om en utrikespolitisk linje. Över huvud taget är det den främsta styrkan hos en nation, att olika grupper söka komma fram till en linje, som skall vara samlande och kraftigt uttrycka nationens mening när det gäller hur landet skall skyddas. Men det går inte att bara hänvisa till att vi nu följa samma linje som tidigare. Nya omständigheter ha kommit till. När statsministern säger, att svenska folket lika litet nu som tidigare känner sig manat att träda in i en frontställning, som markerar att vi engagera oss i det nu pågående kalla kriget, så kan jag inte undgå att få den

uppfattningen att det är en något för enkel generalisering av de olika ståndpunkterna. Det rör sig inte nu om att välja antingen en ståndpunkt eller den motsatta, utan det är åtskilliga möjligheter som kunna behöva övervägas.

Statsministern sade vidare: Förklaringen till att vi undgått kriget må vara vilken som helst, vårt folk kan i varje fall inte lätt övertygas om att dess trygghet nu skulle kräva, att vi gå ifrån neutraliteten, etc. Jag är fullständigt överens med statsministern — och det äro vi väl alla — om att vi skola ha en gemensam utrikespolitisk linje, som bygger på den gamla, fria grunden. Jag är för min del inte beredd att vika från den grunden. Om möjligt skola vi hålla oss utanför ett krig. Men vi måste också akta oss för att råka i ett läge, där man betraktar oss såsom några som över huvud taget inte äro villiga att resonera om nya problem. Jag är härmed inne på faran för oss av en isolering, en fråga som jag senare skall återkomma till.

Det finns inga skäl att räkna med ett tredje världskrig som ofrånkomligt. Det finns ej heller några skäl att tillvita något av stormaktsblocken aggressiva avsikter. Å andra sidan måste en bedömning av den internationella situationen sluta i ett konstaterande av de påtagliga risker världsfreden — och därmed också vår fred — löper. Skandinavien har på ett obehagligt men fullt tydligt sätt kommit in i de maktpolitiska intressesfärerna. Det diplomatiska kriget rasar redan på ett sådant sätt att varje tanke på att de skandinaviska länderna skulle kunna ställa sig utanför händelseförloppet — att bara låta alla diskussioner gå förbi — är verklighetsfrämmande.

Härtill måste vi taga hänsyn i vår utrikespolitik och — jag tillåter mig starkt understryka det, herr talman — även i vår försvarspolitik. Jag skall inte här ingå på försvarspolitiken. Statsministern drog så vitt jag förstår konsekvenserna av det nya läget, och det var med glädje jag hörde herr Elon Andersson säga, att ett starkt försvar är den första faktorn när det gäller att åstadkomma trygghet. Jag nöjer mig med att bara notera,

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

att även i handling alla ansträngningar måste göras för att se om vårt försvar, så att vi på det sättet få trygghet så långt det nu går. Men Sverige får under inga förhållanden låta sig isoleras. Det är självbedrägeri, om svenska folket tror att isolationismen är ett trygghetsmedel. Skulle den fruktansvärda situationen inträda, att den kontinental stormakten utsträcker sitt inflytande så att våra förbindelsevägar västerut spärras, är vår självständighet i själva verket förlorad. Man bör i vederbörande huvudstad icke sakna kännedom om vår fasta beslutsamhet att hindra en sådan utveckling. Översamma kunna vi icke finna oss i en sådan eventualitet. Skulle Finland förvandlas till ett framskjutet ryskt basområde, vilket kan ske utan större formella förändringar i landets läge, måste Sverige draga sina slutsatser. Finlands öde är oss icke likgiltigt. Vår egen säkerhet är i väsentlig grad beroende av händelseförloppet i detta område, vars karaktär av nordisk rättsstat vi hoppas inte skall försvinna.

Sammanfattande måste jag säga, att jag har en stark känsla av den osäkerhet i vilken vi leva och i vilken vi måste diskutera våra utrikespolitiska problem. I detta läge förefaller det mig naturligt att vi söka komma underfund med var i världen vi ha våra vänner och i vilken mån dessa äro beredda att stödja våra egna ansträngningar att trygga säkerheten i vår del av världen. Det är naturligtvis icke något krav på en stor diplomatisk offensiv jag härmed ställer. Vad jag vill ha sagt är endast, att ingenting får försummas som åt olika håll upplyser om var vi stå och vad vår politik går ut på. Vi äro ense om att vi måste ha hjälp om vi bli angripna av en stormakt. Vi kunna inte ensamma stå emot. Då är det nödvändigt att vår politik är så klargjord, att vi inte löpa risken att bli lämnade allena, därför att man inte riktigt vet vilken ställning Sverige intar. Det var med tillfredsställelse jag hörde statsministerns uttalande, att vår alliansfria linje inte betyder att vi äro neutrala i våra sinnen, utan att vi känna så som de

andra västerländska demokratierna göra. Vi få inte dra oss för att ge en beaktelse till västerländska ideal och västerländsk kultur. Det måste stå klart vart vi höra. Men det är en sak, och en annan sak är att framhålla våra synpunkter på det militärpolitiska läget i Norden. Det kan inte vara till fördel för det gemensamma försvaret av västerländsk kultur och allt vad därmed sammanhänger att kanske i förtid aktualisera en stridsfront här uppe i Norden. För dessa synpunkter gäller det att söka skapa förståelse. Och när vi veta, att vi måste ha hjälp både för att stärka vårt försvar och vid eventuellt angrepp, så är det nödvändigt att vi tala så att inte våra uttrycksätt bli till ett hinder för den hjälp, som vi så väl behöva. Det är därför jag för min del företräder den uppfattningen, att man får föra ett ganska frimodigt och bestämt tal om den ställning vi inta till de olika problemen i världen just nu.

Den svenska utrikespolitiken kan enligt min mening icke bindas vid en formel. Det är icke möjligt att i en värld av tvära omkastningar och häftiga förskjutningar fixera någon en gång för alla gällande linje. Vi måste se upp med vår egen benägenhet för formalism, måste göra klart för oss att man icke löser högst reella problem med formuleringar eller genom att åberopa god vilja. Vårt eget säkerhetsproblem kommer troligen att göra det nödvändigt för oss att fritt kunna pröva utvägar, som äro ägnade att trygga vår nationella självständighet utan hänsyn till formella omständigheter. Att nu frånsäga oss denna rätt skulle vara äventyrligt, att ge omvärlden något intryck av att vi äro oss själva nog skulle vara i högsta grad oklokt. Den stund kan komma då vi behöva både vår obeskurta rätt till prövning och all den goodwill vi mäktat skapa i de nationer, som satt sig före att hävda de fria nationernas inbördes solidaritet. Detta betyder, jag upprepar det, inte något avsteg från den alliansfria linjen — endast att vi förbehålla oss handlingsfrihet och att vi klart deklarerar att vår

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

utrikespolitik kommer att bli beroende av de möjligheter att skydda frihet och fred, som händelseutvecklingen i världen — främst i Skandinavien — ger oss.

Den svenska utrikesledningen står uppenbarligen inför stora uppgifter — icke den minst under den närmaste framtiden. Vårt land måste genom denna vinna förståelse för sin linje — om möjligt på båda sidor av den skiljelinje mellan stormakterna som tyvärr blir allt tydligare. Jag har icke minsta avsikt att hålla upp någon pekpinne — endast att från mina utgångspunkter i möjligaste mån söka fixera uppgiften och dess vikt. Genom ständiga kontakter måste vi skapa förtroende för vår fasta vilja att i Skandinavien försvara demokratiska institutioner och demokratiska ideal. Vår förmåga till insats beror emellertid även på det stöd vi kunna erhålla från de stora demokratierna — stöd i våra egna strävanden att effektivisera vårt försvar, stöd i våra försök att organisera säkerheten även vid den fruktansvärda eventualiteten av ett nytt storkrig. Vår utrikespolitik måste också syfta till att skapa ett sådant förtroende, att England och Amerika kunna finna det angeläget och värt uppoffringen att ge oss det behöfliga stödet. Måhända bör det frambållas, att våra egna möjligheter att medverka till försvarsförstärkningarna i Skandinavien icke äro obetydliga, men att de i hög grad äro avhängiga av våra importmöjligheter när det gäller försvarsmateriel och råvaror av betydelse för vår egen rustningsindustri.

Utan att förhäva oss våga vi nog förutsätta att ett sådant stöd skulle kunna inräknas bland de »effektiva motåtgärder» mot dem »som hota freden», vilka den amerikanska senaten i Vandenbergresolutionen betecknar som det bästa medlet mot aggression. Vi kunna utan att sväva på målet med denna resolutions egna termer säga, att svensk utrikespolitik »icke är riktad mot någon». Den »hotar ej heller någon». Det är detta världsen måste få veta, men också att Sveriges speciella läge gör det särskilt riskfyllt för oss att avstå

från vår rätt att själva fritt bedöma hur vi bäst tjäna frihetens och fredens sak i världen. En politik som medverkar till att lösa Skandinavien och Sveriges säkerhetsproblem måste nämligen också vara ett bidrag till världens fred och demokratiernas stärkande.

Herr WISTRAND: Herr talman! Det har även under denna debatt varit mycket svårt att bilda sig en klar uppfattning om följderna för vårt lands del av Karlstadsförhandlingarnas misslyckande. Som en stråle i det dunkel, som höljer vad som i själva verket har inträffat, smyger sig dock in den bestämda känslan, att med dessa förhandlingar kan inte det sista ordet i frågan vara sagt. De skandinaviska staterna ha, hur än förhållandena växla, anledning att mötas till rådslag om vad situationen kräver. Ingen av de skandinaviska staterna kan föra en politik, som inte skulle påverka de andras; geografien har sammanfogat dem. Det läge som uppstått har därför enligt min mening provisoriets karaktär; inom kort måste helt säkert ånyo upptagas till gemensam behandling frågan om vad dagsläget kräver för att åt Norden bereda en så skyddad ställning som förhållandena medgiva i en värld, där kriget ju icke längre räknas som en undantagsföreteelse, utan där också notoriskt fredliga stater måste känna sig hotade.

Gå nu Norge och Danmark en väg med separat anslutning till en Atlantpakt, som Sverige icke anser det möjligt att ansluta sig till, är det uppenbart att vårt lands ställning därigenom i hög grad påverkas. Vi komma in i en ställning mellan hammaren och stödet som, vad man än må säga, ingalunda kan vara bekymmerslös. Å andra sidan är det ett mycket klart svenskt intresse, att inte Sverige genom sin politik påskyndar en utveckling, som kanske skulle medföra ett framflyttande av stormaktspositionerna omedelbart till vår östra gräns. Det är svårt och oerhört ansvarsfullt att taga ställning i detta läge, så mycket mer som det även kan invändas, att det är

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

lika ansvarsfullt att icke taga ställning. Ett är emellertid visst, vilken slutledning man än kommer till: Sveriges isolerade ställning kräver vidtagande av alla de åtgärder för militär beredskap, såväl i fråga om material som i fråga om kadrer, som äro nödvändiga för ett försvar, där vi ha att under svåra förhållanden värja oss själva, i varje fall för lång tid.

En annan sak är också viss. Det är omöjligt för oss att intaga en hållning, som för omgivningen ter sig som om det för Sverige inte funnes någon annan politik än att sluta sig helt inom sitt skal och självvalt förbli isolerat. Den samhörighet i kultur och uppfattning, som vi äga med Västeuropa, kunna vi icke avsvärja oss, och den kommer helt säkert att påverka också en del ställningstaganden av politisk natur.

I Västeuropa försiggår för närvarande en mycket stark rörelse, vars svall på senare tid även har nått våra stränder. Den syftar att åter få det härjade och modstulna Europa på fötter. De rörelser, som spontant uppstått och som alla åsyftat ett närmande av Europas demokratiska stater till varandra, ha enats i ett gemensamt organ, Europarörelsen, med säte i London. Rörelsen omfattas med oerhörd, jag skulle vilja säga nästan explosiv styrka inom de kontinentala staterna och i England, och namn med europeisk klang som inga andra ha ställt sig som dess hederspresidenter: Winston Churchill, Paul-Henri Spaak, Léon Blum och den italienske ministerpresidenten de Gasperi. Steg för steg vill denna rörelse föra de europeiska länderna till en närmare sammanslutning, i första hand ekonomiskt men även politiskt. Det är i samförstånd med denna rörelse och under intryck av dessa impulser som under de senaste månaderna ett utskott, sammansatt av representanter för Englands, Frankrikes och Beneluxstaternas regeringar, har arbetat på statuter för de organ, vilka skulle upptaga det europeiska problemet till behandling. Man har syftat till att dessa länders regeringar skulle inbjuda de andra demokratiska staterna i Europa — de sammanfalla med Marshallhjälpens

länder — att sända representanter till dels ett europeiskt ministerråd och dels en europeisk rådgivande församling, som väl skulle rådgöra, men på detta stadium icke besluta, angående de frågor, som komma att stå på dagordningen för att möjliggöra enhetsverkets successiva förverkligande. Inom kort kommer helt säkert vår regering att få mottaga en dylik framställning. Med tanke på andra rörelser är jag angelägen att betona, att här gäller det icke en rörelse, som syftar till deklamationer eller resolutioner utan positiv innebörd. Man syftar till att genomföra praktiska åtgärder i praktisk anda.

Den svenska regeringen har liksom de övriga nordiska regeringarna vid utrikesministermötet i Oslo den 28 januari förklarat, att den i princip ställde sig välvillig till det arbete som pågår för närmande av Europas stater men att man ville avvakta de förslag som komma. Jag är mycket glad åt att regeringarna liksom de andra nordiska regeringarna har tagit denna standpunkt. Jag tror — och jag har underlag för min tro — att ingenting skulle vara mera ödesdigert för oss hos den europeiska opinionen än om Sverige icke toge en intresserad och verksam del i detta arbete.

Hur skulle också Sverige, denna gamla fredsälskande kulturnation, kunna vägra sin medverkan till ett arbete, som syftar till att inom det stora västeuropeiska området med dess 250 miljoner invånare avlägsna vad som onödigt skiljer, avlägsna onödigt stora handelshinder och skapa förutsättningar för en ekonomisk och kulturell samverkan över hittillsvarande statsgränser? Om vi se sanningen i ögonen, måste vi säga oss, att detta är nödvändigt. Tror någon att vi i längden kunna driva en världshandel på bilateral grund, där parterna på alla sätt försöka att inskränka sina inköp och utvidga sina försäljningar? Det är uppenbart att på det sättet strypes långsamt världshandeln, och strypes världshandeln, då strypes också det kulturella samarbetet, långsammare men ganska säkert.

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

Men man kan göra den invändningen, och jag har hört den gjord, att Europa är ett allt för litet område för att bilda ett sammanhängande marknadsområde, att ramen måste vidgas. Ja, det är riktigt, det måste den, men vill man börja ett arbete, så måste man börja på något håll, och var skall detta här ske om icke inom den geografiska krets som ligger oss närmast? Det är en tillräckligt svår uppgift, så svår att man även när man börjar det arbetet måste till en början ålägga sig nödiga begränsningar. I detta sammanhang vill jag också erinra om att tillslutningen till detta europeiska arbete förutsätter antagandet av principen om individuell frihet inom statslivet.

Tills vidare har militärpolitiken helt lämnats utanför detta arbete, och man anser att det politiska närmandet bör ske på basis av ett ekonomiskt och kulturellt samförstånd och i känsla av samhörighet. På den vägen skall man steg för steg kunna komma till en statsgemenskap på västerländsk och demokratisk botten till hävdande av värden som av oss alla, eller nästan alla, betraktas som oförytterliga.

En sådan europeisk sammanslutning, framsprungen ur den gemensamma odlingen och vilande på gemensam intressegrund, har alla utsikter att kunna bli en politisk maktfaktor som kan tjäna freden och därigenom också utvecklingen. Enat och starkt besitter Västeuropa en industriell potential, som icke står Amerikas efter. Det behöver inte känna sig hotat, och det vill inte hota. Det vill varken känna eller uppväcka motsättningar, men det skall kunna värja sig och sina egna värden. Det är med andra ord våra egna önskemål som förverkligas där i en större skala. Denna ställning kan icke vinna en fast förankring utan ett öppenjärtigt samarbete, men därigenom kan den också vinna den styrka som gör den respekterad.

I Sverige har under detta år under representativ tillslutning ifrån olika läger i vårt land, ifrån dess politiska liv, från dess kulturella och ekonomiska liv och från alla partier bildats ett råd för

stödjande av dessa syften, och när budet kommer till Sverige om deltagande i en rådgivande församling — genom representanter, utsedda av regeringen eller riksdagen, den frågan är öppen — för behandling av de europeiska problem som stå oss närmast, så är det med glädje man kan konstatera, att en svensk medverkan kan förväntas. Vi stå inför en mycket stor uppgift — alltför stor enligt mångas uppfattning — men en uppgift, på vars lösande även vårt lands framtid kommer att vara i mycket hög grad beroende. Jag hoppas därför, att Sverige skall intresserat medverka i detta arbete.

Herr SANDLER: Herr talman! Den skandinaviska försvarskommitténs utredning är ett märkligt dokument. Den svenska regeringens ställningstagande på dess grund och samtliga svenska riksdagspartiers anslutning till densamma är ju en ännu märkligare företeelse. Innebörden är ju i korthet den, att Sverige går i krig utan att självt vara angripet, om någon av våra skandinaviska grannar blir det.

Den svenska allmänheten har anledning att hålla regeringen räkning för att vid detta tillfälle full offentlighet har givits åt det förslag till försvarsavtal som från svensk sida har framlagts. Det är klart, att ett sådant förslag icke hade kunnat avgivas, om det icke hade ansetts motsvara Sveriges egna intressen. Men detta förslag innebär ju en ödesdiger vändning i förhållande till vår tidigare politik. Under sådana förhållanden och då den skandinaviska försvarskommitténs utredning är det grundläggande dokumentet, synes det mig vara angeläget och ett berättigat önskemål från den svenska allmänhetens sida att erhålla tillgång till ett fylligare referat av innehållet i detta viktiga dokument, och jag vågar hemställa till regeringen att ställa sig bakom ett sådant önskemål i det samråd med grannregeringarna, som självfallet måste äga rum, då det gäller ett gemensamt dokument.

I denna utredning har för första gång-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

en från militär och politisk synpunkt skett en behandling av säkerhetsproblemen för Skandinavien såsom helhet. Det intryck man får av utredningen är att bilden av de fördelar, en samverkan har, ter sig gynnsammare än en lekman tidigare har kunnat föreställa sig. Detta gäller icke blott en svensk-norsk samverkan, utan det gäller framför allt samverkan i trefalden Sverige—Norge—Danmark. Den belysning som har givits av de militärpolitiska problemen har vidare lett till en viss reduktion av de objektiva indicierna på att Skandinavien skulle erbjuda ett speciellt strategiskt intresse för andra makter. Vi behöva icke nödvändigtvis tänka oss Skandinavien som någon primär krigsskådeplats i händelse av en storkonflikt. Men härvid ger sig ju den reflexionen av sig självt, att för oss räcker det nog med en sekundär krigsskådeplats; det kommer att gälla liv och död för våra folk även i det fallet.

Men det är klart, att viktigare än hur vi bedöma denna sak är hur den bedömes på andra håll, t. ex. i Moskva och i Washington. Det vore naturligtvis mycket värdefullt för oss att veta, vilket som är det vitala strategiska intresset: om det är att kunna förfoga över delar av skandinaviskt territorium eller om det i stället är att förhindra att motparten kan dra nytta av det skandinaviska territoriet. Vad man innerst tänker om den saken och hur man kommer att reagera i ett akut läge, det torde vi nog få förgäves spörja om. De senaste dagarnas uttalanden från både rysk och amerikansk sida måste ju vara att betrakta som ett nedtonande av det första motivet. Om det skulle restlöst och definitivt utmönstras, så kan man ju fråga sig, vilken reell nytta västmakternas försvarsorganisation skulle ha av ett skandinaviskt lands anslutning utöver det självklara förhållandet, att vi själva försvara vårt territorium, vilket vi komma att göra ändå och att döma av försvarskommitténs utredningar mera effektivt än eljest under förutsättning av samverkan. Men i den mån det där första motivet, att kunna förfoga över skandina-

viskt territorium, ändå finns kvar i stormakters militära kalkyler, måste det ju hos motparten förstärka det andra motivets styrka.

Här anmäler sig helt naturligt en svensk — för övrigt kan det ju med stöd av vad som meddelats i regeringsdeklarationen sägas: en svensk och dansk — synpunkt, nämligen den, att ett starkt och fritt stående Skandinavien är det enda som för bägge maktblocken kan te sig som någorlunda nöjaktigt. Detta kan ju presenteras som en logiskt bärkraftig slutsats, men jag skulle inte vilja använda just det uttrycket, eftersom ju politiken är ganska litet berörd av logikens lagar — en politiks framgång avgöres ju inte alls av syllogismernas ofelbarhet och dess misslyckande inte heller av förekommande tankefel — men nog kan man våga presentera denna synpunkt såsom en i hög grad realistisk sådan.

Sedan kan det ju vara en annan fråga, om vad som nu sker och det intresse som nu visas Skandinavien är uttryck för en strategisk uppmarsch eller för en politisk. Vi ha alldeles nyss hört från Amerika, att Atlantpakten bör betraktas i första rummet såsom ett politiskt dokument. Den skulle i så fall presenteras såsom ett krigsförebyggande institut i jämviktspolitikens intresse. Men det är just precis detta som ifrån vår sida kan framhållas, att ett fritt stående Skandinavien efter vår bedömning bör vara ett värdefullt element just för tillkomsten av ett sådant jämviktssläge. Här i landet saknas ingalunda förstående för att efter den maktkoncentration, som har skett i östblocket under Sovjets ledning, Västeuropa har sökt att samla sig med stöd av Förenta staterna, och för min del tvekar jag inte att beteckna detta såsom en värdefull term i jämviktsekvationen. Situationen för dagen kan ju tecknas så, att vi ha två väldiga maktmagneter i Sovjet och Förenta staterna, och kring dem utbreda sig stora elektriska kraftfält, i vilka den ena staten efter den andra indrages. Är det ödesbestämt, att dessa kraftfält överallt skola närma sig varandra och dela hela

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

jorden? Det tror inte jag; i varje fall kan jag inte betrakta det som gagneligt. Där dessa kraftfält mötas direkt, såsom i Grekland och i Korea, där gnistrar det, och vi kunna ha rättighet här i Skandinavien att säga, att vi icke önska, att Skandinavien skall bli det territorium, där det börjar gnistra härnäst. Vi kunna också ha goda skäl att säga, att i fredens och i den eventuellt kommande uppgörelsens intresse kan det väl ändå inte vara önskligt, att de direkta friktionspunkterna bli ännu flera än de redan äro.

Till detta vill jag lägga ytterligare en synpunkt. Det gäller det trasiga Europa, som den näst föregående talaren sysslade med, det Europa som behöver byggas upp till ny ekonomisk balans. Till vilket djup misären redan har gått, där om ha vi ju fått en föreställning genom det alarmrop som kommit från Parisorganisationen. För min del betraktar jag Västeuropas ekonomiska återhämtning såsom grundvalen för en därmed följande militär styrka som den viktigaste uppgiften för en jämviktspolitik i dagens läge. Må vara att en militär förstärkning från amerikansk sida nu momentant har kommit i förgrunden, men jag tror att det icke kommer att dröja länge, förrän i Amerika konkurrensen kommer att göra sig starkt gällande mellan det militära och det ekonomiska behovet av Europas stärkande och att man i Amerika kan få anledning att fråga sig, huruvida icke en koncentration till stärkande av det västeuropeiska brohuvudet är värdefullare än att späda ut denna jämviktspolitik till åtskilliga andra periferiskt liggande länder.

Problemet kan ju te sig olika på kort och på lång sikt. Det är inte alls sagt att vi ha att vänta en krigisk utlösning under närmaste år eller någon uppgörelse. Det finns lika stor sannolikhet för att vi få uppleva en spänning under årtal framåt i det kalla krigets tecken. Om det då icke blir en framgång för det ekonomiska återuppbyggnadsarbetet i Europa, vilken mark komma då icke dessa länder att erbjuda för inre underminering och infiltration! Och i det till-

stånd av misär som man då har att räkna med komma även väl beväpnade divisioner att stå på en vacklande grundval och till och med den mest fruktansvärda atombomb att spela en ganska tivelaktig roll i ett sådant ekonomiskt kaos.

Det är sådana synpunkter, som jag för min del föreställer mig kunna ha resonans även i andra länder med större ansvar för världspolitikens gång än man kan ha i vårt land, och jag menar därför också, att vi skulle kunna ha mycket gott fog för att hävda, att då vi vilja inrätta oss för en pacificering av Skandinavien, så lämna vi därmed ett reellt bidrag till ett bättre jämviktsläge i världen. Det är sannerligen ingen isoleringsmentalitet som ligger bakom detta. Vi kunna hänvisa, utom till att vi samverka i Förenta Nationerna, till vårt deltagande i Marshalländernas ekonomiska samarbete, till vårt deltagande i den Europakommission som vill vidga de ekonomiska relationerna mellan öst och väst i Europa, och måhända kan man efter det positiva intresse, som det skandinaviska ministermötet i Oslo visade, liksom den föregående talaren också vänta sig ett deltagande i det startande Europarådet, ehuru dess program nog förefaller många av oss att ännu vara mycket diffust.

Efter sammanbrottet i Oslo är det naturligtvis många som ha frågat: Ha vi inte haft alldeles för kort tid på oss för dessa stora värv? Ja, naturligtvis kan det sägas, att de två veckorna mellan den 15 januari och den 29 januari, under vilken tid försvarskommitténs utredning framlades, prövades och förkastades, är en ovanligt kort tidrymd, men jag hör inte till dem som tro, att vi skulle ha varit mera mogna, om vi hade haft mycket längre tid på oss. Ha vi inte egentligen haft tid på oss? Vi ha upplevat 1930-talets långsamma växt av samarbetsplanter, vi ha bakom oss krigets upplevelser av vad Nordens splittring betydde, vi ha haft en livlig fri diskussion av unionstanken. Jag tror inte, att om vi i lugn och ro hade fått fortsätta att diskutera några år framåt, vi hade blivit så värst

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

mycket mognare. Mognaden till handling brukar komma under trycket av ett visst akut läge. Det är som när man har element i en lösning. Om de få stå i lugn och ro, kunna de naturligtvis till sist så småningom kristalliseras ut, men om de utsätts för tryck, kan det bli en plötslig utkristallisering, och det är det fenomenet som vi ha varit mycket nära att uppleva.

Det tryck, som här har kommit samarbetstankarna att närma sig till mognad, är ju inte gammalt. Det är inte årsgammalt; det daterar sig från den tjeckiska kuppen och den skärpning av det kalla kriget som därmed följt. Utan det trycket hade inte vi själva kommit till någon realbehandling av ett skandinaviskt försvarsförbund, men dess värre hade man i Norge hunnit att tänka sig in i och tänka sig fast i en annan linje.

Det frågas också: Hade det inte varit möjligt för oss att förmå Norge att acceptera det väsentliga i den dansk-svenska linje som har funnits? Att det inte gick, det veta vi, men om det hade varit möjligt att förmå norrmännen till det, utan att de hade varit övertygade, då måste jag säga för min del, att det hade varit en mycket dålig svensk politik. Om man i Norge är övertygad om att ett visst steg är livsviktigt för Norge, så skulle det från svensk sida efter min mening ha varit ganska dåraktigt att söka förmå Norge att avstå från ett steg som de ha bedömt på det sättet. Därav skulle sannolikt inga goda frukter ha kommit.

Låt oss tänka oss två bröder, som stå vid en korsväg och äro oense om vilken väg de skola välja. Om den ene då lyckas övertala den andre att gå tillsammans på en väg som denne icke är övertygad om är den rätta, vad tro ni händer? Vederbörande går och mal på den naggande tanken: »Tänk om jag ändå hade gått den andra vägen», och det behövs inte mycket av stötestenar eller mycket av snårskog eller mycket av dunkel över stigen förrän kamraten säger: »Nej, det här är fel väg, låt oss vända», och så stå bröderna där och kivas om huruvida de skola vända eller

gå vidare. Ett dylikt kivande på gemensam väg kan vara vida värre än att var och en går sin väg på eget ansvar. Statsminister Gerhardsen sade i avslutningsorden i Oslo något som passar in just på detta, då han framhöll nödvändigheten av den inre styrkan i ett skandinaviskt försvarsförbund.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga, att det är bäst att skrinlägga ett dubbelsidigt önsketänkande, som förekommer både i Norge och Sverige, i Norge i den formen att man säger: »Sverige kommer nog på andra tankar beträffande Atlantpakten», och i Sverige i den formen att man säger: »Norge kommer nog på andra tankar i fråga om karaktären av den skandinaviska försvarspakten.» I det första hänseendet är regeringsdeklarationen ett klart besked, i det andra hänseendet kommer beskedet genom den sannolika händelseutvecklingen själv. Om nu mot sannolikheterna i dag ett nytt läge skulle aktualisera en ny förhandling om en skandinavisk pakt, så får naturligtvis det läget prövas, sedan det inställt sig, och bedömas efter vad det har visat sig innebära, med utgångspunkt från att ett svenskt ord är givet under de förutsättningar som äro allmänt kända och som i regeringsdeklarationen i dag änyo ha understrukits.

Jag vill tillfoga ett ord i fråga om den händelseutveckling som är att betrakta som sannolik. Därest Norge, innan det definitivt beträder sin väg, söker åstadkomma betingelser som, såvitt görligt, fria skandinaviskt territorium från att bli en direkt ytterligare friktionsarea, så är till en sådan strävan allenast att önska framgång.

Herr talman! Jag kan icke förmå mig att sluta med någon happy-end-deklaration, att allt skall nog bli gott och väl ändå, fastän vi gå skilda vägar, Skilda vägar äro skilda vägar, och god vilja är icke nog för att avvända konsekvenser som ligga i sakens natur. Vi få nog söka reda oss bäst vi kunna å ömse håll, men nog mörknar det åtskilligt även över vår väg.

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

Herr VON HELAND: Herr talman! Egentligen behövs det väl inte mera någon motvikt mot de fåtaliga svenskar, som ha liknande uppfattning beträffande utrikespolitiken som herrar Nerman och Osvald, men den första delen av detta mitt korta anförande blir dock en opposition mot deras tal här i dag.

Herr Sändlers mycket klara belysning av stormakternas eventuella intressen för Skandinavien synes mig på ett utmärkt sätt ha förklarat frågan, och detta gäller särskilt hans påpekande att ett starkt, fritt stående Skandinavien säkerligen vore det mest nöjaktiga för stormakterna.

Det är också helt naturligt att man i de skandinaviska länderna hyser en varm önskan om ett intimt samarbete mellan de nordiska folken, men man har väl också skyldigheter, herr talman, att se till att man inte känslomässigt underlåter att tillräckligt ta hänsyn till föreliggande realiteter. Att man ingående, sakligt och förtroendefullt gemensamt prövat försvarsförbundstanken måste sålunda vara ytterst värdefullt och detta så mycket mera som man, inseende det omöjliga i att nu åstadkomma ett skandinaviskt försvarsförbund, avslutat överläggningarna i varmaste samförstånd och varit ense om önskemålet att åstadkomma samarbete inom andra områden.

Med hänsyn till att det alltjämt finns krafter, som arbeta på att nå en kompromisslösning beträffande ett försvarsförbund, önskar jag emellertid framhålla, att jag på det bestämdaste avråder från en kompromiss när det gäller denna fråga. De olika staternas ställningstaganden vid underhandlingarna ha säkerligen varit fullt motiverade. Ur svensk synpunkt måste, i enlighet med vad herr statsministern anført, villkoret alltjämt vara neutralitet och likvärdig försvarsmakt.

Herr Osvalds spekulation om svenska folkets uppfattning visar, att herr Osvald inte har kontakt med svenska folket med undantag för vissa intellektuella kretsar, som även under kriget visade sin obekantskap med realiteter och därigenom blevo riskabla idealister.

Det går inte att mot svenska folkets bestämda neutralitetskrav välja en annan väg än neutralitetens, och detta, herr Domö, är ingen resignation. Den svenska neutralitetsviljan har under två världskrig visat sig lycklig, och detta säkerligen tack vare att svenska folket genom ett starkt försvar också visat sin vilja att försvara sin neutralitet.

Bondeförbundet står alltså enigt bakom vad jag vill kalla för den Undénska neutralitetslinjen, och som ett bevis för vår vilja att försvara denna neutralitet ha vi väckt en partimotion om en betydande förstärkning av flygvapnet. Vi anse att det bästa neutralitetsskyddet är ett starkt flygvapen, ty med den betydelse som flyget får i ett eventuellt stormaktskrig, måste även en stormakt betänka sig om det kan vara lämpligt att offra minst 10 000 flygplan för att kämpa ned ett svenskt flygförsvär.

Herr Osvald talade om betydelsen av att vi inte genom vår alliansfria politik komma att bli utan modern försvarsmateriel. Herr Osvald och hans parti ha vid årets riksdag möjlighet att visa sitt intresse för försvarsmakten genom att stödja den nämnda bondeförbundsmotionen.

Med den vikt, som vi svenskar fästa vid neutralitetens försvar, är det också naturligt att ett svenskt villkor för ett försvarsförbund är en snabb, likvärdig upprustning inom samverkande stater. När man känner läget och vet, att frågan i realiteten inte går att lösa, bör man också inse att det är oklokt och i högsta grad riskabelt för samtliga stater att göra en kompromiss, och jag instämmer fullständigt med herr Sandler i det hänseendet.

Vi svenskar böra förstå den norska ståndpunkten, och jag önskar, herr talman, deklarerera, att jag anser, att norrmännen, med de förutsättningar som förelegat, ha handlat riktigt.

Jag uttalar också den förhoppningen att vi med tiden skola vara i ett annat läge så att försvarsförbundsfrågan åter kan tagas upp, men önskar samtidigt att så icke sker, förrän läget ur upprustningssynpunkt är helt förändrat.

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

Med dessa kommentarer har jag alltså önskat uttala mitt gillande av regeringens ställningstagande till skandinavfrågan men samtidigt också velat understryka, att statsmakternas uppträdande bör vara sådant att ingen stormakt kan betvivla svenska folkets neutralitetslinje.

Ett par partiledande riksdagsmäns anföranden i dag blevo kanske helt omedvetet något oklart undanglidande. Jag kan inte hjälpa att jag kom att tänka på en smörklick på en het stekpanna. Emellertid hoppas jag trots detta, att liksom hittills i denna försvarsfråga eller denna utrikespolitiska fråga, vad jag nu skall kalla den för, de fyra stora partierna komma att i framtiden förbliva ense.

Men, herr talman, det finns andra viktiga utrikespolitiska frågor, och jag har i tidigare debatter ställt vissa då obesvarade frågor.

Det gläder mig att finna, att herr Wistrand, en av de ledande personerna i Sverige för Europarörelsen, i dag här i kammaren mera utförligt tagit upp en av de frågor, som jag tidigare berört. Jag vill också, innan jag går in på mina frågor, åter en gång understryka en passus i herr Sändlers anförande, nämligen den att Europas ekonomiska upp- rustning kanske är det viktigaste för att skapa ett jämviktsläge här i världen.

Mina frågor ha kortfattat sagt gällt, hur regeringen och partierna ställa sig till de nya Marshallproblemen, till ett enande av Europa och till ett i handels- och näringsfrågorna enat Skandinavien. Statsmakterna kunna inte komma förbi dessa frågor, ty Sverige kan inte lösa sina svårigheter isolerat. Redan vid trettondagshelgen offentliggjordes, hur Marshallrådet i Paris funnit att de anslutna staternas långsiktssprogram icke kunnat läggas till grund för en plan för den europeiska rekonstruktionen, varefter Marshallechefen här i Stockholm meddelat, att rekonstruktionen måste byggas på en realistisk grund samt att det vore farligt att låta självbelåtenhet och önsketänkande resa hinder för uppgiften.

Från regeringen har ännu inte någon-

ting hörts i frågan, men en av regeringens sakkunniga har också erkänt, att »vi säkert få anledning att på olika punkter revidera detta vårt svenska långtidsprogram». Och detta, herr statsminister, är väl en ytterst viktig utrikespolitisk fråga. Det är egentligen tidigare endast från vårt håll man ställt sig skeptisk mot regeringens program och framfört ett annat alternativ eller andra förslag.

Parisrådet har ju påvisat, att krisen i Europa är mycket mera djupgående än man trott och att, om inte fundamentala ändringar ske i regeringarnas program, det går illa för Europa, så att föga hopp då finns att Västeuropa skall kunna till 1952 uppnå en rimlig levnadsstandard. Detta enligt Parisrådet. Jag finner, herr talman, liksom herr Sandler, att detta kanske är en av de viktigaste utrikespolitiska frågorna, och man kan förstå, vilken vikt Amerika fäster vid denna fråga, efter det tal som Truman höll vid sin installation, då han sade sig anse, att den enda möjligheten att bemöta kommunismen var att tillfredsställa världshungern och ordna upp denna ekonomiska livsfråga för hela världen.

Herr talman! I samband med de skandinaviska försvarsunderhandlingarnas strandande har det talats om svensk isolering. Man må ursäktas mig, om jag kallar detta för rent nonsens. Europa behöver i allra högsta grad vårt land med i uppbyggnadsarbetet, men å andra sidan är också vårt land beroende av stabiliseringen i Europa. Tillåt mig att liksom i ett tidigare anförande som min uppfattning framhålla, att amerikanerna ha rätt i att de europeiska länderna måste bringas att koordinera sina åtgärder och sin ekonomiska politik över huvud taget. I det fallet håller jag med herr Wistrand om vad han nysst anförde i det hänseendet. Den Europarörelse, som nu en smula dimmigt och oformligt — herr Sandler kallade det för diffust — arbetar sig fram i Europa, skulle sålunda kunna bli en behövlig arvtagare till Marshallorganisationen. Men vilken ställning ha statsmak-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

terna här i vårt land till denna fråga? Vad har regeringen för uppfattning? Vad har högern för uppfattning och vad har folkpartiet för uppfattning? Man har inte fått höra någonting om detta under de viktiga debatter vi haft då det gällde europeisk utrikespolitik och de stora ekonomiska problemen. Vad är riktlinjen för en svensk samordnad utrikes-, närings- och ekonomisk politik? Ha, herr statsminister, under de gångna överläggningarna mellan de skandinaviska länderna några framsteg gjorts för att åtminstone ernå ett skandinaviskt område, inom vilket vi genom ett friare umgänge skulle kunna skapa en bättre levnadsstandard för de skandinaviska folken?

Jag känner mycket väl till, och det har redan påpekats, hurusom vi ha en kommitté som arbetar i det hänseendet, en kommitté som, enligt de redogörelser från densamma som man sett i tidningarna, tydligen arbetar i rätt riktning. Kunna vi vänta ett förslag ifrån denna kommitté, varigenom vi skulle kunna återigen få ett intimare samarbete mellan de skandinaviska länderna?

Herr talman! Jag har härmed velat uttala mitt förtroende för regeringen i skandinavfrågan men efterlyser på samma gång regeringens uppfattning i andra mycket viktiga utrikespolitiska frågor.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Vid remissdebatten för ett par veckor sedan anförde jag vissa synpunkter även på de skandinaviska paktförhandlingarna, och jag kan för dagen därför inskränka mig till att bara göra några kortfattade kommentarer till den regeringsdeklaration, som vi ha fått höra i dag. Jag vill då till en början erinra om att vid utrikesdebatten i början av februari förra året frågan om ett skandinaviskt militärförbund ju inte var aktuell. Men redan i april i fjol tog regeringen initiativet till den försvarsutredning, som sedan dess har pågått, och det var med särskilt intresse som jag tog del av motiveringarna för att regeringen under tiden från

februari till april i fjol blev övertygad om att en militärallians mellan de skandinaviska länderna borde upprättas.

Statsministern har ju här redovisat vad som inträffat och vad det är som har påverkat regeringen så att den tog initiativet till förhandlingar om ett skandinaviskt militärförbund. Vad är det då som här har anförts såsom huvudsaklig motivering? Jo, det är först och främst den inre utvecklingen i Tjeckoslovakien, det är vidare de förhandlingar, som förts mellan Sovjetunionen och Finland om ett vänskapsfördrag, det är skapandet av västunionen, och det är ett tal som hölls av Förenta staternas president den 17 mars 1948. Denna redovisning av orsakerna till att förhandlingar om ett skandinaviskt militärförbund upptogs tycker jag är mycket belysande och intressant.

När Tjeckoslovariens folk genomförde sådana åtgärder i sitt land att kommunisternas, socialdemokraternas och framstegsvänliga borgerliga partiers program kunde genomföras i praktiken, blev vår regering förskräckt och fick för sig att Sveriges säkerhet kommit i fara. När Sovjetunionen och Finland förhandla om ett vänskapsavtal för att undanröja alla friktioner och åstadkomma en god grannsämja, tolkas detta av den svenska regeringen som ett hot emot vårt land och emot Skandinavien. När den amerikanske presidenten håller ett tal, ett tal som riktar sig, såsom ofta är fallet ifrån det hållet, emot arbetarrörelsens socialistiska strävanden i olika länder och när den norske utrikesministern Lange rapporterar om rykten från olika håll, tar också regeringen detta såsom motivering för att aktualisera frågan om en skandinavisk militärallians. Ja, detta är, enligt mitt sätt att se, en mycket märklig för att inte säga rätt kostlig motivering för den mycket allvarliga och enligt herr Sändlers formulering radikala omläggning av den svenska utrikespolitiska kursen från alliansfri politik till allianspolitik, som han varit inne på.

Av den redogörelse vi fingo från re-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

geringen genom statsministern skapas det intrycket, att regeringen anser, att Sovjetunionen utgör ett hot emot Sveriges fred och nationella frihet. Det skulle verkligen vara önskvärt, om herr statsministern ville närmare precisera sin uppfattning i denna fråga.

Jag vill passa på tillfället att ställa frågan: Anser verkligen regeringen, att Sovjetunionen utgör ett hot mot Sveriges fred och nationella frihet? Detta anser jag vara en kärnfråga i denna diskussion. Ty om ett sådant hot inte föreligger, måste man ju ställa den frågan: Varför då alla dessa konferenser, i Köpenhamn, i Karlstad, i Oslo, i Uddevalla o. s. v.? För mig står det alldeles klart, att Sovjetunionen inte är en angriparsstat. Alla tillgängliga fakta säga, att Sovjetunionen är den enda av stormakterna, som fört och för en konsekvent fredspolitik.

Sovjetunionens fredspolitik har tagit sig många praktiska uttryck. Jag vill erinra om att under det andra världskriget var det inte minst Sovjetunionens diplomatiska ingripande i april 1940, som räddade Sveriges fred och nationella oavhängighet — en sak som också den svenska regeringen sedermera officiellt har framfört sin tacksamhet för. Jag vill erinra om att det var Sovjetunionen och dess folk, som fingo bära de tyngsta bördorna i kampen mot hitlerismen och som ha den huvudsakligaste andelen i att nazismens barbari i Europa kunde stäckas. Jag vill erinra om att efter kriget Sovjetunionen i Förenta Nationerna har fört en mycket energisk kamp för att stärka Förenta Nationerna och för att bevara freden. Jag hänvisar i detta sammanhang bara till vad dagens tidningar meddela om att Sovjetunionens representanter nu i säkerhetsrådet upprepa sitt förslag om nedrustning av stormakterna och förbud mot atombomber. Jag vill erinra om det sovjetryska utrikesdepartementets utförliga skrivelser till Förenta Nationerna, vari det riktar uppmärksamheten på att de blockbildningar runt om på hela jordklotet, som Förenta staternas regering bygger upp, utgöra ett hot

emot Förenta Nationerna och därmed också ett hot emot världsfreden.

Jag erinrar om de förslag, som för någon vecka sedan väcktes om en fredspakt mellan Sovjetunionen och Förenta staterna — ett förslag som framfördes av Stalin. Slutligen vill jag erinra om det förslag till icke-angreppspakt med Norge, som Sovjetregeringen i dagarna framlagt.

När vi diskutera den utrikespolitiska situationen och Sveriges läge, måste man enligt min mening ta hänsyn till fakta, och det jag här har anfört är ju konkreta uttryck för att Sovjetunionen för en målmedveten fredspolitik.

Jag vågar därför hävda, att krigsfaran inte kommer från de länder, där arbetarklassen har makten. Sovjetunionen och folkdemokratien kunna bara ha ett intresse, och det ha de också många gånger bevisat, nämligen det intresset att trygga sin egen fred och säkerhet och att därmed möjliggöra återuppbyggnaden av sina länder.

Jag vill därför som min mening klart säga ifrån, att faran för krig kommer ifrån annat håll, ifrån de imperialistiska krafterns sida — och då framför allt i nuvarande situation från Amerikas förenta staters — som alltsedan krigsslutet ha drivit en raffinerad politik, som tar sikte på att tillskansa sig en allt större del av det ekonomiska och politiska herreväldet i världen. Som ett led i dessa strävanden måste man också se det stora intresse, som Förenta staternas regering har visat de skandinaviska ländernas utrikespolitik, och som ett led i dessa strävanden måste man också se Amerikas önskan om de skandinaviska ländernas eller i varje fall Norges och Danmarks omedelbara anslutning till Atlantblocket, en anslutning, som, om den sker, förr eller senare ganska automatiskt kommer att medföra amerikanska baser i Norge.

Jag vill tillfoga följande. För min del anser jag det som mycket allvarligt, att i samma ögonblick som Sovjetunionen föreslår en icke-angreppspakt med Norge för att undanröja eventuella misstankar för angreppsavsikter från Sovjets sida och för att därmed bidra till en

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

pacifiering av Skandinavien, så reser den norske utrikesministern till Washington för att förhandla om Norges eventuella anslutning till Atlantblocket — vilket i realiteten innebär att förhandla om villkoren för att få amerikanska stridskrafter baserade i Skandinavien. Jag måste framhålla, att jag betraktar ett sådant uppträdande som ett oerhört svek emot allt vad som kallas skandinaviskt bröderskap. Den norska regeringens uppträdande i denna fråga är av den art, att jag menar, att Sverige borde reagera och reagera kraftigt på det sätt, som är möjligt. Det kan omöjligt vara ett fredsinträsse för de skandinaviska folken att få amerikanska krigsbaser i Norge. Motsatsen är fallet: baseringen av amerikanska stridskrafter i Norge är ett hot också mot vårt land.

Den norska regeringen har haft och har kanske ännu ett utomordentligt tillfälle att bidra till att skapa avspänning och trygghet för de skandinaviska folken, om den upptog förhandlingar och diskussioner med Sovjetunionen om det förslag till icke-angreppspakt, som denna har framlagt. Men att döma av den norska regeringspressens kommentarer till detta förslag, är regeringen tydligen inne på linjen att avvisa den framräckta handen. Jag vill ytterligare klart utsäga, att därigenom ådrar sig Norges regering ett stort, ja kanske ett ödesdigert ansvar och bidrag till att skapa en situation, som blir ödesdigert inte bara för Norge utan också kan bli mycket allvarlig för Sveriges del.

Till sist, herr talman, vill jag bara understryka, att vi företräda den mening, att den svenska utrikespolitiken inte skall ta sikte på landets anslutning till något block. Vårt land har gått in i Förenta Nationerna för att där verka för fredens bevarande och tryggande, och uppgiften för vår utrikesledning borde då vara att konsekvent och målmedvetet inom Förenta Nationerna stödja de krafter, som verka för freden i världen.

Herr NORDENSON: Herr talman! Det initiativ, som har tagits av regeringen till ett försvarspolitiskt samgående med övriga skandinaviska länder, har förvisso hälsats med tillfredsställelse av mycket stora delar av vårt folk. För den som — i likhet med undertecknad — ansett att det ligger en fara för vårt land i att gå in helt isolerad utrikespolitisk väg i den ortodoxa neutralitetens tecken, kännes denna tillfredsställelse särskilt stark.

Men just därför måste resultatet av aktionen framstå som djupt nedslående. Man kan i det nuvarande läget inte underlåta att ställa frågan, om allt gjorts som kunde göras för att nå ett positivt resultat. Man måste sålunda beklaga, att aktionen igångsattes vid en så pass sen tidpunkt. Behandlingen blev nu mycket starkt forcerad, bl. a. med hänsyn till det väntade västmaktsanbudet till Norge och Danmark. Ett initiativ på en tidigare tidpunkt, som hade möjliggjort en mindre forcerad behandling, hade måhända haft större utsikter att leda till gynnsamt resultat.

Med hänsyn till vikten att uppnå förställelse för våra planer i Washington måste man djupt beklaga, att regeringen dröjt så länge med återbesättandet av vår sändebudspost därstädes. Vår nye ambassadör kom inte att tillträda sin befattning förrän långt in på hösten 1948. Man frågar sig också, om de kontaktmöjligheter, som de främmande stormakternas sändebud i de nordiska länderna erbjuda för att informera deras regeringar om våra intentioner, verkligen blivit till fullo utnyttjade.

Hur härmed än må förhålla sig stå vi nu inför ett negativt resultat, och det återstår för oss att bedöma det inträdda läget.

Att börja med måste vi göra fullt klart för oss innebörden av det steg, som vårt land tagit genom att erbjuda en nordisk försvarspakt. Anbudet innebär en deklaration om att vi anse de nordiska ländernas självständighets- och försvarsproblem så sammanflätade, att vi borde binda oss solidariskt vid varandra. Det-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

ta kom också till klart uttryck däri, att pakten skulle ha medfört, att ett angrepp på en av parterna omedelbart skulle utlösa ett spontant ställningstagande från övriga anslutna länder. Vi skulle sålunda enligt pakten inte längre stå neutrala. Men detta ställningstagande är ett faktum, som kvarstår oberoende av om pakten kommer till stånd eller inte, och detta förhållande måste ge sin prägel åt vårt fortsatta handlande. Hur man än bedömer faror och svårigheter i vårt nuvarande läge, så kvarstår, att vi genom paktanbudet ha gjort ett klart avsteg från den strikta neutraliteten.

Ett sådant steg är betydelsefullt ur den synpunkten, att det knappast kan återtagas. Visserligen har herr Erlander glädjande nog givit en mycket uppmjukad tolkning av neutralitetsbegreppet, men jag känner mig inte övertygad om att denna tolkning ännu omfattas av något större antal av neutralitetens anhängare i vårt land. Neutraliteten är inte ett plagg, som kan dragas av och på allt efter bärarens egen sinnesstämning. Neutraliteten är en signal utåt, främst avseende framtida lägen, inte en paroll för inbördes tröst och uppmuntran, och den måste hållas konsekvent för att nå sitt mål, nämligen att bli trodd och respekterad av dem till vilka den riktas.

Vad vi i denna situation, såvitt jag förstår, måste hävda är, att vi förbehålla oss full och oinskränkt handlingsfrihet i de lägen, som kunna uppkomma. Den framtida utvecklingen av de utrikespolitiska förhållandena i vår del av världen är emellertid utomordentligt svår, för att inte säga omöjlig, att bedöma på förhand. Hela vår självbevaringsdrift bjuder oss därför att förbehålla oss att i varje uppkommande läge handla så som vi bäst finna överensstämma med vår strävan att bevara vår självständighet och frihet. En på förhand avgiven neutralitetsdeklaration innebär en förpliktelse till passivitet, som i vissa lägen kan vara en black om foten.

Men även med utgångspunkt från denna princip om full handlingsfrihet kunna vi enligt vår mening inte nu ingå i en

stormaktsallians. Vi kunna nämligen lika litet som det nu allianssökande Norge säga, vad en dylik allians skulle innebära. Men en på ett sådant sätt proklamerad handlingsfrihet bör naturligtvis innesluta den möjligheten, att vi i ett uppkommande nytt, nu icke förutsett läge överväga, om vår frihets bevarande bäst, ja kanske enbart, kan nås genom ett samgående med stater, som kunna lämna oss hjälp.

Sverige har med förslaget till nordisk försvarspakt gjort en framstöt till samarbete och deklarerat sin uppfattning om vad som vore för de nordiska staterna önskvärt. Förslaget har fallit, och en av parterna har slagit in på en annan väg. Det finns en möjlighet att Norge ingår i Atlantpakten, och då ha vi att bedöma det sålunda uppkomna läget. Stor sannolikhet talar för att Danmark i så fall slår in på samma väg. Det innebär visserligen, att Sverige blir än mera isolerat, men det medför även med största sannolikhet en betydande upp rustning av Danmarks försvar till fördel för hela Norden. Även om denna lösning av Nordens problem inte är den som vi helst önskat, bör den icke bedömas som helt oförmånlig ur svensk synpunkt. Skulle däremot Norge i sista hand inte besluta sig för en anslutning till västpakten, kan frågan om ett nordiskt samgående åter bli aktuell, och vi måste då vara fria att ompröva den.

Sverige har i dagens läge icke anledning att brådstörtat ta ställning. Tvärtom bör det nu mycket ovissa läget först klarna. Men vi kunna redan nu fastslå, att den politik Sverige bör föra måste bli beroende av händelseutvecklingen omkring oss. Inte bara Norges och Danmarks ställningstagande till västpakten har därvid betydelse. Varje hotande aggression riktad mot någon av våra nordiska grannar, med vilka vi känna djup och stark samhörighet, måste ovillkorligen utlösa en reaktion från vår sida. Ett sådant hot måste vi känna som riktat även mot oss. Våra blickar äro med hänsyn därtill ständigt fästade på vad som sker i vårt närmaste grannland i öster. Principen om bevarad handlings-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

frihet måste då självfallet även innebära, att vi i varje sådan ny situation ta vårt läge under omprövning och därvid även innesluta tanken på ett samgående med, som jag nyss sade, de makter som kunna räcka oss en hjälpsam hand.

För dem som känna sig skrämde eller tillbakastötta av ett sådant alternativ vill jag uppställa några frågor till enskild begrundan. Från vilket eller vilka länder kan Sverige vänta en aggression? Från vilket eller vilka länder kan Sverige vänta hjälp till sitt försvar i händelse av ett angrepp? Med vilket eller vilka länder höra vi samman i fråga om andlig orientering och livsuppfattning? Var och en må besvara dessa frågor så som han anser riktigt. Men ett är uppenbart: vår utrikespolitik måste föras med hänsyn till svaren.

Den väg, som vårt land nu glidit in på, skulle med fog kunna kallas den ensammes väg, och vi kunna i nuvarande läge inte bedöma, hur länge den kommer att eller bör så förbli. För många i vårt land tycks detta framstå som en trygghetens väg. Skall man emellertid dra lärdom av de senaste årtiondenas europeiska historia, kan man knappast komma till ett sådant resultat. Hur många länder finns det som, när de kommit att ligga i vägen för vissa stormakters expansionssträvanden, verkligen lämnats okränkta? Sveriges nuvarande läge måste betecknas som ovisst och farofyllt.

Men när vi nu stå ensamma, följer också med nödvändighet att vi måste tillse, att vi ha så goda maktresurser som möjligt för att hävda vår självständighet och frihet. Försvarsfrågan har genom händelsernas utveckling åter kommit i förgrunden. Det kom även till uttryck under diskussionen om samgåendet med övriga nordiska stater. Det har blivit en uppgift av högsta angelägenhetsgrad att vi snarast utfylla de luckor och brister, som förefinnas i materialutrustning och beredskap. Sambandet mellan utrikespolitik och försvar demonstreras sedan åratals så gott som dagligen runt omkring oss i världen. En god och slagkraftig krigsmakt är för-

visso det främsta stödet för en självständig utrikespolitik och för ingjutande av respekt hos andra. Mot bakgrunden härav framstår riksdagens beslut förra året att nedsätta värnpliktstiden som ytterligt betänkligt. Få åtgärder ha utlöst så ogynnsamma omdömen om vårt land från främmande iakttagare, även från dem som äro sympatiskt inställda till oss.

De problem, som nu möta på försvarsväsendets område, äro både svåra och krävande, och de fordra ett skickligt handläggande. Vi veta, att inför de mångskiftande ekonomiska problem, som vårt land just nu brottas med, har regeringschefen funnit det lämpligt att tillsätta en särskild koordinations- och organisationsminister, och därtill har utsetts en av regeringens dugligaste krafter. Det förefaller mig mycket angeläget, att en dylik kvalitativ upprustning äger rum inom det svenska försvarets ledning.

Den isolering, som de avbrutna förhandlingarna tills vidare försatt oss i, får inte hindra oss att noga följa vad som rör sig i tiden och beakta möjligheter till samarbete med de krafter, som sträva i samma riktning som vi, nämligen mot ett bättre och fredligare Europa.

En av de främsta rörelserna på detta område är den s. k. Europarörelsen, som på senare tid fått en allt större anslutning i västra Europa och nu börjar ta fasta och konkreta former. Tack vare Winston Churchills ingripande blevo de många olika rörelser, som tidigare arbetade på ett enat Europa, sammanförda till en gemensam organisation. Denna arbetar nu för att åstadkomma en församling med representanter från Europas stater för överläggning om det fortsatta arbetets utformning. Även Sverige har erhållit en inbjudan, och med glädje konstaterar jag, att regeringen har för avsikt att låta sig representera.

Jag skall inte gå djupare in på denna fråga. Den har redan belysts av en föregående talare. Jag vill bara understryka, att det samgående, som här på lång sikt åsyftats, innebär stora förändringar i ländernas inbördes ställning.

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

Men läget i vår världsdel är nu sådant, att vi inte få rygga tillbaka ens för dylika åtgärder, om vi därmed verkligen kunna nå fram till fredligare förhållanden. Sverige har tidigare alltid visat sin redobogenhet att samverka med andra länder till utjämning av motsättningarna i världen, och det är därför, herr talman, min livliga förhoppning, att Sverige också måtte få tillfälle att göra sin insats i detta arbete, som strävar till ett tryggare, starkare och livskraftigare Europa.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Vad som har yttrats i denna debatt kanske kan föranleda mig, när det nu ser ut som om debatten skulle avslutas, att göra ett par reflexioner.

Att ta upp en diskussion med herr Öhman är inte lätt, förrän vi vant oss att tala ett språk, där vi mena åtminstone något så när detsamma med de ord som vi använda. När jag talar om den tjeckiska revolutionen, som avskaffade demokratin, så är det ett sätt att uttrycka saken. Herr Öhman kallar det en inre tjeckisk utveckling, som avser att möjliggöra för socialdemokraterna och kommunisterna att realisera sitt program. Det är naturligtvis också ett sätt att uttrycka vad som hänt. Men om realiserandet av ett aldrig så värdefullt program medför, att man trampar under fötterna det som vi anse vara lika betydelsefullt — för att inte säga ännu mera betydelsefullt — än den ekonomiska och sociala frihet, som herr Öhman kanske tror att man vinner genom att reagera detta program, då har det skett någonting avgörande och väsentligt för oss, som vi inte kunna acceptera. Då väcker en sådan sak djup oro. Och det skapar djup misstämning när man märker, att det finns svenska medborgare, som så föga värdera medborgarfriheten, tankefriheten och yttrandefriheten, att förlusten av dessa rättigheter inte betyder någonting. — Ja, ärade kammarledamöter, som synes tjäna det inte mycket till, när utgångs-

punkterna äro så fullständigt olika, att ta upp tiden med några mera djupgående diskussioner med herr Öhman.

Men herr Öhman frågade mig: Vad är det egentligen som har hänt, när regeringen plötsligt under våren 1948 finner det lämpligt att med grannländernas regeringar ta upp en diskussion om det skandinaviska försvarsförbundet? Han sade: Det kan ju inte vara Sovjet, som har varit någon orosfaktor, ty Sovjet för alltid en konsekvent fredspolitik, och det kan väl inte oroa.

Jag skall inte heller på den punkten ta upp en diskussion. Vi kunna måhända lika väl som när det gäller den tjeckiska krisen lägga olika meningar i orden. Men, herr Öhman, vi behöva inte alls diskutera, om Sovjets politik missuppfattats eller om det finns en reell anledning att vara rädd. Man kan lämna den frågan alldeles utanför. Vi kunna vara neutrala på den punkten och ändå konstatera det faktum, att man blev rädd i Norge — så rädd, att man funderade på att ansluta sig till Atlantpakten.

Därmed uppstod enligt min mening och enligt regeringens mening och även enligt riksdagspartiernas mening en risk för en splittring i Norden, en splittring, som skulle kunna föra ett stormaktskrig in på ett område som det i och för sig inte är nödvändigt att det skall drabba.

Därmed har icke den svenske regeringschefen på något sätt uttalat sig om huruvida Sovjets politik missuppfattats eller inte. Men det är ett faktum, att den skapade oro och att denna oro hos en av grannstaterna var så stark, att man kände behov av ökad trygghet.

Eftersom herr Öhman nästan i samma andedrag sade, att vad den norske utrikesministern nu gör, när han reser över till Amerika, är någonting så förskräckligt, att det borde ha medfört en mycket bestämd gensaga från den svenska regeringen, vill jag säga herr Öhman, att vi inte ha herr Öhmans vana att lägga sig i andra länders affärer. Vi försöka att låta varje stat sköta sig själv! Varje politiker bör handla i käns-

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

lan av sitt ansvar inför det egna folket. Det skulle aldrig falla oss in att protestera mot vad ett grannfolks statsman bedömer vara det klokaste för hans land.

Men om det nu, herr Öhman, verkliga är en så förskräcklig händelse, att herr Lange reste till Washington, borde ju konsekvensen av herr Öhmans eget resonemang — om det nu alls finns någon konsekvens däri, det överlåter jag åt kammaren att bedöma — vara den, att herr Öhman skulle ha den största förståelse för den svenska regeringens initiativ i april månad i fjol. Det finns många rävlyor med många irrgångar i den kommunistiska tankevärlden, men här förefaller det ändå som om man råkat bli instängd.

Herr Öman frågade som sagt, vad som har hänt, eftersom den svenska regeringen har ändrat sin ställning. Jag skulle vilja fråga om en annan sak. Vad har hänt, eftersom kommunisterna plötsligt blivit så skarpa motståndare till ett skandinaviskt försvarsförbund? I remissdebatten år 1939, när det också såg ut att bli minst sagt bekymmersamt i världen, sade herr Hilding Hagberg, som fortfarande, så vitt jag vet, är medlem av det kommunistiska partiet: »Sverige kan försvara sig, men icke ensamt. I ett nordiskt försvarsförbund kan Sverige och de övriga nordiska staterna bli en respektabel makt.» Den 23 januari 1939 skrev herr Hilding Hagberg i polemik mot dåvarande statsministern Per Albin Hansson: »Nu bör en regering, även med risken att möta ett visst motstånd genom efterblivenhet» — han tänkte säkerligen på sådana som herr Öhman och andra — »och illusioner, ha det politiska modet att deklarerat: Vår mening är, att ett nordiskt försvarsförbund är ett väsentligt led i strävandena att trygga Norden.»

Jag kan inte förstå vad som kan ha inträffat från svensk synpunkt sedan dess — men det har tydligen inträffat någonting som har berört det kommunistiska partiets hjärterötter. Vad det är överlåter jag åt herr Öhman och kammaren att fundera på.

De övriga talarna i debatten ha i varje fall talat ett språk som man förstår. Jag kan gå ännu längre. Jag slutade regeringsdeklarationen i morse med att uttrycka min tacksamhet till alla riksdagens partier, som hade deltagit i dessa förhandlingar, ty det hade hjälpt oss att finna en ståndpunkt, bakom vilken praktiskt taget hela Sveriges folk kunde samlas. Jag har all anledning, när jag nu ser tillbaka på debatten, att vitsorda vad jag sade i morse, men också att tacka för det sätt, på vilket regeringsdeklarationen har mottagits av denna kammare.

Vi sträva väl alla efter måttet av våra krafter att känna oss som representanter för folket och för hela nationen, men det händer lätt, att taktiska och partipolitiska spekulationer kunna komma oss att förstora nyanserna och att vi därför ibland ha svårigheter att förstå varandra. Men man kan konstatera, att ju större och betydelsefullare en fråga är, desto svårare ha de partitaktiska funderingarna att göra sig gällande. Och här ha vi alla, som ha deltagit i detta arbete, känt att det gällt en stor sak. Om vårt verk hade lyckats, hade vi löst den kanske största uppgift, som vår generation haft att syssla med, men även när det misslyckades, var dock själva ansträngningen en stor sak. Det kände vi alla. Därför var det för oss alla angeläget att icke enbart uppträda som representanter för vissa grupper och gruppintressen, utan att verkligen försöka arbeta oss fram till en mening, om vilken man kunde säga: »Här bakom står praktiskt taget hela vårt folk.»

Jag tackar för de erkännssamma ord, som ett par talare riktat till mig. Att de kommit att riktas till mig tar jag som ett uttryck för att jag sitter som regeringschef, och jag noterar dem såsom en erkänsla för regeringens ansträngningar. Jag kan inte kvittera erkännandet på annat sätt än med vad jag här har sagt, att vi *alla* strävat i samma anda.

Låt mig sedan säga ett par saker, som kanske ligga litet vid sidan om. Jag lyssnade med stort intresse därtill, till

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

herrar Wistrands och von Helands anföranden och till herr Nordensons slutord, då talarna fäste uppmärksamheten på att det finns andra utrikespolitiska spörsmål som vi nu skulle kunna diskutera. Jag delar fullkomligt den mening, som här kommit till uttryck, att kanske ännu viktigare än Europas upprustning med vapen är strävandet att lägga grunden för en ekonomisk uppblomstring i vår världsdel. Jag tror att jag vågar försäkra, att regeringen icke skall försumma några kontakter som kunna vara ägnade att befordra denna tanke. Vårt deltagande i Marshallarbetet är helhjärtat. Vi få väl inte själva så mycket direkt med av hjälpen, men vi tro, att dess viktigaste värde för oss just ligger på det område som herr von Heland här antyde.

I förbigående kanske jag kan få rätta det missförståndet, att den svenska planen skulle ha blivit underkänd i Paris. Det tror jag knappast man kan säga. Undersökningarna äro visserligen ännu inte slutförda, men jag misstar mig nog inte om jag säger, att de ha visat att planen är tämligen realistisk — kanske t. o. m. mera realistisk än de allra flesta andra av Marshalländernas planer. Det är knappast sannolikt att revisionsarbetet kommer att leda till någon mera genomgripande omarbetning av de prognoser — det var ju egentligen inte någon plan eller något program — för den framtida utvecklingen som där presenterades.

Det är givet att den enighet, som jag nyss omnämnde, inte har nåtts bara därigenom, att man bortsett från de partitaktiska fördelarna i kanske högre grad än som skett vid någon annan frågas handläggning, utan naturligtvis också därigenom, att vi ha varit överens om vart vi syftade. Vi syftade till att försöka skapa trygghet för Nordens folk — för Sveriges folk i första hand. Det kan låta som en banalitet att säga det, men det är viktigt att slå fast att vi äro överens om att det var trygghetsproblemet för vårt eget folk som aktualiserade diskussionen. Det gläder mig,

att detta under dagens debatt har understrukits och att även sådana talare, som mera än andra ville betona den västeuropeiska solidaritetens betydelse, ändå hängde upp sina resonemang omkring denna huvudfråga: Vad gagnar i första hand tryggheten och freden för vårt folk?

Herr Osvald talade speciellt om betydelsen av att bilda en enhetlig front med de övriga demokratierna. Det skulle stärka den demokratiska fronten, det skulle betyda en stabilisering av den och därmed också ett stärkande av fredsutsikterna för hela världen. Ja, om det vore så väl, ärade kammarledamöter, att vårt lilla land kunde ha det inflytandet, skulle jag förstå resonemanget. Men vi skola inte överskatta våra resurser. När vi komma till de andra makterna är det vi, som stå såsom supplikanter. Det betyder, att det är vi som skola ha hjälpen, och det kan i vissa situationer vara ett frö till en splittring av demokratiernas krafter, som kan bli ganska ödesdiger. En sådan hjälp kanske t. o. m. betyder olyckor för det land, som man tror man skall trygga genom hjälpen. Jag skall inte belysa saken närmare — det är kanske olämpligt att göra det. Jag skall bara säga ett ord, Grekland, som kanske kan ge den tankeställaren, att en allians inte med säkerhet betyder vare sig trygghet för det egna landet eller ett förståndigt engagemang för den stormakt, som kan få besvärigheter, när den skall fylla de moraliska förpliktelser ett ingånget alliansfördrag ålägger den.

Trygghet vill ju folk ha. Men vilken grad av trygghet få stormakternas folk, vilken grad av trygghet får t. ex. det engelska folket? De må upprusta hur mycket de vilja, men de ha inga garantier. Militära maktresurser skapa inga garantier för tryggheten. Såvitt jag förstår ökar det inte vår trygghet, om man skulle lägga en miljon amerikanska soldater i Norge. Det stärker visserligen försvaret i Norden, men det innebär samtidigt ett ökat risktagande, även för dem som förlägga sina trupper dit. Det är, tror jag, synnerligen värdefullt, att så

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

litet som möjligt av solidaritetsfrontstanken har kommit fram i dagens debatt och att den även hos den ende talare, som har nämnt den, dock varit förenad med så många reservationer, att han i själva verket stod på samma principiella grundval som sin partiledare.

Beträffande trygghetsproblemet ha vi alltid fått överväga, i vad mån en ökning av de militära resurserna har köpts för priset av ett ökat risktagande. Därför kan jag inte förstå annat än att det var en tillfällig olycklig — och mycket sällsynt — förirring, när herr Elon Andersson sade, att *varje* förstärkning av Norges och Danmarks försvar innebär ett ökande av Sveriges trygghet. Det blir fallet, om varje sådan förstärkning i detalj disponeras av Danmark och Norge själva, men innebär den något annat, ökar den icke den svenska tryggheten.

Herrar Nerman och Nordenson togo upp tre punkter och sade: Vi veta, att vi höra hemma i väster, ty vi äro demokrater. Vi veta, att den enda makt, som kan hota oss, icke tillhör västern. Det enda, som kan hjälpa oss, är västern. Varför då inte dra konsekvenserna?

Ja, vi kunna låtsas, att innehållet i dessa tre punkter är riktigt. Jag tar ingen ställning till det. Vi antaga alltså att 90 procent av det svenska folket, som herr Ture Nerman sade, delar den uppfattningen. Men, herrar Nerman och Nordenson, under det senaste världskriget voro säkerligen 90 procent av det svenska folket övertygade om att vi aldrig kunde leva under en nazistisk regim och att vi med allt vad vi tänkte och kände hörde hemma hos demokratierna, att den enda makt som kunde hota oss var Hitler och att vi aldrig behövde frukta någonting från den andra sidan, samt att den enda maktgrupp, som kunde hjälpa oss, om vi bleve angripna, var de stora demokratierna. Och likväl, ärade kammarledamöter, stodo Sveriges regering och Sveriges riksdag eniga om en neutralitetspolitik! Vi drogo inga andra konsekvenser då av dessa tre punkter. Då förekom precis samma

överväganden som fordras i dag. Jag tror att det blir mycket svårt att övertyga Sveriges folk, som upplevat förra världskriget och då drog en slutsats, om nödvändigheten av att nu, när man börjar känna igen samma situation, dra en helt annan slutsats.

Därför tror jag att det svenska folket, oberoende av herr Osvalds alla Gallupundersökningar — Gallup har ju visat sig kunna ta fel förut — står precis där det stått under världskriget, berett till försvar, berett numera till och med till försvar av hela Skandinavien, berett till försvar av vår frihet och vårt oberoende, men också berett att öka ansträngningarna för att trygga freden på samma sätt som under det förra kriget, nämligen genom att göra vårt försvar så starkt, att det skall dröja så länge för en angripare att slå ned oss, att de av honom efterträdda baserna hinna förvandlas till baser för den andra parten i kriget. Jag tror, att det resonemanget var det bärande i den svenska freds- och neutralitetspolitiken under världskriget, och jag tror, att det håller i dag också.

Låt mig gärna bekänna, att under alla dessa funderingar, när jag letts fram till en allt bestämdare uppfattning om att det skandinaviska försvarsförbundet var en riktig tanke, var kanske framför allt den sats, som jag alldeles nyss uttalade, den för mig dominerande. Låt oss hjälpas åt att förvandla Skandinavien till ett så starkt försvarat fäste, att ett angrepp på oss betyder, att vårt territorium spelas över som basområde för en annan, icke angripande stormaktsgrupp. Detta tror jag är en grund, som vårt folk förstår. Det är en politik, som på intet sätt står i strid med våra deklARATIONER om vår villighet att försvara demokratin och försvara friheten.

Det nämndes här, att frågan om ett försvarsförbund skulle ha vunnit på att inte behöva forceras fram i så stor utsträckning som har skett. Det var herrar Nordenson och Domö, som sade det, och det är riktigt. Om vi hade fått tid till resonemang, är det mycket möjligt, att denna tanke hade kunnat realiseras. Ty det är riktigt, att det tar tid för oss

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

själva att mogna till ett sådant bedömande, och det fordras därför också tid för folkopinionen att få klart för sig, vilka motiv och tankegångar, som här ligga bakom. Det fordras naturligtvis också tid för att göra klart åt alla håll, vad den svenska linjen innebär. Vi fingo inte tillräckligt rådrum. Händelseutvecklingen väntade inte på oss. Vi kunde inte säga: »Låt inte händelserna rusa iväg, för nu behöver det svenska folket tid att fundera!» Man måste handla även under ogynnsamma yttre förhållanden. Vi ville hindra en enligt vår mening ödesdiger splittring i Norden, och då fingo vi gripa till den forcering, som jag i och för sig livligt beklagar.

Man har frågat: Betyder det som nu skett att förhandlingarna äro definitivt slut? Herr Elon Andersson och även herr Domö försökte tolka ordet »hit-tills» i regeringsdeklarationen. Detta ord syftar närmast på att regeringen ämnar fullfölja sin traditionella politik, men det kan vara värt att konstatera, att självklart står det svenska budet fast. Men låt oss inte hänge oss åt några illusioner! Jag har visserligen satt in så mycket av den energi, som jag till äventyrs har, på den här saken, att jag inte släpper den godvilligt, men jag tror dock inte på den i nuvarande läge. När inte förhandlingarna ledde fram till ett resultat i Köpenhamn — det var ju där det gick sönder — är läget betydligt besvärligare och sämre än vad det var förut. Men det svenska budet står fast, och jag kan försäkra kammaren, att med det intresse, som vi ha lagt ned på denna sak, skola vi gripa de chanser, som till äventyrs erbjuda sig att ta upp frågan igen. Men låt oss som sagt inte leka med några dagdrömmar och några illusioner. Jag tror, att saken nu är för- enad med betydande svårigheter.

Den danske statsministern har lagt ned ett avsevärt arbete på att komma fram till ett resultat. När vi träffades i Köpenhamn, höll han ett kort hälsningsanförande och sade, att vi närma oss ett avgörande i en vital fråga. Tidpunkten är föga lämpad för stora ord och vackra proklamationer, tillade han. Jag

tror, att det var riktigt och att kammaren håller mig räkning för att jag inte bryter mot den principen, när jag slutar med att konstatera, att de ansträngningar, som äro gjorda, ha gjorts för att trygga freden och friheten i vårt land. Vi ha gett ett bud, som jag tror har skapat respekt för Sverige, eller åtminstone för vår vilja att nå ett resultat. Vi komma i fortsättningen att girigt bevaka de chanser som finnas för att försöka att nå det resultat, som för dagen inte ser ut att vara uppnåeligt.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Bara ett par korta repliker till statsministerns anförande.

Statsministern säger, att han och jag tala så olika språk, när det gäller händelserna i Tjeckoslovakien, att vi egentligen inte kunna diskutera. Ja, herr statsminister, när jag nämnde Tjeckoslovakien, var det inte för att diskutera vad som hade hänt där. Vi veta, att på den punkten råder en mycket djupgående meningsskiljaktighet mellan oss. Jag nämnde det därför att jag ville klargöra, hur en — använd gärna regeringens formulering — omvälvning i ett land som Tjeckoslovakien kan tas till intäkt för övergång till en ny utrikespolitisk linje. Då förklarade herr statsministern, att det var Norge, som hade gripits av rädsla, och att Sverige då måste ingripa för att söka hindra — om jag fattade saken rätt — att ett skandinaviskt land skulle gå sin egen väg. Innebär då detta, att den svenska regeringen icke intog samma ståndpunkt till de tjeckiska händelserna som den norska?

För det andra måste jag säga, att jag på min fråga fick ett mycket svävande svar. Jag frågade: Anser verkligen den svenska regeringen, att Sovjetunionen utgör ett hot mot Sverige? På den frågan fick jag som svar en ny hänvisning till Norge, men däremot icke besked om hur den svenska regeringen betraktade situationen. Jag anser emellertid, som jag sade tidigare, att det är en kärnfråga i denna sak, att vi få klart för oss, vilken makt eller vilka makter man anser att angreppshotet kommer ifrån.

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

Till sist bara ett par ord om vår tidigare ställning till ett skandinaviskt försvarsförbund. Det är sant, att det kommunistiska partiet i slutet av 1930-talet — jag tror att det första gången skedde redan 1937, och i varje fall skedde det mycket klart 1939 — ställde frågan om att söka skapa ett skandinaviskt försvarsförbund. Men vi utpekade då samtidigt klart och otvetydigt, att de skandinaviska länderna voro hotade från Hitler-Tyskland. Vi veta allesamman, att detta hot kom till ett mycket konkret uttryck i ockupationen av Norge och Danmark. Men var voro då herrarna? Alla andra partier gingo emot detta kommunistiska förslag 1939, alla gingo emot att vi skulle försöka sammansluta de skandinaviska försvarskrafterna mot ett eventuellt angrepp från Hitlertysklands sida.

Nu är läget ett annat. Jag har frågat regeringen om följande: Anser regeringen, att Sovjetunionen är ett hot mot Sverige? På den frågan svarar man inte. Anser regeringen, att Amerikas förenta stater eller England är ett hot mot Sverige? På det svarar man heller inte. Man talar om ett nordiskt försvarsförbund utan att klart ange, mot vilka makter eller mot vilket angreppshot det skall rikta sig. Jag menar, att det vore av värde för diskussionen att på den punkten få ett aldrig så litet klarläggande från regeringens sida.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av statsministerns deklaration. Det var med mycket stor tillfredsställelse jag hörde den, därför att den syntes mig på väsentliga punkter ge en klarare och mera realistisk analys av det politiska läget än den, som framkom i den ganska långa och rätt mycket historiskt orienterande regeringsdeklarationen.

Men inte minst är jag glad över de bestämda och mycket tydliga deklarationer, som herr statsministern gav till frågan om demokratien och dess motsats kommunismen. Jag var inte i tillfälle att höra herr Öhman's anförande, men jag förstår, att herr Öhman liksom rege-

ringsdeklarationen varit inne på händelserna i Tjeckoslovakien. Vet herr Öhman egentligen, vad som har hänt i Tjeckoslovakien? Vet herr Öhman, att tryckfriheten är begränsad där på ett sådant sätt, att endast godkända partiorganisationer få ge ut tidningar och tidskrifter? Vet herr Öhman, att förenings- och församlingsfriheten är begränsad på det sättet, att föreningar och församlingar icke få förekomma, om de, som det heter i författningen, kunna »hota den folkdemokratiska ordningen»? Vad detta innebär och betyder, kunna vi allesammans ganska väl förstå. Men då är det också rimligt, att de nordiska folken inför händelserna där nere känt en stark oro och att den norska och den svenska regeringen intogo den ställning som de gjorde.

Jag tror också för min del, att den norska och den svenska regeringens behjärtade initiativ var ett ord i rätt tid. Dessa initiativ ha inte haft något annat syfte än att bevara freden, friheten och tryggheten i Norden, och det är ett intresse, som förenar oss alla — eller som rättare sagt borde förena oss alla. Det är också ett intresse, som är fullkomligt förenligt med Förenta Nationerna och dess uppgifter. Det enda som förvånar mig är, att andra makter och deras svenska eftersägare inte förstå, att det är ett allmänt och ett gemensamt intresse.

I detta sammanhang får jag kanske tillägga, att skulle Ryssland genom nya framstötter flytta fram sina bopålar, tvingas helt visst de nordiska folken att ta de utrikespolitiska frågor, som vi nu diskutera, under förnyat övervägande och komma då kanske till andra resultat än dem, som ha präglat dagens debatt.

Det är uppenbart, att det på vissa punkter ha kommit fram olika nyanser under denna debatt. Men så mycket vågar jag kanske ändå säga, att det i denna kammare finns en ganska allmän mening om att vi inte skola isolera oss mer än vad som är nödigt. Vi skola försöka att så långt det är möjligt upprätthålla goda och förståelsefulla förhållanden till andra makter och inte

Ang. nordisk samverkan på försvarets område.

minst till västmakterna, även utan alliansfördrag.

Tanken på ett nordiskt försvarsförbund är inte ny. Ett par av samlingsregeringens ledamöter framförde den redan under brinnande krig, naturligtvis med avsikt att den skulle realiseras först efter kriget, och själv har jag i offentliga anföranden givit min anslutning till den tanken. Därför är det också rimligt, att jag med djupt beklagande måste säga, att vi denna gång — för att tala med herr Sändlers ord — ha kommit in på olika vägar, eller rättare sagt att det ser ut, som om de nordiska folken skulle komma in på olika vägar. Men det är också min bestämda övertygelse, att det sista ordet ännu icke är sagt om det nordiska försvarsförbundet. Det är en tanke, som överspanner flera århundraden av de nordiska ländernas historia. Det är en tanke, som ofta har råkat utför motvind men som har kommit igen.

Över huvud taget är den nordiska tanken och nordismen en underlig planta i vår Herres stora och brokiga hage. Vi känna väl till en viss avart av den gamla skandinavismen, denna växt, som togs fram vid de stora banketterna och därefter, ofta dammig och vissen, packades in igen, när festen väl var över. Den verkliga, den levande nordismen är inte beskaffad på det sättet. Den är i själva verket en växt för brandplatser och stridsplatser, och sådant som läget är i dag kunna förhållanden snart medföra, att den nordiska plantan på nytt får den växtkraft, som den behöver.

Vad jag skulle önska i detta sammanhang är, att vi på så många områden som möjligt förbereda marken för en djupare förståelse mellan de nordiska folken. Jag tänker naturligtvis härvid på det naturliga samarbete, som kan äga rum på många olika områden: i fråga om försvaret, på det kulturella området, på det ekonomiska området och på lagstiftningens område. Jag är övertygad om att man i den svenska regeringen liksom också inom de norska och danska regeringarna är starkt intresserad för denna sak, och det är min livliga förhoppning, att man gör vad

man kan för att få ett nytt liv och en starkare aktualitet i detta nordiska samarbete.

Men jag skulle också med några ord vilja beröra den fråga, som hans excellens herr statsministern i slutet av sitt anförande kom fram till, frågan om vårt försvar. Det är självklart, att vi nu måste ta konsekvenserna av den ganska isolerade ställning, som hotar vårt land. Det kan inte hjälpas, att vi få upprusta, att vi få vara beredda att försvara den isolerade ställning, som vårt land har intagit. Det var därför som jag med stor tillfredsställelse hälsade de mycket positiva ord, som hans excellens herr statsministern hade att säga i denna sak. Nu väntar svenska folket på att få se konsekvenserna av dessa ord.

Herr OSVALD: Herr talman! Hans excellens herr statsministern yttrade bland annat i sitt anförande, att vi betyda så litet på den demokratiska fronten, solidaritetsfronten. Jag skall gärna halla med om att det är riktigt. Vi betyda inte mycket, även om det kan sägas, att vi för närvarande ha ett i förhållande till andra europeiska makter jämförelsevis starkt försvar. Men just den omständigheten, att vi betyda så litet och att vi i själva verket äro ganska svaga, har gjort, att jag för min del har kommit till den uppfattningen, att det är mera riskabelt för oss att stå ensamma än att stå tillsammans med de övriga demokratierna.

Det är naturligtvis här en fråga om att bedöma de risker, som följa av det ena eller det andra ställningstagandet. Jag tror för min del, att med den situation, som vi för närvarande ha i världen, äro riskerna för oss, då vi stå ensamma, större än om vi äro sammanslutna med andra. När Norge kommer i samverkan med de övriga västmakterna, befinna vi oss faktiskt redan i spänningsfältet mellan stormakterna. Därför skulle det vara angeläget för oss att ha det skydd, som en anslutning västerut skulle innebära.

Hans excellens herr statsministern sade bland annat, att utgångspunkten

Ang. tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

för det svenska initiativet till den nordiska förbundstanken var denna: Låt oss göra oss så starka, att Skandinavien kan undgå risken att bli angripet. Jag delar den uppfattning, som ligger till grund för den skandinaviska förbundstanken, men jag skulle vilja utsträcka den till ett vidare område och formulera det så: Låt oss göra oss så starka, att vi i Västeuropa kunna bevara freden och slippa att angripas av en stormakt.

Till slut skulle jag endast, herr talman, vilja uttala min tillfredsställelse över vad hans excellens herr statsministern yttrade mot slutet av sitt anförande, nämligen att vi i Sverige stå kvar på den ståndpunkt vi intogo, då vi erbjödo ett nordiskt försvarsförbund. Jag hoppas i likhet med vad flera talare här tidigare ha sagt i dag, att den tanken, även om den för närvarande inte synes kunna förverkligas, dock inom en nära framtid skall kunna bli en realitet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 22, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 23, angående anslag till bidrag till sjukkassor för budgetåret 1949/50 m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 24, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker; samt

nr 25, med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att föreskriva ändrade grunder för fördelning av totalisatormedel.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställ-

ningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 29 mars 1946 (nr 113) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

Genom en den 30 december 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 6, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 29 mars 1946 (nr 113) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

Häriigenom förordnas, att 1 § lagen den 29 mars 1946 om tillfällig ökning av regeringsrådets antal skall erhålla följande ändrade lydelse.

Ang. tillfällig ökning av regeringsrådets antal.*(Gällande lydelse:)*

1 §.

Kungl Maj:ts regeringsrätt skall till och med *den 30 september 1949* eller, om särskilda förhållanden föranleda därtill, den tidigare dag som Kungl. Maj:t bestämmer utgöras av tio regeringsråd. Därefter skall antalet regeringsråd, i den mån så till följd av inträffade ledigheter kan ske, nedbringas till sju. En av regeringsrättens lagfarna ledamöter skall, enligt vad därom är särskilt stadgat, tjänstgöra i lagrådet.

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Kungl Maj:ts regeringsrätt skall till och med *den 30 september 1952* eller, om särskilda förhållanden föranleda därtill, den tidigare dag som Kungl. Maj:t bestämmer utgöras av tio regeringsråd. Därefter skall antalet regeringsråd, i den mån så till följd av inträffade ledigheter kan ske, nedbringas till sju. En av regeringsrättens lagfarna ledamöter skall, enligt vad därom är särskilt stadgat, tjänstgöra i lagrådet.

Med förmälan, att utskottet icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, hade utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att förevarande proposition, nr 6, måtte bifallas av riksdagen.

Jag säger detta, herr talman, därför att jag inte tycker att det är roligt att just nu taga upp ett sådant mindre spörsmål till debatt. Frågan är emellertid i sig viktig, och jag skall därför ändå tillåta mig att några minuter taga kammarledamöternas uppmärksamhet i anspråk.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Den svenska riksdagens former för debatt ha varit föremål för mycken kritik. Denna kritik har inriktat sig på flera olika punkter och vunnit vissa resultat. Så förs man kanske säga att en debatt av den typ, om vi nyss ha haft, inte kommer tillbaka, ty enligt de nya grundlagsstadganden, som för närvarande äro vilande, kommer det icke att vara nödvändigt för regeringen, när den avger s. k. muntligt meddelande, att göra detta i den form att det som i dag under en halvtimme till en timme läses upp ett långt, skriftligt uttalande, som vi lämpligare hade kunnat få tidigare och då hade kunnat studera i förväg.

Måhända kan man emellertid också rikta en kritik emot den typ av debatt, som nu kommer att äga rum. Den bestämmes av att man först haft ett stort, allt överskuggande ärende, som har fångat intresset i flera timmar. Sedan, som påhäng på den diskussion som har ägt rum, får man några små frågor, för vilka intresset naturligtvis är utomordentligt mycket mindre än intresset för det spörsmål som nyss har varit före.

Den fråga som vi nu ha att avgöra rör en utökning av regeringsrådets antal. Kammarrens ledamöter ha av propositionen inhämtat, att balansen av oavgjorda mål i regeringsrätten tidigare har utgjort ungefär 1 000 mål och att en sådan balans är att betrakta såsom normal med hänsyn till det sätt, på vilken regeringsrätten arbetar; man måste ha en viss balans för att arbetet skall kunna ordnas på så tillfredsställande sätt, och 1 000 mål anser man vara ett lämpligt antal.

Den 1 januari 1945 hade emellertid balansen ökats till 1 618 mål, och ett år senare, den 1 januari 1946, var den uppe i 2 281 mål. Då började man fästa starkare uppmärksamhet vid saken, och det beslöts att regeringsrättens ledamotsantal skulle ökas med tre. Regeln därom trädde i kraft den 1 oktober 1946, och då hade balansen vuxit till 3 206 mål. Meningen var då att utökningen till tio ledamöter endast skulle vara en provisorisk åtgärd och att man den sista september i år skulle ha hunnit nedbringa balansen så att denna åtgärd skulle kunna upphävas. Nu finner man emellertid att balansen under dessa

Ang. tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

tre år i stället för att nedbringas har stigit så att den nu, den 1 januari 1949, uppgår till 3 800 mål. Justitieministern föreslår därför, att de provisoriska åtgärderna skola bibehållas i tre år till, alltså till den 30 september 1952.

Jag har i anledning av propositionen studerat de sista häftena av regeringsrättens årsbok för att försöka bilda mig en uppfattning om vilken tid det för närvarande tar att få mål avgjorda av regeringsrätten. Denna är ju för närvarande en utomordentligt viktig domstol, mycket viktigare än förut, eftersom den är sista instans för skattemål. Dessa mål ha ju ökat utomordentligt i betydelse.

I det första häftet av regeringsrättens årsbok för i fjol — det har kommit två häften — finner jag att det första refererade skattemålet rörde en inkomst från år 1941. Frågan om denna inkomst avgjordes av kammarrätten den 1 februari 1946 och har sedan avgjorts av regeringsrätten den 5 januari 1948. Det har alltså gått sex år från det inkomsten förvärvats tills skatten slutligen bestämts i högsta instans. I det följande målet var det litet bättre. Där gällde det en inkomst som hade förvärvats år 1944. Kammarrättens utslag föll i mars 1946 och regeringsrättens den 29 januari 1948. I nästa mål var det fråga om en inkomst från år 1943, kammarrättens utslag föll i april 1946 och regeringsrättens utslag föll den 6 februari 1948; det är alltså fyra år efter det att inkomsten har förvärvats, som det slutligt har avgjorts hur stor skatten skall vara. I nästa mål gällde det en inkomst som hade förvärvats år 1942, och regeringsrättens utslag föll den 5 februari 1948, alltså fem år senare. Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen, men jag vill naturligtvis inte trötta kammarledamöterna.

Denna långa tidsutdräkt vid skattemålens avgörande måste ses ur en speciell synpunkt. Enligt skattelagstiftningen skola ju debiterade skatter betalas in oberoende av överklagandet i kammarrätten, och beloppen finnas alltså hos det allmänna under alla de år som förflyta tills vederbörande högsta

instans har fällt sitt avgörande. Detta ökar givetvis olägenheterna för allmänheten av de långa väntetiderna.

Eftersom balansen ökar i stället för att minska hade jag för min del väntat mig att justitieministern i stället för att, som han nu har gjort, föreslå ett bibehållande av status quo skulle föreslå att man skulle öka regeringsrådets antal med ett, som regeringsrätten hade föreslagit, eller kanske med två, för att få denna balans ur världen.

Då nu justitieministern är närvarande i kammaren vore det av mycket stort intresse att höra, varför han inte har gått på denna linje, utan i stället har nöjt sig med att bibehålla det antal ledamöter med vilket, enligt vad det har visat sig, man under de sista åren inte lyckats avarbeta balansen och inte ens lyckats hindra att balansen har ytterligare stigit.

Jag funderade mycket på att väcka en motion i denna fråga. Visserligen medför det naturligtvis en utgift att tillsätta ett eller två nya regeringsråd, men denna utgift motsvaras av en utgiftsminskning på annat håll. Ty om staten förlorar en skatteprocess — och det gör den inte så sällan — så måste staten enligt gällande lagstiftning betala en ränta på fem procent, och jag skulle nästan förmoda att denna ränta utöver den vanliga, som staten får betala, skulle täcka utgifterna för ett eller två nya regeringsråd.

Jag väckte emellertid ingen motion i frågan. Jag skall därför inskränka mig till att i detta sammanhang uttala två önskemål.

Det ena önskemålet är att, om balansen inte skulle kunna nedbringas under de månader som återstå av detta år, riksdagen i början av år 1950 måtte få en proposition med förslag till sådana åtgärder, att balansen skall kunna bringas att minska.

Det andra önskemålet — vars tillgodoseende emellertid inte faller under justitieministerns handläggning — är att man måtte fortsätta med de ansträngningar som göras för att även kammarrätten skall ha möjlighet att snabbare

Ang. tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

avgöra de mål, som där komma in. Där uppstår kanske den största förseningen, och den är enligt vad jag finner en utomordentligt stor olägenhet.

Över huvud taget, herr talman, måste man säga, att hela spörsmålet om de långa väntetiderna innan slutligt avgörande faller i skattemål är av mycket stor vikt.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! Jag skall be att med några ord få besvara den fråga, som herr Holmbäck direkt riktade till mig.

Han undrade varför man inte, när balansen inom regeringsrätten fortfarande visar tecken att tilltaga i stället för att nedgå, utökar regeringsrätten med ytterligare någon ledamot utöver den förstärkning som förefunnits ett par år och som nu är föreslagen till förlängning.

När utökningen av ledamotsantalet företogs, år 1946, hade det uppgjorts en tabell över balansen, och det hade utarbetats prognoser, särskilt med ledning av målantalet i lägre instans (kammarrätten), beträffande den tillströmning av mål, som man kunde vänta sig. Man hade då att välja mellan olika alternativ i fråga om storleken av den utökning som skulle ske. Den linje som valdes, en förstärkning med tre ledamöter, innebar en ganska stor utökning. Regeringsrätten består under vanliga förhållanden av sju ledamöter. En av dem tjänstgör i lagrådet, och det finns alltså normalt endast sex dömande regeringsråd. När antalet år 1946 ökades med tre, innebar detta alltså en ökning av antalet ledamöter i högsta administrativa domstolen med inte mindre än 50 procent. Det var med en viss tvekan man valde en så kraftig utökning. Denna tvekan berodde naturligtvis bl. a. på att man så småningom hoppades återgå till normala förhållanden. En dylik återgång kan emellertid ske först i och med att det blir vakanser, ty regeringsråden ha fasta tjänster — de kunna ej förordnas tills vidare.

Den stora balanspuckel av mål, som

måste avarbetas, är åtminstone till väsentlig del ett tillfälligt fenomen, som beror av de mycket betungande krigskonjunkturskattemålen och andra med kristiden sammanhängande företeelser. Med hänsyn härtill framstod det år 1946 såsom tveksamt, om man borde gå så långt som till en ökning av ledamotsantalet med 50 procent, men så gjordes dock på grund av de ogynnsamma balanssiffrorna, och det har ju sedan visat sig vara välbetänkt. Jag tror dock att man måste vara mycket försiktig med att ytterligare utvidga regeringsrätten, och det är min förhoppning att det inte skall dröja så länge förrän balansen successivt nedbringas. Då gäller det att återigen minska antalet regeringsråd, och med hänsyn därtill tror jag det är klokt att åtminstone tills vidare stanna vid den redan företagna ökningen med tre ledamöter. Det är emellertid möjligt att det kan komma att gå så illa, att man blir tvungen överväga sådana åtgärder, som herr Holmbäck förordat, men jag hoppas att så inte skall bli fallet.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Jag får nog säga, att jag egentligen inte fick någon klar upplysning om varför justitieministern inte har gått på den linje, som har föreslagits av regeringsrätten, den mest sakkunniga myndigheten på detta område, nämligen att inrätta ytterligare en plats. Om man hade lyckats hålla balansen konstant under de tre år, som provisoriet har varat, skulle jag säga mindre, men då den nu ökats ställer jag mig frågande inför det förhållandet att man inte griper in på ett kraftigare sätt för att få bort den.

Herr **BRANTING**: I lagutskottet observerades för visso de förhållanden, som herr Holmbäck påpekade, såväl de långa väntetiderna som den stigande balansen. Det är också anledningen till att vissa siffror angående balansen återgivits i utlåtandet.

Jag beklagar, att herr Holmbäck inte väckte den motion, han talade om. Då

Ang. statsbidrag till vissa kurser vid lantbruksundervisningsanstalter.

hade vi måhända stått inför något praktiskt förslag som kunnat diskuteras för att komma till rätta med de obestridliga missförhållandena. Som saken nu ligger till, kan man inte göra annat än instämma i justitieministerns mer eller mindre övertygande förhoppningar om att det nu föreslagna arrangemanget skall vara tillräckligt för avarbetande av den s. k. puckeln i arbetsbalansen.

Jag vill, herr talman, med dessa ord inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1946 (nr 408) om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.**Ang. statsbidrag till vissa kurser vid lantbruksundervisningsanstalter.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen medgiva, att från anslagen Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Avlöningar och Driftkostnader finge under budgetåret 1948/49 bestridas statsbidrag till omkring 200 kurser med kombinerad skriftlig och muntlig undervisning i maskinlära m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen

väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 6 av herr Nilsson, Bror, m. fl. och II: 5 av herr Nilsson i Svalöv m. fl., vari hemställts, att från anslagen måtte under samma budgetår bestridas statsbidrag till omkring 400 sådana kurser.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»På grund av betydelsen av ifrågavarande kursverksamhet har utskottet intet att erinra mot att statsbidrag utgår till flera kurser än som beräknats i 1948 års statsverksproposition. Svårigheter föreligga emellertid att angiva något bestämt antal, till vilket bidrag bör ifrågakomma. Enligt inhämtade upplysningar ha redan igångsatts kurser till ett antal, som överstiger vad som upptagits icke blott i nämnda proposition utan även i förevarande tilläggsstat. Utskottet anser därför, att Kungl. Maj:t bör äga möjlighet att bevilja statsbidrag i fall då så finnes påkallat med hänsyn till redan vidtagna eller planerade åtgärder. Kungl. Maj:ts förslag torde, då antalet kurser icke bestämt angivits däri, få anses inrymma en sådan möjlighet. Därmed torde motionernas syfte vara i huvudsak tillgodosett. Utskottet, som utgår från att verksamheten framdeles planeras så, att kurser ej påbörjas förrän det blivit klart huruvida erforderligt statsbidrag kan utgå, hemställer alltså, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och i anledning av de likalydande motionerna I: 6 och II: 5, medgiva att från anslagen Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Avlöningar och Driftkostnader må under budgetåret 1948/49 bestridas statsbidrag till omkring 200 kurser med kombinerad skriftlig och muntlig undervisning i maskinlära m. m.»

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Osvald*, *Svensson* i Ljungskile och *Johnsson* i Kastanjegården, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»På grund — — — (lika med utskottet) — — — planerade åtgärder. An-

Ang. statsbidrag till vissa kurser vid lantbruksundervisningsanstalter.

slag synes sålunda böra utgå till redan igångsatta kurser i den mån dessa fullföljas. Därmed torde — — — (lika med utskottet) — — — till omkring 300 kurser med kombinerad skriftlig och muntlig undervisning i maskinlära m. m.»

Herr OSVALD: Herr talman! I denna punkt har utskottets utlåtande blivit så formulerat, att det i själva verket kan inrymma åtminstone två olika tolkningar, en i motiveringen och en i utskottets hemställan.

I motiveringen skriver nämligen utskottet, att det anser att »Kungl. Maj:t bör äga möjlighet att bevilja statsbidrag i fall då så finnes påkallat med hänsyn till redan vidtagna eller planerade åtgärder». Nu har det i utskottet upplysts, att det antal kurser, som skulle kunna få statsbidrag enligt en sådan beräkningsgrund, torde uppgå till åtminstone 350. Men då utskottet kommer till sin hemställan, säger utskottet att statsbidrag må utgå till omkring 200 kurser.

Jag finner det vara otillfredsställande, att man avfattar ett utskottsutlåtande på sådant sätt, att man enligt motiveringen kan bevilja anslag till 350 kurser men i hemställan får bidrag till allenast 200 kurser. Det bör vara kongruens mellan motiveringen och hemställan. Därför har jag, herr talman, reserverat mig i denna punkt med yrkande att antalet kurser, som skola kunna få statsbidrag, höjes till omkring 300. Syftet har då varit att man åtminstone skulle komma i närheten av det antal, som enligt utskottets egna riktlinjer kan beräknas bli bidragsberättigat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Sedan en talesman för reservanterna yttrat sig, skall jag be att få säga några ord såsom representant för utskottsmajoriteten. Först vill jag gärna instämma med herr Osvald, att man gärna hade önskat, att utskottets kläm hade fått en annan avfattning, men herr Osvald vet, varför det inte kunde bli så.

Jag vill påpeka, att Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att bevilja medel till bestridande av kostnaderna för omkring 200 kurser med, såsom det heter, kombinerad skriftlig och muntlig undervisning i maskinlära m. m. Lantbruksstyrelsen har emellertid i skrivelse den 17 november 1948 hemställt, att statsbidrag måtte beviljas för 396 kurser. Departementschefen har inte ansett sig kunna biträda det förslaget. Departementschefen anför härom: »De kortare kurserna med kombinerad skriftlig och muntlig undervisning i maskinlära m. m. utgöra enligt min mening en undervisningsform, som bör effektivt stödjas av det allmänna.» Vidare sägs det: »För att vidmakthålla det stora intresse för dessa kurser, som nu visat sig föreligga, synes det angeläget, att bidragsverksamheten skall kunna utvidgas utöver vad som sålunda förutsatts. Å andra sidan torde det på grund av det ekonomiska läget icke vara möjligt att tillgodose samtliga de framställda anspråken på statsbidrag.»

I samband med propositionens förslag har utskottet haft att ta ställning till ett par likalydande motioner, vari yrkas, att under innevarande budgetår måtte beviljas statsbidrag till 350 kurser av det slag, varom här är fråga. Detta yrkande ville utskottsmajoriteten emellertid inte vara med om. Inte heller ville utskottet tillstyrka ett under överläggningen i utskottet framställt yrkande om statsbidrag till 300 kurser — det är samma yrkande som återfinnes i reservationen. I stället enade man sig inom utskottet nära nog enhälligt — jag kan nämna att det var 13 röster mot 3 — om den motivering, som upptagits i utskottsutlåtandet. Där säger utskottet: »På grund av betydelsen av ifrågakommande kursverksamhet har utskottet intet att erinra mot att statsbidrag utgår till flera kurser än som beräknats i 1948 års statsverksproposition. Svårigheter föreligga emellertid att angiva något bestämt antal, till vilket bidrag bör ifrågakomma. Enligt inhämtade upplysningar har redan igångsatts kurser till ett antal, som överstiger vad som upptagits icke blott i nämnda proposition utan även i före-

Ang. statsbidrag till vissa kurser vid lantbruksundervisningsanstalter.

varande tilläggsstat. Utskottet anser därför, att Kungl. Maj:t bör äga möjlighet att bevilja statsbidrag i fall då så finnes påkallat med hänsyn till redan vidtagna eller planerade åtgärder. Kungl. Maj:ts förslag torde, då antalet kurser icke bestämt angivits däri, få anses inrymma en sådan möjlighet. Därmed torde motionernas syfte vara i huvudsak tillgodosett.»

Slutligen säger sig utskottet utgå från att verksamheten framdeles planeras så, att kurser ej påbörjas förrän det blivit klart huruvida erforderligt statsbidrag kan utgå.

Därest riksdagen, som jag hoppas, nu kommer att bifalla utskottets motivering, ha vi inom utskottet väntat, att Kungl. Maj:t skall komma att taga hänsyn till de önskemål, som där framförts, varigenom ifrågavarande kurser må kunna hållas i erforderligt antal och — vilket inte är minst viktigt i detta sammanhang — de omständigheter, som hindra anordnandet av kurser, bli eliminerade. Jag tänker särskilt på en hel del kurser, som ha påbörjats men av brist på medel ha måst inställas. Envar förstår vilka svårigheter som därigenom beretts inte blott kursdeltagarna, utan även dem som närmast anordnat kurserna.

Då jag ser att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är närvarande, skall jag be att till honom få framställa följande fråga: Är herr statsrådet beredd att tillmötesgå de önskemål beträffande statsbidrag till ifrågavarande kurser, som utskottet har anfört i sin motivering? Jag är övertygad om att ett jakande svar på denna fråga av herr statsrådet skulle vara ägnat att lugna inte blott vissa ledamöter av riksdagen utan jämväl många utanför riksdagen, som kanske inte utan skäl med viss oro ha sett på möjligheten att anordna dessa kurser, vilka av alla ansetts vara synnerligen önskvärda och nyttiga.

Då jag vågar hoppas, att herr statsrådet kommer att svara jakande på min fråga, tillåter jag mig att redan nu yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **STRÅNG**: Herr talman! Jag behöver inte understryka, att jag är den förste att erkänna, att den speciella form av kursverksamhet, varom här är fråga, har visat sig utomordentligt lämplig och populär. Det visar antalet av dem som anmält sig till kurserna.

Jag vill erinra om att fjolårets riksdag begränsade antalet kurser till 75 och därvid uttalade sig för en restriktiv inställning. När det sedermera visade sig, att man hade fått in anmälningar till ett antal, som motsvarade närmare 400 kurser, blev det självfallet nödvändigt att hos riksdagen på tilläggsstat begära ett förstärkt anslag. Jag har föreslagit ett medgivande att få taga i anspråk medel till — såsom det heter — cirka 200 kurser. Bakom detta förslag ligger naturligtvis ett övervägande av ekonomisk art. Det är den allmänna återhållsamheten i fråga om utgifter, som föranlett detta och som har varit vägledande för departementens anslagsprovningar under den senare tiden. Men bakom ligger också den omständigheten, att man i november månad nog hade en känsla av att en del av dessa kurser kanske endast voro aviserade och att man inte hade någon garanti för att alla skulle kunna genomföras. Härpå beror formuleringen »omkring» 200 kurser.

Nu ser jag att utskottet har skrivit, att om åtgärder vidtagits eller planerats för ett genomförande av kurser, utgår utskottet från att det inte skall föreligga något hinder för Kungl. Maj:t att lämna statsbidrag till de kurser, där det skulle vara obilligt att vägra statsbidrag. Jag vill säga att detta uttalande helt överensstämmer med min uppfattning, vilken kommit till uttryck på det sättet, att jag föreslagit att statsbidrag må beviljas för »omkring» 200 kurser. Jag hoppas att jag härmed kan anses ha svarat på den fråga, som utskottets ordförande framställde. Jag tror mig kunna säga att vi i stort sett äro ense på denna punkt.

Herr **OSVALD**: Efter statsrådet Strängs uttalande får man väl säga, att den be-

Interpellation ang. statsbidragen till nybyggnad av ålderdomshem m. m. — Interpellation ang. missbruk av under kommissionstjänst förvärvad kunskap om näringslivet.

gränsning, som utskottet har gjort, då det skrivit »omkring 200 kurser», i själva verket saknar betydelse. Saken skulle också kunna formuleras på det sättet, att omkring 200 kurser betyder ända upp till 350 kurser eller ännu något mera.

Eftersom således utskottets begränsning av antalet kurser inte har någon reell betydelse, skall jag, herr talman, be att få återta mitt yrkande om bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 3—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Interpellation ang. statsbidragen till nybyggnad av ålderdomshem m. m.

Herr SUNNE erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Genom beslut av 1947 års riksdag fastställdes grunder för ålderdomshemsvårdens ordnande och utbyggnad. I princip fann riksdagen skäligt att kommunerna skulle erhålla statsbidrag för nybyggnad samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem. Detta skulle gälla byggnadsföretag som påbörjats efter den 1 juli 1946. Grunderna för statsbidragen fastställdes dock icke. Departementschefen hade i denna fråga i yttrande till statsrådsprotokollet anfört, att det väsentliga vore att kommunerna erhöle kännedom om att statsbidrag kunde påräknas ävensom villkoren därför. Han förklarade sig dock icke beredd att då taga ställning till bidragsbestämmelserna. Härför ville han avvakta slutförandet av den då pågående översynen av grunderna och villkoren för statens bidrag till hälso- och sjukvården. Riksdagen framhöll emellertid i sitt beslut önskvärheten av att grunderna för statens bidrag fixerades snarast möjligt.

Den av statsrådet åsyftade utredningen beträffande statens bidrag till hälso- och sjukvården slutfördes under år 1948. I föreliggande betänkande berö-

res icke ålderdomshemsvården. Efter- som grunderna för statsbidrag till den slutna kroppssjukvården ha utarbetats, synes det möjligt att förslag till grunderna för statens bidrag till ålderdomshemsvården skyndsamt utarbetas och framläggas.

Andra omständigheter ha ytterligare bidragit till att aktualisera statsbidragsfrågans lösning. Genom de ändrade byggnadskvoteringsregler, som trätt i kraft den 1 jan. 1949, ha nämligen kommunerna erhållit möjligheter att ordna sin ålderdomshemsfråga genom avstående av viss del av sin bostadsbyggnadskvot. Eftersom nu denna nya möjlighet uppstått, framstår det som synnerligen angeläget att grunderna för statsbidrag i enlighet med riksdagens önskan snarast fixeras.

Med hänvisning till vad jag ovan an- fört får jag härmed anhålla om första kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande fråga:

Kan herr statsrådet ställa i utsikt att till innevarande års riksdag inkomma med förslag till bestämmelser angående grunderna för statsbidrag till nybyggnad samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. missbruk av under kommissionstjänst förvärvad kunskap om näringslivet.

Ordet lämnades på begäran till herr OHLON, som anförde: Herr talman! Svensk industri och handel måste under nu rådande statliga regleringar i stor utsträckning lämna ingående upplysningar, ofta av vital betydelse, om sina företag. Man har skäl att ifrågasätta, om icke de infortrade uppgifterna många gånger äro onödigt detaljerade. Frågan kan ställas redan med hänsyn till det ej sällan betydande arbete, som informationerna föranleda. Den belastning på vårt samhälle och på vår levnadsstan-

Interpellation ang. missbruk av under kommissionstjänst förvärvad kunskap om näringslivet.

dard, som regleringarna utgöra, åvilar ej endast det allmänna utan framför allt det enskilda näringslivet. Säkerligen har detta att bära de tyngsta bördorna vid regleringarna.

Här skall emellertid ej denna konsekvens av kristidsförvaltningen behandlas. I stället skall uppmärksamheten riktas på de rättsliga konsekvenserna av regleringsväsendet. Detta anses motivera en ingående insyn i de enskilda företagens affärsförbindelser såväl inom landet som med utlandet. Företag, som efter decenniernas strävan lyckats att uppbygga en exportmarknad på olika länder eller att skaffa sig värdefulla förbindelser för import, tvingas att för kristidskommissioner av olika slag blottställa hela sitt affärsmässiga system av förbindelser. Ur rättssäkerhetens synpunkt bör man kunna fordra, att alla på detta sätt lämnade rapporter och uppgifter av de statliga myndigheterna behandlas strängt konfidentiellt samt att vederbörande firma eller företag tillförsäkras ett effektivt skydd, så att de avgivna upplysningarna ej missbrukas eller komma i orätta händer. I längden torde också en sådan ordning bäst befordra landets affärer på den internationella marknaden och därmed hela vårt folks intresse.

Detta krav torde särskilt nu vara angeläget att få tillgodosett, då kristidsregleringarna av allt att döma befinna sig under avveckling och då åtskilliga kommissionstjänstemän nödgas söka sig annat arbete. Det har hänt, att dylika tjänstemän övergått till eller erbjudit sina tjänster åt privatföretag inom områden, vilkas inköps- och exportlicenser de vid sin anställning inom kommissionen haft att behandla. Det torde stå klart för alla, vilka fördelar vederbörandes tidigare befattning kan erbjuda de företag, som anställa en med kristidskommissionernas hemligheter förtrogen person. Så länge kristidsregleringarna bestå, torde icke heller den personliga kontakt vara utan betydelse, som helt naturligt måste uppstå mellan tjänstemän i de olika krisorganen.

Frågan är allvarlig men svår att bemästra. Inom enskilda företag förekom-

mer stundom, att kvalificerad personal måste förbinda sig att icke under viss tid efter anställningens upphörande taga ny tjänst hos konkurrerande företag. Staten torde i regel ej kunna förfara på liknande sätt. I stället torde man få pröva andra utvägar, om inte förtroendet för krisorganen skall äventyras. Något måste emellertid åtgöras för att förhindra, att de personer, som fått i uppdrag att handlägga dessa lika viktiga som delikata uppgifter, vid sin övergång till privat verksamhet utnyttja sin under den statliga verksamheten förvärvade inblick i olika företags affärsförhållanden till skada för företagets intressen.

En utväg för att råda bot på dessa inträffade eller befarade missförhållanden vore, att vederbörande kommissions-tjänstemän bereddes fortsatt anställning i statens tjänst eller tillförsäkrades statlig lön under viss tid efter anställningens slut mot villkor att de ej missbrukade sin under statstjänsten förvärvade inblick i näringslivet. Detta är kanske en utopi. En annan och säkerligen bättre utväg vore därför, att de statliga kommissionernas krav på detaljerad inblick i det enskilda näringslivet successivt minskades.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer jag om första kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande frågor:

Har regeringen sin uppmärksamhet riktad på de risker, bl. a. för rättssäkerheten i landet, som äro förknippade med att krisorganens tjänstemän efter slutad anställning i statens tjänst medvetet eller omedvetet kunna utnyttja sin vid kommissionstjänsten förvärvade kunskap om näringslivet till förfång för de enskilda näringsidkarna, samt, om så är fallet,

vilka åtgärder har regeringen tänkt vidtaga eller föreslå för att förhindra eventuellt förekommande missförhållanden av dylikt slag?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 21, 26, 27 och 31.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Då alla ärenden på föredragningslistan redan blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr tal-

mannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.50 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
